

XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAMI

VSEBINA APRILSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Ksaver Meško: Pod lučjo 121
Vinko Žitnik: Pomladna pesem 126; Zgodnja pomlad 129; Naš čas, Pesem sodobnih 132
Tomaž Bohorič: Okno 127
Vinko Beličič: Pismo 129
Jože Udovič: Domača vrata 129
Joža Likovič: Cvetni petek 130
Gustav Strniša: Izgnanec 132
Janez Rožencvet: Veliki petek 132
Joža Vovk: Žegen 133
Joža Lovrenčič: Vesne 134
Bogdan Kazak: Lačen 135
France Stelè: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva 139
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 141

PISANA TRATA:

- Potres leta 1895 144
Jan Šedivý: Slovanske prestolnice 146
Viktor Šteska: Jezuitske šolske drame v Ljubljani 147
Ludovik Puš: Glasbeni paberki 149
K. D.: Slikar Ivan Žabota 150; Zakramentarij 151
Nove knjige 151
I. Koštiál: Paberkovanje 153
Po okrogli zemlji 154

DOM IN DRUŽINA:

- Marija Kmetova: Domačnost 155
M. R.: Kuharica 157

ZABAVA IN ŠALA:

- Šale; Čarodejev kotichek 159
Uganke in mreže — kdo jih razveže 160

SLIKE:

- Ivan Žabota: Dekleta vezejo slovaško zastavo svobode 123, Junaki dela 125, General Štefánik 128, Slovaški kmet 129
Fr. Krašovec: Že orjejo 127, V naravo se selijo 131, Asfalt kuhajo 148
Arh. Jože Plečnik: Zakramentarij 133
Fran Gorše: Vstali Učenik 134
Iz cerkvenega slikarstva (Vinc. iz Kastva): Dvanajstletni Jezus v templju 137, Oljska gora 138, Sv. Jurij v borbi z zmajem 139, Marijina zaroka 142 (vse iz beramske cerkve M. D. na Škrilju)
Gospoka ulica v Ljubljani po potresu (zdaj hiša Glasbene Matice) 145
Ant. Vadnjak (Komar) 151
Romako: Pri zajtrku 156

LISTNICA UPRAVE

Cenjene naročnike, ki plačujejo Mladiko četrletno, vljudno opozarjamo, da je zapadel že drugi obrok. Zato prosimo, da nam pošljejo naročnino za 2. četrletje čimprej.

Ponovno prosimo one cenjene naročnike, ki nam za letos še niso poslali naročnine, naj nam pošljejo naročnino za prvo polletje v prvih dneh aprila, da si tako zagotovimo nadaljnje pošiljanje lista.

Kdor je založil položnico, dobi na vsaki pošti novo, na katero naj zapiše številko računa 11.412 in: Družba sv. Mohorja v Celju. Na hrbtu položnice pa pripomnite, da je znesek za Mladiko.

Končno prosimo še one maloštevilne naročnike, ki dolgujejo še za lansko leto delno naročnino, naj poravnajo dolžno vsoto takoj, ker smo sicer prisiljeni, jim list ustaviti.

DOBILI SMO V OCENO

Monumenta artis Slovenicae. 5. snopič. Dr. France Stelè. Srednjeveško slikarstvo (Ladja cerkve v Turnišču).

Oris zgodovine Jugoslovanov. Sestavil prof. Jan Šedivý. Mohorjeva knjižnica 73. zv. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935.

Kuharica v kmečki, delavski in preprosti meščanski hiši. Spisala Marija Remec. Druga, pomnožena in popravljena izdaja. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935.

Knjige Vodnikove družbe:

Vodnikova Pratika 1935. Tisk Delniške tiskarne v Ljubljani. **Dejanje.** Vladimir Levstik. Povest. Natisnila Narodna tiskarna v Ljubljani, 1934.

Solnčne pege. Vinko Bifenc. Povest. Natisnila Delniška tiskarna v Ljubljani, 1934.

Skozi Sibirijo. Zgodbe in nezgode slovenskega vojaka v svetovni vojni. II. del. Pripoveduje Martin Muc. Natisnila Delniška tiskarna v Ljubljani, 1934.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogom vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrletno (Din 21.—).

V **inozemstvu** stane Din 100.—, s krojno prilogom Din 116.—; v **Ameriki** dol. 2.—, s krojno prilogom dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju.** — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. — Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).

LEPA POLJANA

POD LUČJO

Ksaver Meško

Trije so sedeli za mizo.

Nad njimi je mirno cvetela luč, tiha, belkasto rumena roža, ogrnjena z velikim, globoko navzdol povešenim zelenim listom. Le da je namesto vonja lila čez mizo, čez te tri za mizo sedeče in še v precej obširnem vencu naokrog belkasta svetloba, ki se je dalje tja po prostrani obednici bolj in bolj izgubljala, kakor se razprševa vonj rože v oddaljnejšem ozračju vrta, proti stenam in kotom je pa povsem tonila v polmraku.

Eno okno sobe je bilo na široko odprto. In je nenadoma med pogovorom treh za mizo sedečih priletela iz noči tam zunaj velika sivkasta večča. Vrše in škrtaje so rezale njene debele perutnice nekam topli zrak sobe. Vsi trije so pogledali za njo. Videli so, kako plašno in obenem poželjivo obletava luč, ne da bi mogla do plamena. Ko se je čez čas naveličala te borbe, te brezuspešne snubitve luči, je še nekaj trenutkov hlastno, z vznemirjenim šumom prhutala nad mizo, nad glavami sedečih, nato pa se potopila v mračne globine obednice. Mogoče, da je srečno našla okno in sproščena splavala v noči molčeče morje.

Gostu, Stanku Hrastniku, okrajnemu komisarju v podeželskem mestu, ki se je šele pred kratkim vrnil iz ujetništva v Sibiriji, vrnil nekoliko bolan, je to sedenje in govorjenje postajalo od trenutka do trenutka mučnejše. Najrajši bi vstal, se poklonil, želel lahko noč in odšel. Odšel kakor od tujih, daleč izven kroga njegovega srca in njegovih misli živečih ljudi, zato brez posebnega vznemirjenja, brez globljih vtisov, brez srčnih pretresljajev. Vstal in odšel, kakor je po večini vstajal in odhajal v ujetništvu. Lahko noč je želel vsem napol toplo napol tuje in je šel in legel. A res, dasi je odhajal navadno brez velikega vznemirjenja in je legel upokojen, bolje nekako

otrpel in otopel za svet in vso okolico krog sebe, zaspali premnogokrat vendar ni mogel. Ležal je dolgo buden in razmišljal o dogodkih, ki so ga ne samo spravili v ujetništvo v daljni svet, ampak so mu tudi hudo pretresli živce, da se je včasih sam sebi zazdel čisto drugačen človek, kakor je bil nekdanj doma. Večkrat se je s silo trgal iz teh spominov, hotoma se zazibaval v lepše sanjarije, samo da bi zabljal strahote vojnih dni. O domovini je zasanjaril, o materi, vdovi po učitelju, ki je zdaj, ko je on tako daleč, pač zelo samotna žena; a največkrat, najživahneje o svoje mladosti najlepšem spominu, o Pavli. In je živel v takih trenutkih sanjarjenja daleč od Sibirijske doma, v mladosti, lepoti in sreči. Ako je vstopil kdo s težkim korakom, nemilo ga predramil, ga je ostro v srce zbolelo: »Oj, saj vse skupaj nič res ni! Vse same sanje, lepe, prazne pene.«

In nocoj? Je li nocoj vse to resnica? Ali tudi sanje? A hude, težeče sanje. Prav zato, ker je resnica, je tako hudo in težko!

*

Kadar zastane tok govornice, ako notar, Pavlin mož, krepkeje potegne smotko, da mu ne bi ugasnila, se Stanko nenadoma, s skoraj bolečim in zlovoljnim očitanjem vpraša: »Kaj sedim tukaj? Čemu sem vendar prišel?«

In se spominja tiste negotovosti, tistega nihanja med »da« in »ne«, ko je dva tedna po vrnitvi dobil od notarja, ožjega rojaka, povabilo: »Pridi naju obiskat, Pavla te bo vesela.«

Prvi trenotek, se spominja, se je razveselil: »Glej, mislita name! Pavlo bom videl!« A kaj naglo je to veselje splahnelo. Začudil se je: »Kako da me vabi? Kaj hoče od mene? Saj si posebna prijatelja nikoli nisva bila. Bil mi je previhrav, premogočen in presirov. Zlasti ne, odkar sem spoznal, da tudi on gleda za Pavlo. Kaj me torej vabi? Mi namerava pokazati, kako ga ljubi, kako sta srečna?« V neugodje, v grenkobo se je sprevrglo

prvotno trenutno vzradoščenje: »Se li hoče pobahati: Glej, zmagal sem jaz, jaz sem si jo priboril. Podlegel si! In ona? Da se bo veselila, mi piše. Česa? Svoje srčce? Moje bolečine? — Dobro, če je srečna z njim — vso srečo jima daj nebo! A da bi hodil jaz to srečo gledat, občudovat jo ali zavidat? Ko se je rana šele napol zacelila in lahko še vsak trenotek spet zakrvavi!«

In res je ob tem oklevanju in ob spominih, ki so ob notarjevem povabilu tem močneje zaživeli, spet nanovo zakrvavela, boleče zaskelala. Znova je preživel ob tem pismu vse tisto gorjé kakor tedaj, ko je prišlo v tujino pismo od matere, ki mu je sporočala, da se je poštarjeva Pavla poročila z Ivanom Zalaznikom, s Pevčevim z druge strani župnije, ki je zdaj postal notar.

In tudi nocoj, ko sedi pod to napeto prisluškušo lučjo, ki mu v oči reže, mu radovedno v misli vrta, mu tako jasno kaže Pavlo, nekdanjo in vendar spremenjeno, tudi nocoj se mu med pogovorom, ki večkrat nerodno zastane, oživlja tisti dan in tisti dogodek. In ga boli in peče v srcu kakor tedaj.

Šel je lepega popoldne na sprehod ob reki kakor po navadi ob vsakem lepem dnevu. Že nekaj časa je srečaval na teh sprehodih dve deklici, ki sta ga opazovali z vidnim zanimanjem. Zlasti starejša, klasična Rusinja, vitka, resna, s težkima zlatima kitama, s čudovitimi modrimi očmi, ga je silno privlačevala. Tiho srečo kakor ob smehljaju nedolžnega otroka je začutil, kadar jo je zagledal. Mehka, blagodejna spokojnost, trenutna pozabnost, da je v tej deželi tujec in ujetnik, mu je šla čez dušo in misli v njeni bližini.

Vendar mu ob tem nikoli ni obledela v duši podoba Pavlina. Zato se tudi nikoli ni poskusil bolj približati lepima neznankama, ne se z njima seznaniti.

Srečali so se tudi tisti dan, pogledali se, šli svojo pot.

Postal je ob reki, opazoval čisto, naglo deročo vodo, z zanimanjem gledal čoln, plujoč sredi reke: mladi ljudje so se vozili v njem, pevajoč zateglo, melanholično pesem; veselil se je zatega mostu, ki so ga spleli sončni žarki čez vodovje; ves se je iskril ob enakomernem drhtenju valov.

Vmes je kradoma pogledoval za deklicama, stoječima nekoliko niže na obrežju. Čutil in videl je, da se tudi oni zdaj zdaj skrivaj po njem ozirata.

Kar je prišel iz mesta proti reki tovariš ujetnik. Že od daleč je kazal pismo. »Srečen ti!« je zaklical, ko se je približal. »Spet glas iz domovine. Jaz pa čakam in čakam, a nič. Menda sem res že za ves svet mrtev.«

»Od matere!« se je glasno razveselil, ko mu je mladi tovariš izročil pismo.

A ko ga je odprl in do polovice prebral, so mu črke čudno zaplesale pred očmi. In ko ni mogel in upal dalje brati in mu je pogled od teh migotajočih črk splaval tja čez reko, glej, se je čoln tam sredi reke gugal, kakor da se bo zdaj zdaj potopil; zlati sončni most se je zibal, kakor da se ruši in se bo v prihodnjem trenutku sesul v globočino valov; v glavi mu je šumelo, kakor bi bilo ob nenadnem vulkaničnem izbruhu vodovje reke vzkipelo in vre iz struge ter se z oglušujočim šumenjem in bučanjem razliva čez obrežje; deklic spodaj ob reki pa zanj ni več bilo.

Mladi častnik, Nemeč, ki se je motil medtem s kosom ruskega časnika, se je slučajno ozrl vanj. In je ves začuden vprašal: »Kaj ti pa pišejo? Saj si ves obledel!«

»Mati je bolna,« je poltiho prikrival.

»Siromak!« ga je pomiloval tovariš. »Da ti vsaj umrla ne bi, dokler mi umiramo od domotožja v tej sibirski neskončnosti. Da bi jo še kedaj videl!«

»Če bomo le še kedaj videli domovino in svojce? Najbolje bi menda bilo, čimprej umreti.«

»Ne, tako pa ne!« je branil odločni Nemeč. »Premladi smo še. In nismo ubežali smrti na fronti, da bi jo sedaj klicali!«

»Mladi smo še? Res mladi?« se spominja, da je dvomil tedaj. Zdelo se mu je, da se mu je ob novici od doma življenje nenadoma zdrobilo, da je vse nekje daleč daleč za njim... Da se je poštarjeva Pavla — mati je dobro vedela, kako jo ljubi — omožila, mu je pisala mati s previdno obzirnostjo, bolečo resnico kolikor mogoče z mehкими besedami omiljujoč. Da živi njena mati, odkar je oče kmalu po izbruhu vojske nenadoma umrl, zapustivši gospodarstvo v ravsulu in velike dolgove, z otroki v precejšnji bedi. Pa je zelo želela in hčerki prigovarjala, naj vzame Zalaznika, ki ima zdaj dobro službo. In se je Pavla žrtvovala... Nikar naj si tega preveč k srcu ne jemlje. Da le zdrav ostane in se srečno vrne in se še kedaj vidita, dasi ona zdaj nekoliko boleha. Res, v letih je že. Vendar še upa in vsak dan Boga prosi, naj ji dá dočakati dan, ko se bo vrnil. Pa bo spet vse dobro.

Tako je pisala skrbeča in z njim trpeča mati.

Kar je tako silno želela, se je zgodilo: vrnil se je in mater našel živo. A marsikaj se je v teh letih tako spremenilo, da se je čudil. Sprememba pa, da ni več Pavle zanj, ga je zadela najbolestneje, čeprav si je to tajil.

Pa je prišlo tisto notarjevo pismo: »Pridi naju obiskat. Pavla te bo tako vesela.«

Ivan Žbota: Dekleta vezejo slovaško zastavo svobode.

In se je po prvotnem omahovanju odločil, da gre. S tihim zadovoljstvom, z odbleskom zlate sreče se je vdajal misli: »Vsaj videl jo bom!« Podzavestno je sicer čutil: tako sreče žejno je človeško srce, da ga razveseli in osreči dostikrat že slabotna senca sreče, resnične ali namišljene, vseeno.

A ga tudi to skrito spoznanje ni odvrnilo. Tako malo sreče je užil zadnja leta, da bi ga zadovoljil zdaj vsaj kratek trenotek resnične, neskajljene radosti.

*

A toliko, da je v prvem večernem mraku izstopil iz vlaka, ga je že čakalo razočaranje.

Hrupno ga je sprejel notar s svojim mogočnim, a neuglajenim basom: »Izvrstno, da si le prišel. To bo za Pavlo sijajno presenečenje!« — »Kako, ali ne ve, da pridem?« — »Ne ve,« se je smejal notar, a smeh se ni zdel nenaraven, ne posebno dobrohoten. »Nič ne ve. Kar napadla in iznenadila jo bova.«

Na mestu je obstal, tako ga je udarilo to priznanje. A Zalaznik je zrl mimo njega, kakor da ni nič opazil njegovega začudenja, njegove zadrege. Pa se je zdelo, da nalašč gleda tja v polmrak, samo da ga oči ne bi izdale, ne razkriale skrivnih njegovih misli.

»S kakim namenom je storil to?« mu je leglo težko na srce. Vso pot od postaje do mesta gori ga je težilo to vprašanje.

Notar je govoril venomer, kakor bi s ploho besed hotel skriti svoje prave namene, uspavati ga v neskrbnost, omamiti ga. Vendar iz vse obilice besed ni mogel začutiti ne prave odkritosrčnosti, še manj prijateljske toplote. »Me je li povabil s kakim nelepim, zahrbtnim namenom?« mu je vso pot kljuvalo v srcu.

Prišla sta na notarjev dom. In je Ivan, toliko da je vrata odprl, že v veži zaklical, bolje zakričal: »Pavlica, pridi, poglej, koga sem ti pripeljal.« Neka slabo prikrita nezaupnost, skoraj jezna robotost je brž zvenela iz glasu. In ko je prišla iz

kuhinje in ga začudeno pogledala — mogoče jo je slepila luč, da ga ni takoj spoznala, ali pa se je res tako spremenil — pa notar spet hrupno in bučno: »Ali ga ne poznaš? Prijatelja Stanka?« tedaj je dobro videl, kako je prebledela. Brez besed je obstala na mestu kakor uročena in okamenela; le roko je polagoma dvignila, jo položila na prsi, kakor bi hotela pomiriti preglasno utripajoče srce. In tedaj spet tisti njegov smeh, krhek, rezgetajoč, ki je bolj izdajal kakor prikrival skrivnost, nelep namen.

Tedaj mu je zaživela v globočini duše misel: »Naju li hoče preizkusiti, pretehtati? In me je zato povabil?«

Ranjen po tem smehu, po iščočem, oprezujočem dvomu, ki je podtalno zvenel iz smeha, si je z bridkostjo, skoraj z jezo govoril: »Saj mi jo je ukradel!«

In se je nalašč pozdravil z njo topleje kakor bi se bil morda sicer. —

In zdaj, ko sedijo tu pod lučjo in si gledajo iz lica v lice in jim oči vendar nekako izbegavajo, kakor bi vsi čutili na duši veliko krivdo, težek greh, misli isto: »Saj mi jo je ukradel! Pa se še nekako pretvarja, prijatelja se mi hoče kazati. Fej, kako grda igra!«

In mu skozi spomin begajo podobe iz nekdanjih dni, ko sta jo, šele razvijajočo se deklico, ljubila oba. Zapreti mora zdaj zdaj oči, da ga ne bi povsem prevzeli in zmedli, tako živo in jasno stopajo predenj dogodki iz mladih dni.

Obrnjen nekoliko od Pavle, da ji ne bi gledal naravnost v lice in oči, se vidi, kako gre z njo pomladnega večera od gledališke igre iz sosednega mesteca. Večja družba jih je šla iz mesta, a so se med potjo porazgubili proti svojim domovom. Naposled jo je spremljal sam. Noč je bila temna, pa je svetil s svetilko. Šla sta tiho in zamišljeno; le zdaj zdaj je padla iz zamišljenosti in tesnobe src nagla, poltiha beseda. Oba sta pač govorila, se mu zdi zdaj, s svojimi mislimi, s svojimi srci. Spominja se, kako se je v nemiru in dvomih vpraševal: »Ali naj ji povem, koliko nanjo mislim, kako neskončno rad jo imam?«

Povedal ji ni. Stala je med njima stena, ki je ločila rodovini že leta. Njen oče, poštar in gostilničar, vaški mogočnej in nasilnej, je sovražil njegovega očeta, učitelja, ker se mu ni maral klanjati in ga častiti, kakor je bil častihlepni mož od drugih vajen. Ko je oče umrl in se je mati preselila v hišico na konec vasi, kamor je oče nameraval iti uživati pokoj, mrznja poštarjeva ni umrla, nezmanjšana je živela dalje. To nasprotstvo je metalo motečo senco celó med otroka tudi tisti večer.

Pri prvih vaških hišah je svetilko upihnil in se naglo poslovil, da ljudje in zlasti Pavlini domači ne bi videli, kdo jo je domov pospremil. Počasi je stopal skozi vas, srečen, da je hodil z njo, nezadovoljen, da ji srca skrivnosti ni razodel.

In tisti dan mu tako jasno vstaja v spominu, ko ga je, vseučilišnika že, naprosil mladi trgovec v vasi, lep fant, ki je pa letal za vsakim krilom, naj ponese Pavli pismo. »Stara sta se zjutraj odpeljala, samo boš našel na pošti.« Zavrelo je v njem v prvem trenutku, ve še sedaj dobro: »Kanalja, pa me imaš za svojega učenčka? Ali se le tako sirovo z menoj norčuješ? Ali me nameravaš pred njo ponižati in osramotiti?« Pa se je brzdal, rekel si: »Počaj, lump! Ti hočeš mene vleči, kaj pa, če bom jaz tebe? Hvališ se okrog, kako rada te Pavla vidi. Poskusimo, morda se prav danes pokaže resnica.«

Vzel je pismo od prihuljeno se smehljajočega don Juana, nesel ga na pošto, kjer je res našel Pavlo samo v uradu.

Vzela je pismo, prebrala ga in jezno raztrgala. — »Kaj hoče ta kramar od mene? Ko pa ve, da ga videti ne morem! Naj me vendar že pri miru pusti!«

Naslonila se je na mizo, zajokala — iz jeze ali iz žaljenega ponosa, vedi Bog.

Mehko ji je položil roko na glavo in jo tolažil: »Ne jokaj, Pavla. Ta pa tega vendar vreden ni!«

Pogledala ga je s solznimi očmi in nena doma se ji je med ihtenjem izvil: »Ko pa imam samo tebe rada!«

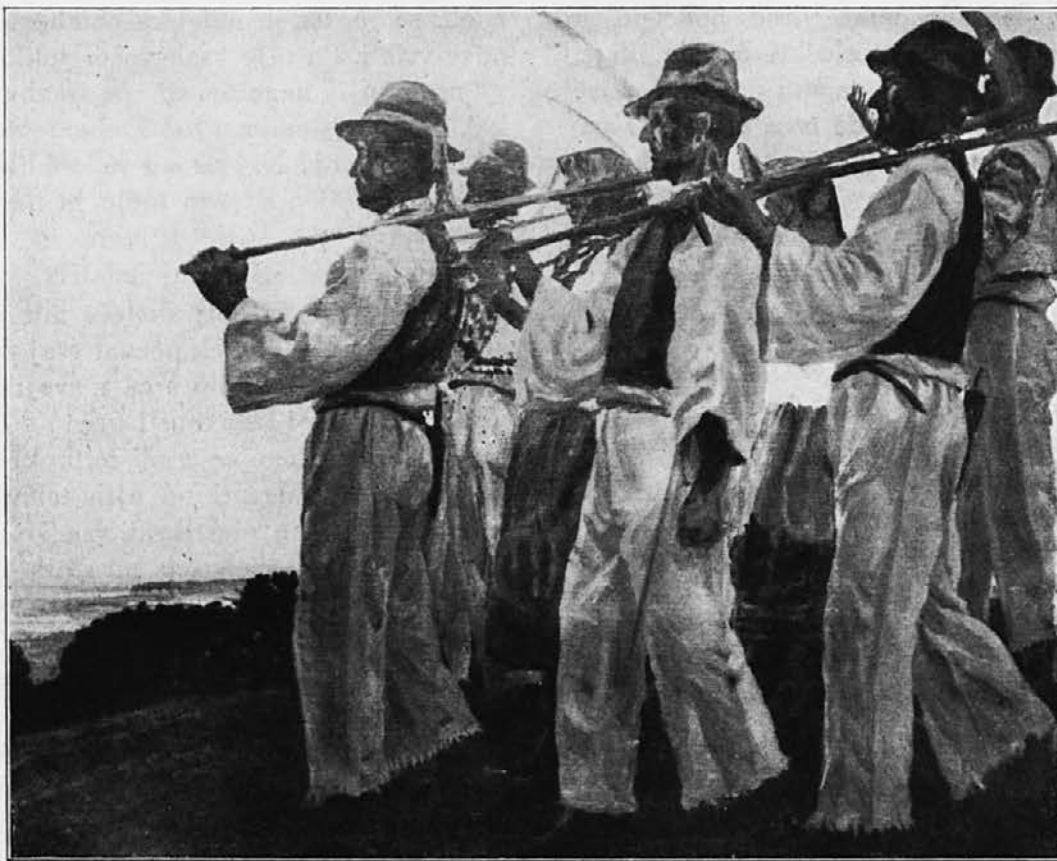
Tako je tisti dan zvedel več, kot je sam pričakoval. In je živel v srečni, dasi skrivni mladi ljubezni, da je dokončal studije, nastopil službo in se pripravljal, da si zgradi lastno ognjišče in ob njem srečno družinsko življenje. Upala sta, da mu je oče zdaj, ko bo imel stalno državno službo, ne bo odrekel.

A preden je mogel te lepe načrte izvršiti, je prišlo svetovno klanje. Potegnilo je tudi njega v svoj blazni metež, vrglo ga v daljni svet, v ujetništvo.

Medtem je umrl njen oče. Mati, v gospodarskih stiskah, je otroka prodala...

*

In zdaj sedi tu z njima, pod to negibno, brezčutno lučjo, ki zre nanje kakor prežeče oko detektivovo in jim vrta v misli in duše in jih kakor leden inkvizitor izprašuje: »Koliko je resnice in odkritosrčnosti v vaših pogledih, v vaših besedah,

Ivan Žabota: Junaki dela.

v vašem vljudnem smehu? In koliko ponarejenosti, igre in laži?»

Joj, kako neprijetno, naravnost poniževalno je sedeti tu, poslušati notarja, izpostavljen biti njegovim sodniško preiskujočim pogledom! — In ni li notar nocoj že malo preveč pil? In vsak trenotek še mu sega velika, mesnata desnica po kupici. A ob vsem prežeče pazi — ne more povsem skriti tega — na vsako kretnjo Pavlino in njegovo. In dasi glumi in se dela brezskrbnega in se pogostoma hrupno zasmije, se vendar čuti celó iz tega smeha prikrita grožnja: »Fant, nikar me ne skušaj varati in preslepiti! Na dlani ti leži srce. V tej luči nad nami jasno berem tvoje misli: še jo ljubiš!« In kadar velika roka spet seže po čaši, se zdi, da se je zmotila: seči je hotela le proti njima, zagroziti jima: »Varujta se! Ne bosta me na led speljala, ne!« Ali kakor bi se namerala stisniti v pest, udariti ga naravnost v obraz: »Ubijem te, moja ženo poželiš!«

Ne, saj ni res! Saj je ne poželi! Dasi sedita z njo tako blizu skupaj, čuti z vsem srcem, kake daljave, kaki prepadi ga ločijo od nje. In nekdanja Pavla, in vendar povsem druga! Oddaljena, v neskončnost mu odmaknjena!

Ni se mnogo spremenila, res ne. In vendar! Lasje brž niso več tako sončno zlati, ali ga le ta

luč tako slepi? In obraz, ni li bledejši, nekoliko upal? In pred vsem: tako nemirna je. Ljubezen je pa vendar umirjenost, blagoslovljena spokojnost ob ljubljem. In sreča je vendar mir. A v njej? Kje je ta mir? Jasno je, da si dela silo. Pa vendar ne more povsem obvladati nemira, skrbno opazujočemu očesu ga ne docela prikriti. In oči, glej, saj ne izžarevajo tiste sreče, ki bi je po tako kratkih letih zakona morale biti polne, ako bi jo bila privedla v zakon resnična ljubezen. Tudi smeh njen ni odmev sreče. Saj se niti ne zna več smejati kakor nekdanj. Ali se ne more? Le v tihem nasmehu je zadržte včasih ustnice, kakor pač ženam, ki so se mnogočemu odpovedale in ki na skrivnem mnogo jokajo. In bela roka, kako bolešno ji vztrepetava, prav kakor roke, ki pogostoma segajo k bolno utripajočemu srcu.

Bežno jo pogleduje med temi mislimi in opazovanji. Globoko v srce mu reže bolečina: »Ni srečna! In je notar vendar lep mož. Zdrav in močan, ves še mladosten.« Pa mu skriven glas v mislih odgovarja: »Ne osrečuje v življenju edino lepota. Samo ljubezen osrečuje. A kakšni so podtalni viri ljubezni, skrivnosti so to, ki jih oko človeško ne vidi, jih duh človekov ne doume.«

Joj, kako hudo je sedeti s tako bolnim srcem pod to molčečo in vendar tako izdajalsko lučjo,

gledati v prošlost, trepetati pred bodočnostjo! Kako hudo, govoriti in poslušati besede, ki jih oblikuje in izgovarja pač napeto pozorna pamet, celó strah, da bi kaka beseda srca globoke skrivnosti neprevidno izdala, a je srce in je duša tako daleč od njih!

Káko odrešenje, ko vstanejo in ga notar spremi v odločeno mu spalnico.

*

Kakor da je prišel iz ječe, se zazdi komisarju, ko je sam.

In vendar nekako blodeče čuti, da še ni povsem rešen in prost, da še vleče za seboj verige, ki mu ne pusté oditi po svobodni volji, kamor bi mu srce pozelelo, kamor bi ga noga ponesla. Najrajši bi ta trenotek ubežal iz te velike hiše, iz te moreče jetnišnice. A kam hoče v noči? Vso noč ne pride in ne odpelje noben vlak. Kam naj torej gre? In saj bi se naravnost osmešil, ako bi tako brez slovesa zbežal. Jutri zjutraj pa se takoj poslovi, s prvim vlakom odpotuje. Proč, samo daleč proč! V začaranem krogu je tu ujet. Srečnega se bo čutil šele, kadar bo vse to daleč za njim.

Stopi k odprtemu oknu, daleč ven se nagne v tiho noč. Globoko globoko zadiha, blažčega zraka, okrepujočega zdravila ves žejen. Hlad, kipeč iz vrta spodaj, iz ljubeče matere zemlje, iz molčečih daljin, z dobrotnega neba nad njim, se mu kakor mehka, božajoča roka privije k licem in čelu.

Zagleda se v skrivnosti tam zunaj. Glej, čudovita noč je razpeta nad zemljo. Najvišji vzpon je že dosegla, se zdi, v najrazkošnejšo lepoto se je razcvetela in razbohotila, da kar omamlja kakor sladko vino, kakor premočna vonjava. Lune ni na nebu, le zvezde gorijo z mirnim, prijaznim sojem. Mnogo dobrotnejše se zde kakor tista oprezujoča, v možgane se vsesavajoča luč v obednici spodaj. Tako skrivnostno molči vse prostrano svetovje, da se mu zazdi, da čutno sliši, kako gorijo te zvezde s tihim tihim enozvočnim prasketom.

Tišina in mir, da določno sliši šum ovenelega lista, ki se je v tej okameneli negibnosti nenadoma nekje utrgal in počasi-počasi pada na zemljo. In sliši kapljico, ki pljuskuje z drevesa na pot v vrtu, s peskom posuto.

In v tej neživljenjski tišini začuti v srcu še hujšo bol. Misli, vse še prenapete in zbegane, iščejo plašno izhoda iz tesnobe slepe ulice, ki je zablodil vanjo ta večer: »Kaj in kako je z njima, z njo, s Pavlo? Kaj ji govori zdaj, ko sta sama?

Zdelo se je, da je nalahko omahoval, ko smo od mize vstali. Pa pije vsak večer toliko ali je samo v nocojšnji negotovosti in razburjenosti? In kakšen je potem z njo? Dober? Sirov? Kakšen je z njo nocoj? Kaj se mu je izoblikovalo v duši, ko smo sedeli pod tisto lučjo in naju je prežeče opazoval?

Mu je mogla luč kaj izdati?«

Še globlje, še bolj skeleče mu je zarezalo v srce: »Joj, ko bi človek poznal vsaj del skrivnosti, ki jih noč krije, ki jih srca v svojih globelih zapirajo! A to je: skrivnosti gredo s človekom vse življenje in zaman se trudi tolikokrat, da bi vsaj za spoznanje odgrnil od njih temni zastor. Vse zakrito in skrito, dostikrat vse življenje in čez grob. In je ob vseh teh mračnih ugankah življenje tako težko in bedno, tako neskončno žalostno.«

A prešla bo noč, vzšlo bo sonce, prišel bo svetli, beli dan. In kaj skriva ta v sebi? In kaj bo odkril ta ob luči neizmerne svetilke nebesne, ob luči sonca? In kaj skriva v sebi tema prihodnjih dni in let? In kaj vse življenje, ta najmračnejša, najstrašnejša vseh ugank? Življenje njeno, življenje njegovo?

POMLADNA PESEM

Vinko Žitnik

V zrcalu moje zavesti odseva modro oko prve vijolice, pesem ščinkavca mi sladkó kapljá v srce, rjava nedra razoranih njiv se kadijo v jutrnjem soncu. Brstje grmov in dreves je strastno nabreklo v spočetju. Ko angel Gabriel plahuta jug skoz kopne dobrave.

Stvari okrog mene me gledajo tiho, ljubeče ko brata, prostor se je razširil skozi vsemirje do podnožja Bogá. Antena srca mi lovi odmeve večne pomladi, nosnice mi iščejo v zraku vonjave nebeških svetov, tako blizu mi je vse daljno.

Zemlja, v zlati tenčici sonca, je zala in brhka ko božja nevesta.

Skoz okno upanja gledam obljubljeni deželo svoje prihodnosti, razkošje ljubezni mi vriska nasproti. Obsevajo me zarje dekliških smehljajev, njihova nedra so rožni vrtovi za belimi zastori njihove samote. —

Fantje, zavriskajmo in pojdimo, ker glejte, polni vrči, z rdečim cvetjem ozaljšani, so že pripravljeni!

OKNO

Tomaz Bohorič

Ko so po kosilu odšle v šolo Binca, Marta in Nuša, je ostal Tine sam v sobi. Izginil je ljubki, živi, mladi smeh in šepet in soba je bila hipoma prazna, dolgočasna, skoraj nekam temnejša. Tine je stal ob starinskem oknu z veliko polico, vso založeno s knjigami. V tem oknu je videl od vsega začetka nekaj zanimivega in opazoval njegovo posebnost. Na noben način se ni dalo odpreti.

Zunanja šipa je bila počena, luknjica pa je bila samo toliko velika, da so razne živalce zašle skoznjo med šipe in niso več našle ven.

Tine sam ni vedel, kako in kdaj se je nabralo v tej sobi pet njegovih bratov in sestic. Soba je bila stara, kmečka, z veliko pečjo in klopmi okoli nje. Ko je on pribežal preko meje, je našel tu poceni stanovanje, kmalu pa jih je bilo — kar čez noč — notri pet. Večkrat je mislil na prejšnje prebivalce te sobe. Ti so morali biti močni, težaški ljudje, kmetje z rdečimi lici in zagorelimi obrazi, v škornjih in hodničnih srajcah, čakate ženske ter rejena in zamazana otročad. Predstavljal si jih je

Ze orjejo. (Fot. Fr. Krašovec.)

okrog velikih skled, kako počasi zajemajo z velikimi žlicami, med soparo mastnih jedi in vonjem tropin.

Zdaj pa je bilo tu pet ljudi, ki živé kot od zraka. Oni so morali odtod. Toda zakaj zapuščajo ljudje brez potrebe tako zemljo? In res je bilo kar čudno videti, kako so v to staro kmetijo, ki je bila vsa dana v najem za stanovanja, zdaj hodili ljudje z aktovkami, gospodične z visokimi petami in majhnimi klobučki, na stran poveznjenimi, študentje v dokolenkah in deklice ter otroci s prekratki krilci in dolgimi nogami.

Vse je bilo obrnjeno narobe, čudno in od neke strani zanimivo.

Kadar se je spominjal teh ljudi, mislil na njih preteklo, davno življenje in delo, kadar je zasledoval njih postave, ki so se tiho vračale po starinskih prostorih, ga je bilo nekako strah, da prebiva tu.

Komu je bilo podobno življenje, ki ga je živel on, njegove drobne sestrice in njegov brat? Dolgo časa ni vedel. Nekoč pa, ko je stal ob oknu in opazoval med šipami ujete muhe, komarje in pajke, mu je prišla neka misel. Vse te muhe so morale ostati tu in poginiti od glada ali mraza. Po cele ure je gledal njihove kosmate in kovinsko se bleščeče zadke. In kakor so bile ogabne, vendar so se mu smilile. Videl je, kako so nekaj časa brenčale in lezle po šipah, vedno bolj počasi, končno pa so obležale na hrbtu, skrčile noge in otrpnile.

Tu so bili tudi pajki, ki so žrli celó drug drugega, da so na dnu okna obležali ostanki izsesanih trupele in dolgih nog. Še celó majhen metuljček je zamotovilil sem. Pa tudi ta je moral končno stisniti krila, nekaj časa je nebogljenotripal, nato pa padel postrani in otrpnil. Tinetu se je zdelo, da čuti nad njim nekaj, kar je bilo podobno usmiljenju ali ganotju. To okno mu je takrat postalo podoba velikega dela sveta. Tudi on, njegov brat, njegove sestre in prevelike množice ljudi so zašli v neko podobno past.

Nekoč je rekel Marti, ki je stala poleg njega ob oknu: »Vidiš, če človek takole zaide in se ujame, je vsega konec. Takrat naj napravi križ čez vse. Za večno je meja med teboj in ostalim svetom. Luknje, skozi katero si zašel, ne najdeš več.«

Res, ta slika sveta, čudne pasti, ga je mučila in to tem bolj, čim bolj se je zavedal, da lega nanj skrb za pet ljudi. Zdaj služi in dela Lojze, tudi on sam dobi za instrukcije; toda vse to je tako malenkostno, tako nezadostno. Kje je čas, ko se bo sam prirnil do kruha in možnosti, da jim dá

Ivan Žabota: General Štefánik.

življenja, tem stvarcam, ne samo životarjenja iz dneva v dan. In tako je rasla skrb, raslo je breme, plahnela in upadala moč.

»Saj to so samo muhe,« mu je čez čas rekla Marta in se mu obesila za vrat.

»Muhe in ljudje, vsem se godi podobno. Srečen si, če te celó ne izsesajo, kot delajo tile pajki.«

Videl je, kako je nezavedno odprla usta, in uganil, da se ta otrok niti ne zaveda svojega bednega življenja. Vprašala ga je: »Kaj jedó pajki sami sebe?«

»Jedó, jedó,« je kimal. »Pa tudi ljudje. Take muhe smo vsi, vidiš, srček, in morda ni luknje, da bi zlezli ven.«

Ne, saj ga ni razumela. Toda usmiljeno je gledala ogabne muhe in kadar je odslej govoril z njo, je vedno hotela modrovati. Žal mu je bilo, da je v njej počasi zginjal otrok.

Njemu je bilo šele dvajset let, pa je že čutil za čelom čuden naval misli, prepletenih s skrbjo za pet ljudi. Tedaj je čelo zmeraj nekoliko dvignil, da je izražalo začudenje. Bil je kot človek, ki je na sledu lepi, blaženi misli in čaka, da se bo napil njene vsebine. Nečesa mu je bilo treba, da bi ga držalo pokonci.

Spomnil se je, da je nekoč v šoli gledal skozi drobnogled majcena bitja, ki so se pred njegovimi očmi neverjetno hitro razmnoževala, se delila in znova spajala, brez prenehanja. Prav take so bile njegove sanjarije, tako strašno čudne in nasilne, neprestano so se množile v njem boleče misli. In velikokrat so na koncu vsega ostale samo nejasne, razpletene pajčevine in na njih pajki, ki žró sami sebe. Vse drugo je izginilo. To pa je zrl z veliko grozo, kot bi se mu pajčevina zapletala med prste in lase, ga vezala in kot bi okušal njeno ogabno, prašno umazanost.

Tudi to popoldne je le malo studiral. Treba se je bilo raztresti, razvedriti, če ne, bi človek v enem samem dnevu ostarel, na duši bi se mu naredila skorja.

Če je hotel v mesto, je moral skozi celo vrsto ulic, temnih in ozkih. Ko je hodil po njih, se je pesek trl pod nogami in med stenami je bilo slišati čudne, sikajoče odmeve korakov, kot bi se mu vžigalo pod nogami razstrelivo.

Bil je že večer, okna so bila že zagrjnena. Za njimi je slutil luči petrolejk, sveč in žarnic. Pred majhno hišo pa ga je nekaj zadržalo. Ustavil se je pred nezagrjenim oknom. Glas je bil, tresoč se glasek. Iskal je z očmi, odkod ta glas prihaja. Petrolejka je bila privita. Videl je našarjeno in razmetano sobico, kot jih je tisoč in tisoč. V senci, da ga ni dobro razložil, je ležal otrok. Nekdo ga je šegetal po nožicah, da jih je mali krčil in se smejal. Še nekdo drug se je sklanjal čezenj. Ni jim videl obrazov, toda ugibal je, ali je bil ta hip zanje majhna ali velika sreča.

Začuden je privzdignil čelo in zroč skozi potno šipo sklonjen stal, v strahu, da ga ne bi opazili. In spoznaval je, kakó življenje poganja tam, kjer je zatirano. Tam rodi prave, resnične ljudi. In če bi šel in odkril vso to dolgo vrsto oken, bi se moral samo čuditi temu, sredi bede klijočemu življenju in mogel bi se greti ob njem.

Prišel je v široko ulico, na sprehajališče in vsa množica teh ljudi ni veljala v njegovih očeh toliko kot tak zatiran, pa čvrst človeški popek. Ril se je med ljudmi. Častniki so ošabno hodili in se postrani ozirali za dekleti. Zdaj pa zdaj jih je prostak strumno pozdravil. Srečeval je prešerne študente, mlade trgovske pomočnice so se ustavljale pred izložbami. Vse je bilo tu čudno pomešano, razstavljeno, kot v izložbenem oknu.

Bral je z njihovih obrazov in si zatrdil: »Ne, drugačni ljudje bodo osvojili svet.«

Večini izmed njih je bilo lahko živeti. Tine pa je čutil, da mu bo odslej laže vztrajati. Vse se rodi iz skritega vztrajanja.

Po isti ulici se je vračal domov. Spet se je ustavil pred oknom. Luč so bili že ugasnili. Čuti je bilo samo še topli, ljubkujoči glas. Začutil je, kako je včasih potreben trenotek, da te prevzame in ogreje nekaj, kar skriva v sebi moč. Po prstih je odšel, da mu ne bi pesek škripal pod nogami.

Nikogar še ni bilo doma. Nekaj ga je prijelo. Spravil se je nad okno, ga stresal in skušal na vse načine odpreti. S težavo je odtrgal eno oknico in pometal iz okna vse, kar se je nabralo na njegovem dnu, vse muhe, pajke, ose in komarje.

Samo metuljčka je spravil v škatlico in ga zvečer dal Marti. Luknjico v šipi pa je zadelal.

Kmalu so se drug za drugim vrnili domov: Marta, Lojze, Binca, Nuša. Posedli so k mizi in čebljali. Tine jih je gledal. Bolj ko kdaj prej je videl njih preprosto ljubeznivost. Dih treh mladih duš ga je opajal. Vse mora storiti zanje, mora najti pot iz nevidne pasti, ki jih obdaja.

Razkladali so po mizi svoje zvezke, knjige in barvice. Prisedel je k Marti in ji prevedel francosko lekcijo. Nato je šel k Nuši, ki je risala z barvastimi svinčniki.

»Kaj bo to?« jo je podražil.

Nad zelenimi lisami je krožil velik, rumen kolobar.

«No, sonce vendar.»

Prijel jo je za roko in jo vodil, da je narisala soncu žarke, ki so pršeli na vse strani kot svetla griva.

»Oh, zdaj je pa preveč veliko,« je rekla Binca. Tine pa si jo je posadil v naročje in ji zašepetal na uho: »Sonce ni nikoli preveč veliko.«

Dolgo jo je gledal v lepe, jasne oči in čutil, kako ga grejejo in krepijo.

PISMO

Vinko Beličič

»Pod kápi je umazan sneg skopnel,
za bregom potok je močneje zašumel.

Marjetice se že smehljajo v travi
in topel veter piha. Vsi smo zdravi.

Oči so nam od belih dni spet žive,
z veseljem hodimo na sveže njive.

Še to: Angela mnogo misli nate,
po vuzmu šli bi radi v svate...«

Skoz okno gledam obsijano cesto
in lastovice, ki leté čez mesto.

Nekdo s prečudnim glasom kliče me nazaj,
a jaz ne grem in sam ne vem zakaj.

ZGODNJA POMLAD

Vinko Žitnik

Po sencah še snega ležijo čipke,
a zemlja je že topla ko telo,
muževne vrbe so dekleško gibke —
dišeče sape mimo njih gredo;
doline sončne so ko mehke zibke:
iz zelenine njih cvetlice zro. —
Od teže sladkega obilja v dno
srcá nam padajo sanj róke šibke...

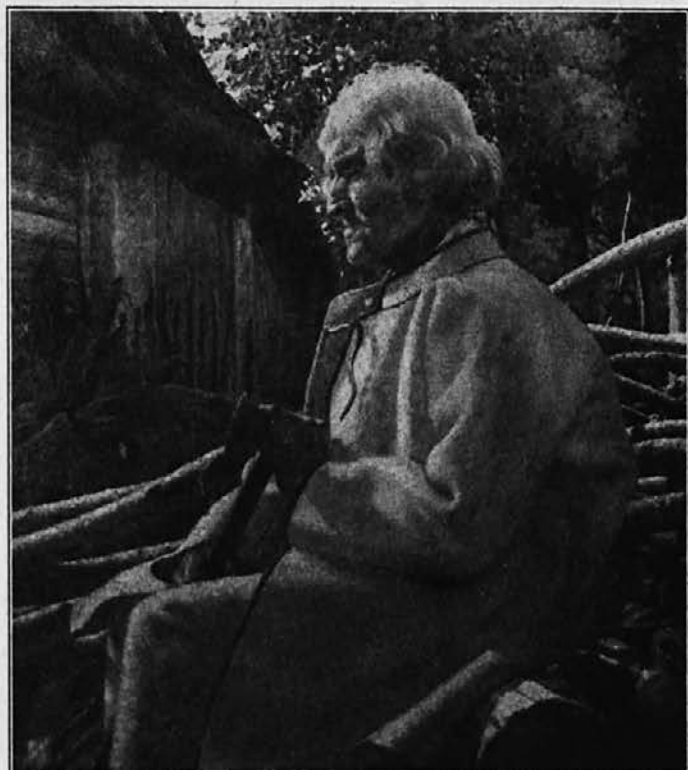
V prozorne halje sap spomladnih, mlačnih
ogrnjeni gremò v cvetoči čas,
iz svetlih dni, noči sladko somračnih
in iz večerov toplih tiho kliče nas
ljubezni sladki, zapeljivi glas...

DOMAČA VRATA

Jože Udovič

Zahvalim vas, spet vas zahvalim,
zvesta, čakajoča vrata —
prihajam poln prahu in blata,
zgubljenec, nikdar zadovoljen z malim.

Ljudje, rastline in živali
pozabijo, da sem jih miloval,
ve pa ste zmeraj nastežaj odprte
in čakate, da bom prišel in bom ostal.

Ivan Žabota: Slovaški kmet.

CVETNI PETEK

Joža Likovič

Zadnjič sem šel mimo tistega dela paškega Barja, ki leži pod ključem, kjer se obrne preserska cesta v Veseljsko vas; pravimo mu Rožmanov mah. Ta košček zemlje je bil nekoč naš ter kljub vsemu hudemu ni prišel v Mrkunove roke. Ob očetovi smrti je bil zapisan nam otrokom. Mati sploh ni nikdar govorila drugače kot o nekem ‚otročjem svetu‘. Kadar je nanesel v žlahti pogovor na ta mah, sem vedno slišal besedo ‚otročji svet‘, ki ga je oddajala mati večinoma v zakup. S tega mahu se najlepše vidi Barje od orjaških bokov borovniških mostov do skrite Bistre z zapuščenimi samostanskimi vežami, od Vrhnike do horjulskih gričev, kjer se zapira večerno nebo. Po veliki vojski sva z materjo ta mah prodala, da smo se mogli preživiti dalje in dokončati šolanje; obrobni del je tako pomandralo vojaštvo in zdrave hraste posekalo. Končno pa je bila ta zemlja črna in precej slaba, preveč zamočena, ker sosedje niso hoteli trebiti odtočnih jarkov in so se neprestano izgovarjali z močvirskim odborom, ki pa je bil za nas krajane le častitljiva ustanova, zapisana v uradnih papirjih. Koliko nejevolje je bilo radi močvirskega davka! Zemlja je ostala še vedno nerodovitna, morda bi uspeval tod le še bob; kadar pa ta cvete, kmetje stradajo!

Radi ureditve prodaje in drugih uradnih sitnosti ter določitve ubožnega odstotka sva morala z materjo na občino v Preserje. Tjakaj smo mi krajani radi odročnosti precej neradi hodili, ker smo že oddavna slišali bolj pesem zvonov sv. Marjete in opomine borovniškega učenika Paplerja. Le župan je bil za devetim hribom v Preserju. Zaradi tega so oni vedno oprezali na nas, češ da se jim hočemo izneveriti.

Tako sva se odpravila z materjo na županstvo prav na cvetni petek. Dan je bil vreden tega imena, saj se je spočel na sami božji dlani. Sleherni sončni žarek je našel čaroben odsvit bodisi v drobni rosi bodisi v skritem jezerskem okencu, morda v vedrem očescu otroka, ki se je zagledal pred mlinom na Izvirku v rajsko nebo. V Hareji so se lovili paški pastirji in dražili divjega moža; z železnice so se razlegali enakomerni udarci pikonov, ki so jih vihteli kramparji že od sedme ure. Mati je poleg mene potrpežljivo drobila, zatonjena v spomine in težave. Tukaj je trpela in hodila na dnino in v pletev, žela na Pavlovi njivi in hodila rvat Pristavčevo strnišče. Koliko potnih kapelj je orosilo te njive! Onstran Veseljske vasi naju je zdramil iz zamišljenosti Rožmanov kovač;

iskre so sršele in veselo plesale, kladivo je pribijalo delovno pesem. Na Vrtačah so žgali trebež in suhe grmače, ki so jih izpodorali na gričkih na koncu njiv. Mlečna zelen ozimine je poživiljala prazne lehe, po katerih so iskali škorci črvad. Na drnuljkah so viseli poslednji jesenski spominčki, rdeče jagodice, uvene in malce počrnele od dolgega mraza. Leske ob jaških so se kadile, neznamen veter je raznašal njihov plodni prah.

Še enkrat sem se ozrl skrivaj nazaj; tisti del prodanega mahu je ležal pod cesto kakor košček zavržene sreče. Rad bi za hipec postal in se nekoliko pomudil na našem ‚otročjem svetu‘, toda nisem hotel radi matere; njeno blago srce bi se gotovo užalostilo, njena mehka narava je bila v takih trenutkih občutljiva kakor zlata tehtnica, ki ne prenese niti sončnega praška.

Cesta pred nama je bila nekam praznična, večina domačinov je odšla že zjutraj na goro k svetemu opravilu; tam je danes cvetni shod. Le Jurčkov gonjač iz Borovnice je naju prehitel in nekaj rakiških voznikov sva srečala, ki so peljali les na Petričevo žago. Onstran Prevalj naju je iznenadila klepetava potovka iz Podkrajja, ki je glasno računala, koliko jajec bo prodala v mestu. Pastirji so se vračali izpod Srobotnika in Tisovca, kjer so nabrali v prisojnih lazih polne naročaje bršljana, divje trte in mačic, ki jih bodo povezali v butare za cvetno nedeljo.

V Kamniku sva vprašala, kje ima župan svojo hišo. Vsak župan ima namreč svojo hišo, morda tudi prijetno krčmo, kjer laže odpraviš razne neprijetnosti. Na pobeljenem zidu visi uradna deska, pod njo je postavljena klop, ki so jo ogulili berači in razni potegoni. Zavila sva v neprijazno reber, razdrto od hudourne vode; med skalami je bilo še vedno polno navlake in dračja, ki ga je napravl pomladanski dež. Tu pa tam se je pojavil zaspan hlapec, nerodno zazeval in naju nezaupno ošinil ter se obrnil v hlev. Končno sva našla županovo hišo in opravila potrebno.

Na železniško postajo sva se vračala preko žalostne gore; pot od Pašce do Ribjeka naju je utrudila, tudi sva se hotela izogniti radovednim obrazom in vprašanjem. Bilo nama je težko, kajti zopet se je odkrnilo nekaj našega ter prešlo v druge roke. Ko sva prišla nad stopnišče pred Marijinem svetiščem, je zazvonilo tretjo uro v spomin Kristusovega trpljenja. Velika vrata so bila še odprta. Mati je šla neslišno naprej in se spoštljivo priklonila sredi svetišča. Njen drobni život je utonil med svetlimi skrivnostmi in srebrnim somračjem, ki se je prelivalo po klopeh in posvečenem tlaku kakor dih pozabe in ono-

V naravo se selijo. (Fot. Fr. Krašovec.)

stranstva, ki je pljuskalo skozi priprta okna v podobi zlatih sončnih žarkov. Vonj piskavčkov, zvončkov in belic, ki so jih povila barska dekleta in položila na oltarje, je preveval s prijetno reznostjo mlačno ozračje, prenasičeno z duhom dogorelih sveč in pohajajočega olja v starodavnih svetilkah. Nekaj ostarelih ženic se ni moglo ločiti od oltarja Žalostne Marije, ki so ji nadeli ta dan žalna oblačila. Zlati medaljončki in svetinje, s katerimi so obdarili romarji z Barja in Menišije njen prestol, so se skrivnostno pobliskavali, bel dih milosti božje je krožil pod slopovi in okoli svetniških glav, se dotikal nestrohnelega srca sv. Jukunda, ki je sameval sredi steklovine, okovane z zlatimi okraski. Čar velikega tedna se je že porajal v gubah rdečih zaves, ki so zastirale v stranski kapeli prastari kip Matere božje. Nekje sredi svetišča pa je klečala moja mati, materino srce pred Materinim srcem!

Vrnil sem se pod zvonik in se naslonil na skrušeno zidovje. Barje je nudilo očarljivo sliko, popoldan je bil nekam kesen in zameglen. Na bevških požarah so vstajali ozki dimi, pri Kominu so počivali vrhniški čolnarji, nad zrniciami so se spreletavale jate lačnih škorcev. Temena krimskih voda in vrhov kraj Menišije je oblivala srebrnčasta modrina. Vsepovsod so se oglašali bronasti bratje in milovali tretjo uro cvetnega petka. Božja milost se je selila od srca do srca, od line do line in napolnjevala z blaženostjo sleherni utrinek stvarstva, tudi tisti košček našega mahu, ki mu je rekla mati 'otročji svet' ...

* * *

Nedavno sem se spet napotil v domači kraj. Postal sem v cestnem ključu pred Veseljsko vasjo; za Trebevnikom so se trgale večerne zarje, zlati odtenki so ginili v zelenkastem obzorju. Na Žalostni gori je odzvonilo Zdravo Marijo. Na Pašci

je samček še dolgo klenkal in oplakoval verne duše; glasovi so bili presunljivi, kakor bi se trgali iz strlih src ubogih rajnih. Pred mano je ležal Rožmanov mah z vsemi bridkostmi in težavami, ki so se držale sleherne bilke in rušine. Zvezde so se razgorevale blizu srca, bela rimska cesta se je dotikala barskih tal. Pomladanski veter si je ovlažil ustnice pri izvirkih Lebije. Sladkoben občutek samote in blažilnega hladu je vel od jezerišč. Sanjavo razpoloženje me je tako prevzelo, da bi se zgrudil na to revno očetovo zemljo, ki smo ji rekli 'otročji svet' in smo jo vsi tako pozabili, katere pa ni zapustil božji prst.

Sklenil sem roke in posvetil svoji materi te drobne stopinje in spomine na cvetni petek.

Cvetni petek, poln rož in milosti, trpljenja in odpuščanja! Kdo bi te pozabil, posebno v teh težkih dneh, ko pravijo, da je postalo sonce madež nebes.

NAŠ ČAS

Vinko Žitnik

I.

Kot žveplo na Sodomo se je usulo na nas in v ognju vsi smo vzplapolali. Bogovi v prah z oltarjev so popali, ko je vse križem treskalo in rjulo.

Brezup žge šele zdaj, ko je minulo: Razbiti v dušah so vsi ideali, cvetovi svetlih nad zatrti v kali; s tvarjo globoko srca je zasulo.

Razdrti v sebi, bridko razkosani ne moremo se v novi lik strniti; vseh potov cilji v noč so zamotani.

Na novo moramo se preroditi: v vek novega človeštva smo pozvani — zanj treba svet Duha bo spet odkriti.

II.

Mi rijemo in grebemo v globine, da našli v dušah nove bi studence. V svetiščih src spet hočemo lestence prižgati, da se razpršé temine.

Roké iztezamo v neba jasnine... Tako bolijo nas telesa sence! In padamo, borimo se za vence, ki plete jih Bog sam za zveste sine.

Na razvalinah prošlosti gradimo svetišče novo za Boga med nami, bedimo, da kdaj poti ne zgrešimo.

O, z Njim ne bomo več tak bridko sami! Ko srca zemskih tež razbremenimo, nas bo sprejel z odprtimi rokami.

IZGNANEC

Gustav Strniša

Rad imel bi leho zemlje, saj sem sin orača, zemlja zdravo seme jemlje, desetero zrno vrača!	Vedno sanjam črno njivo, vriskajoč bi jo oral, zgradil bi si kočo sivo, kjer bi domoval.

V prsti skrito je življenje, ki se vekomaj preraja, a v izgnancu je trpljenje, ki do konca traja.	Nimam zemlje, sin orača, iz domačih tal pregnan, njiva tujcu seme vrača — od domotožja sem bolan!

PESEM SODOBNIH

Vinko Žitnik

Žena, po vinu tvojega vrča me nič več ne žeja, ne vidim te več, čas čutim kakor prevezo na očeh, zastonj se trudim, da bi videl stvari okrog sebe kot svoje sorodnike v njihovi lepi prvotnosti. Tujec sem jim, kličem jih, toda ne umejo moje besede.

Žeja me, žeja, toda po čistem, blestečem viru spoznanja: človeški rodovi so ga globoko zasuli, zdaj vpijem in grebem po njem s krvavečimi rokami. Veliki Bog, daj, da ne omagam, dokler ne odžejam svoje razpokane duše!

Čutim: skozi razpoko preloma veje v sodobnost divja, živalska prvotnost davnine. Bratje in sestre so si lisice in tigri, cvetje pod njimi je poteptano. — Volja za novim redom mi plapola v temo ko ognjen meč,

z njim grem po razvalinah sodobnosti. Glejte, onkraj nas samih je nova podoba svetá!

VELIKI PETEK

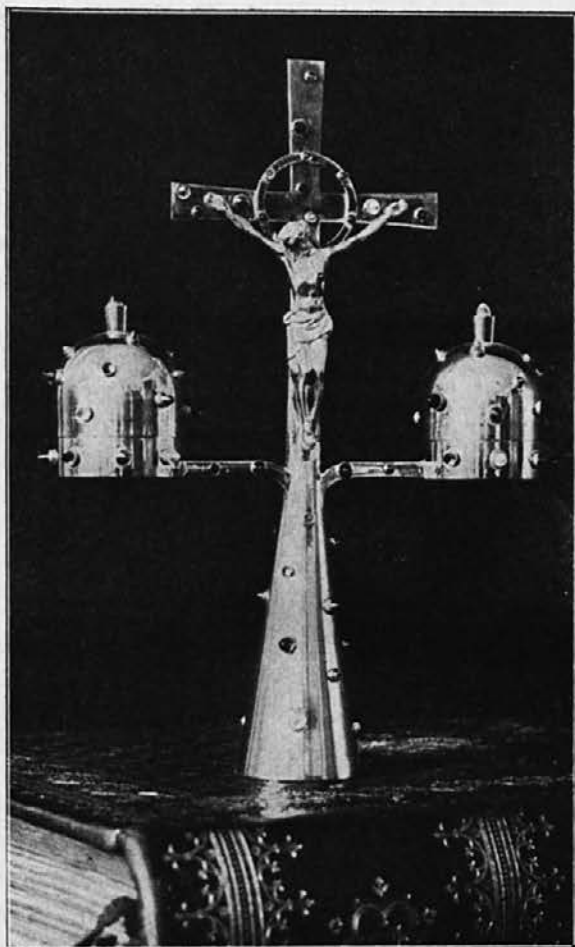
Janez Rožencvet

Očeta voljo si spoznal in vdano dejal: Odpusti jim, saj ne vedó... Po krivem sojen, vendar si skesano odpustil še, ko nagnil si glavó.

Kar Bogu, to človeku ni mogoče! Obsojenec, gnan smrti pred oči, ta kliče množici, ki se krohoče: Na vas, preklete, pridi moja kri!

In strašna kletev vselej se izpolni. Brez konca vlečemo verigo zmot, zato pa v krvi tone svet vesoljni.

Mar nikdar ne bo rešen zemski rod? O Jezus, daj zdravila duši bolni — o daj, da stopimo na rešnjo pot!

Zakramentarij. (Arh. Jože Plečnik.)

ŽEGEN

Joža Vovk

Ovsiški župnik, gospod Janez, je šel na veliko soboto skozi Laze k podružnici svetega Tomaža blagoslavljat.

Lep sončni dan je bil, pot pa taka, da se Bog usmili. Pred nekaj dnevi je ležalo še precej snega, zdaj je pa sonce pritisnilo, da je sneg na mah pobralo, kar gospodu Janezu zaradi slabih potov ni nič kaj prav.

Ko je šel skozi Bovec, je videl, da je na senčni strani pod Dobravami še precej snega. Tukaj bo še držal, pa nič ne dé, na drugi strani je pa le kopno in v hudourniku že cvetó kalužnice, breg je že zelen.

Gospod Janez ni nič kaj rad hodil k podružnici. Sam ni prav za prav vedel, zakaj. Ljudje bi navsezadnje še ne bili napačni, le mašo hočejo imeti kar naprej pri podružnici. Res so tri vasi pod zvonom svetega Tomaža, fara je pa le fara. Zraven pa še pot taka, gospod Janez pa star. Trikrat, štirikrat na leto maša, Markova procesija, žegen za veliko noč, to je za podružnico dovolj, tako je menil gospod Janez.

Prišel je mimo Spodnje mlake na polje. Cerkovnik, ki je stal pri cerkvi, ga je opazil in šel zvonit. Zmeraj je takole naredil: Prvič je zvonil uro prej, potem je pa šel čakati gospoda Janeza. Ko se je na polju pokazala svetla pleša in črna suknja, je šel zvonit z vsemi, ne meneč se za to, koliko je ura. Prisopihal je ministrant Tone.

»Fant, kaj si pa danes pozabil?«

Debelo je pogledal Tone resni obraz gospoda Janeza in obstal. Kaj naj bi bil pozabil? Za božjo voljo, saj mu vendar nikoli ni treba vzeti nobene stvari s seboj, kadar gre ministrirat. Nekoč je v naglici obul v čevlje samo eno nogavico in tak prišel v cerkev. Takrat ga je gospod Janez prav tako grdo pogledal. Pa je moral potem še tisto nogavico, ki jo je imel, vreči proč, kar v zakristiji. Da to ni lepo, je rekel gospod Janez.

»Kje pa imaš kadilnico?«

Tonetu je odleglo.

»Jo je cerkovnik že zjutraj vzela.«

»Prav. Pa stopiva! Drugič pa prej pridi, da ne boš tako sape lovil in še zamudil po vrhu.«

Sitni so gospod Janez, je rekel Tone sam pri sebi. Saj on pač najbolje pozna vse gospodove muhe; dobro še pomni, kaj vse je prestal, ko je prvokrat ministriral! Drugače se pa še kar nekaj razumeta. Za vsako mašo je dobil dinar od njih. Ne, stiskač pa gospod Janez niso. Danes je imel Tone častno pravico, pri pokopaliških vratih pobirati piruhe in dinarje. Natančno je vedel, katera dá lepo obročen piruh. Če je mudil, je pobiral zanj cerkovnikov Joža.

Pred cerkvijo je bilo že vse pisano jerbasov in deklet. Rovtarskih in češenjskih. Nekatere z jerbasi, druge s košarami. Gospod Janez je mislil: jerbasi so gruntarski, košare pa kajžarske. Kaj? Ne? Gospod Janez še gleda: Ali imajo res rovtarske vse jerbase? Češenjske jih imajo malo: dva, pač, še tretji je pri vratih. To ni lepo, stare navade gredó v nič. Češenjske imajo blizu, pa se jim ne ljubi jerbasov nositi, rovtarske imajo grdo pot čez Plaznice, pa jih prinesejo. Nak, to ni lepo, je mislil gospod Janez.

»V cerkev, dekleta, v cerkev, kaj pa čakate?«

Dekleta so na mah utihnili. Kaj bodo hodila v cerkev, ko pa gospoda še ni? In toliko imajo pomenkovanja, saj tega ne ve vsak. Lansko leto je bila češenjska prva zunaj, pa se še ni omožila, nobena na Češnjici se ni. Kako bo pa letos? Bo češenjska ali rovtarska? Češenjske seveda, da bo češenjska, rovtarske pa, da rovtarska. Pa če se bo potem res omožila do prihodnjega žegna? Druge spet menijo, da to nima pomena, da je vse samo neumnost. Saj lansko leto tudi nič ni bilo. Že

Fran Gorše: Vstali Učenik.

kazalo je slabo, pa se je še tisto podrlo, kar je bilo. Tako meni ena od rovtarskih in ena od češenjskih tam pri vratih je zardela. Jeziki čenčasti!

Gospod Janez si je obrisal potno čelo in sam vstopil prvi, za njim so vdrla dekleta. Počasi so vstopala, nekatera so hotela ostati kar pri vratih pod korom kakor dedci ob nedeljah. Seveda, čim bliže vrat stoji, tem hitreje bo zunaj...

Gospod Janez se je napravil in pristopil za blagoslov. Ošinil je z očmi izpred oltarja po cerkvi in videl, da jih je precej ostalo zadaj kakor tisti cestnar v svetem pismu. Le kaj se dekleta tako bojé oltarja, saj so menda prave vere? Še blagoslova se branijo. To ni lepo in gospod Janez ne bo hodil pod kor, ne, pred oltar naj pridejo, zato pa je oltar. Katere so? Rovtarske ali češenjske? Vsakih nekaj! Tako mlade, pa take, gode gospod Janez polglasno, to ni lepo.

Blagoslovil je.

Ko je odmolil zadnjo molitev, so že zaškripali jerbasi po zvočni cerkvi, zašumelo je, v naslednjem trenutku se je že naredila gneča med vrati, da so se zamašila.

Takoj nato je nekaj cincalo in dekleta so se na glas zasmejala. V cerkvi so se na glas zasmejala!

Gospoda Janeza, ki je stal že na pragu zakristije, je smeh zbudel, da je obstal. Kaj je?

Pa je kmalu videl. Eni je v gneči pri vratih jerbas zdrknil iz rok. Kolač in pleče sta ležala na kamenitih tleh, hitela ju je pobirati, hren je bil že pohojen in zmečkan od umazanih čevljev.

»Hentana dekleta, kaj pa počenjate? To ni lepo. Ali se tako dela z blagoslovom? Kaj pa silite vse hkrati iz cerkve, vetrnice navihane, ali ne znate ven tako, kot hodijo kristjani, kaj? — To ni lepo.«

Gospod Janez je hud, da mu je rdečica oblila obraz. Saj res, kako tudi bi ne bil?

Dekleta se hititajo. Pri vratih je vedno več prostora. Zunaj smeh. Da je spet češenjska prva, pa komaj komaj.

Gospod Janez sliši, besed pa ne razume. Ve, da kaj pametnega ne more biti, ko jim je za drugo več ko za blagoslov. Tudi dobro, gospod Janez si bo že zapomnil, lepo pa to ni.

Ko se je v zakristiji slačil, je gledal skozi okno. Rovtarske so stale posebej, češenjske posebej, oboje pa glasne, le škoda, da gospod Janez ne sliši. Prej se jim je mudilo, da so vse hkrati rinile k vratom, zdaj pa stojé, kakor da bi blagoslov prodajale in ponujale. Jih bo že gospod Janez, ne uidejo mu, to ni lepo.

Počasi so pa le odšle vsaka na svoje. Tudi gospod Janez je naredil velik križ in stopil iz zakristije čez prag na sonce. Nič ni bil kaj pri volji, čeprav je bilo pred cerkvijo lepo in toplo. Navadno je spotoma obiskal tega in onega od podružnice, oglasil se pri ključarjih ali se vsaj s cerkovnikom porazgovoril pred cerkvijo, danes pa je brž pobral klobuk in jo mahnil naravnost čez polje in skozi Bovec in Laze domov. Vso pot sta mu bila na mislih tisti blagoslovljeni kolač in pleče, ki sta kakor vržena ležala na kamnu. Čemu vse to, čemu tako Boga žalijo, te norice mlade? Drugače bomo naredili, ne bodo se dajale takole pri blagoslovu in še v cerkvi po vrhu, nak, to ni lepo.

Drugi dan je bila velika noč. Gospod Janez je stopil na prižnico in pred vsem oznanilom je povedal, da bo vnaprej blagoslov spremenil. Ob enajstih bo v Rovtah, ob dvanajstih pa pri podružnici svetega Tomaža. Tako bo za vsake posebej. Zakaj to, gospod Janez ni povedal. Da bo v večjo čast božjo, če bo tako, je pristavil.

Po cerkvi so se ljudje spogledali, dekleta so se suvala s komolci. Kaj pač hočemo, tako je rekel gospod Janez in redkokatera njegova beseda je zastoj. Za rovtarske bo navsezadnje še bolj pripravno, jim vsaj jerbasov ne bo treba vlačiti čez Plaznice.

Omožila se pa tistega leta — kakor za kazen — ni nobena, ne rovtarska ne češenjska.

VESNE

Joža Lovrenčič

Pomlad je šla v deželo,	Zašlo je sonce mlado,
v poljé Podkrnec kmet	večernik je zavel,
in trebil je veselo	pustil je kmet ogrado,
pod Njarčkom senožet.	da bi domov odšel.

Kaj v zraku začrčalo
je tu in tam in tod?
Mož se je skrila za skalo
in čuden čul šumot:

»Ko kopa se valimo
čez njive in polje,
kjer me se obalimo,
bogato rōdi vse!...«

»Vesné!« pomislil kmet je
in že se njihov ples
pognal na senošet je
in obalil jo čez in čez.

In prišle so do skale,
zapihale z nosnicami
in divje začrčale:
»Hu, hu, krščena kri!

Bežimo, odletimo,
pustimo to polje,
drugam se obalimo,
a ti — pomni vesné!«

In že je priletela
nevidno ostra ost,
Podkrnca v gulj zadela
in šla mu skozi kost.

Vesné so odčrčale
prek njiv, prek polj, logōv,
kmet vstal je izza skale
in odhromel domov...

★

Pod Njarčkom nakosili
sena so sto in sto redi
in so Boga hvalili
ob dobri letini.

Vsi so bilí veseli
in vriskali glasno,
Podkrnec ohromeli
v dol gledal je mrkō:

»Vesné, pomladne žene,
joj meni, kaj trpim!
Ko da bi seklo z mene,
iz dne se v dan sušim!

Če učakal bom pomladi,
spet pojdem v senošet,
tam v moji me ogradi
odpravite na oni svet!«

★

Povleklo se je leto,
pomladil spet se svet,
Podkrnec na Valburgo sveto
odšel je v senošet.

Pri skali v gornjem koncu
utrujen je obstal
in čakal v mladem soncu,
kdaj pride vesen val.

Se sonce je nagnilo,
od Soče vel je hlad —
pa se je privalilo
prek njiv in polj in trat.

Hlastálo in črčalo
je tu in tam in tod
in pregroznō vršalo —
vesné so praznovale god.

Podkrnec se potuhnil
ob skali je sloneč,
vršanju je prisluhnil,
ni želel smrti več.

»Sestré, sestré, sestrice,
tu, tu je oni kraj,
kjer lanske bi strelice
lehkō dobile zdaj!

Pokličimo, sestré, jih,
k nam mora vsaka ost,
nič, nič naj ne ovré jih,
ne krščena človeška kost!«

In so se obrnile
in je zavékalō
in ko neznane sile
je zrak presekalō:

»Strelice, ki sušite
življenja brst in sok,
v roké se nam vrnite,
drugam vas sproži lok!...«

Podkrnec se je zganil:

»O Bog, ali je res?«

Zdrav je na noge planil —
minil je vesen ples.

Opomba: Podkrnci na Goriškem vedō marsikaj povedati o bajnih ženah vesnah, ki prihajajo o sv. Valburgi v deželo in črčē in valeč se preko polj budijo novo življenje. Gorje človeku, ki jih na njihovem pohodu oprezuje! — Goriški izrazi: obaliti se — spustiti se na tla, gulj — stegno.

LAČEN

Priobčil Bogdan Kazak

V teh spominih sta menda že omenjeni dve lačni dobi v mojem življenju. Prva je obsegala nekaj let ljubljanskega šolanja, dokler se nisem s poučevanjem drugih priril do bolj polnih krožnikov. Druga je trajala prvi dve leti visoke šole, dokler nisem napravil prvega strogega izpita, ki mi je prinesel dijaško ustanovo in toliko zaupanja, da sem mogel delati dolgove pri denarnih zavodih. Stradal nisem več, a na koncu svojega zdravniškega učenja se mi je začela hrana upirati, želodec se je naveličal toplih jedi po gostilnah tretje vrste ali dijaških mizah in mrzlih jedi iz prodajalen. Vse, kar je dišalo po mesu, se mi je prigabilo, druge hrane pa takrat ni bilo. Vrgel sem se na mlečno prehrano, ki sem jo sprva sam varil na samovar. Kmalu se me je usmilila dobrosrčna gospodinja, ki me je rešila vsakdanjih »prismojenosti«, ko je sama prevzela mlečno kuho zame. Ob mlečni in rastlinski hrani sem se po nekaj mesecih dodobra opomogel.

V tretje gre rado. Tretja moja lačna doba je napočila v drugem letu svetovne vojske in trajala do njenega konca. Moja ožja domovina že v mirni dobi ni pridelovala dovolj živeža, zlasti ne žita, mesa in masti; ko pa je postala vojno ozemlje, je izginila še koroza, krompir, fižol, mleko in sadje. Neštevilne čete vojakov in delovna krdela sestradanih vojnih ujetnikov Rusov so uničevale kakor požrešne kobilice vse pridelke še pred dozorenjem. Tudi med kmeti je zavladala občutna lakot. Oblasti so se zgenile in »uredile prehrano«. Kako je bilo drugod v notranjosti države, ne vem, v vojnem ozemlju vem, da smo dobivali dovolj nakaznic za živila, živil samih pa občinska preskrbovalnica ni imela nikdar toliko ne po množini ne po kakovosti.

Dokler sem oskrboval bolnico v Gorici, smo še videvali kruh vsaj kateri dan v tednu, imeli kedaj tudi kaj zdroba ali ječmena ali ovsene kaše na juhi; ko pa so Italijani zasedli Gorico, je bilo konec vseh teh »priboljškov« in ostali smo navezani zgolj na javno oskrbo pri občini. Ta oskrba je bila vobče zelo nezadostna, pri vsakokratnem razdeljevanju pa je bila moja družina še posebej prikrajšana, češ da siromašnim ljudem »odjeda« živež, ki bi ga premožni oče zdravnik lahko oskrbel zasebno. Sprva se je dalo še kaj dobiti »pod roko«, v skrivni trgovini po oderuških cenah, na jesen leta 1916 pa se je jenjalo tudi to. Za denar, kakor smo imenovali takrat lepo pisane papirčke z Dunaja, se je dalo kupiti marsikaj,

živeža pa nič, ker ga ni bilo dobiti skoraj nikjer, le tistega pisanega listja je bilo povsod v obilju.

Poklicnega dela sem imel takrat več kakor kedaj prej ali kesneje, saj so se zdravstvene stiske namnožile, tujih vojaških zdravnikov je bilo v vojnem ozemlju mnogo, ljudje pa so se najrajši zatekali k meni kot domačinu. Kjer in kadar se je le dalo, sem za svoje zdravniško delo zahteval nagrado v pridelkih, a uspehi tega prizadevanja so bili zelo skromni. Včasih sem na ta način »iztisnil« štručko masla ali perišče jajec, vrečico koruzne moke ali fižola, ki sem jo lahko stlačil v žep svojega plašča ali zdravniško torbo.

Vse to pa ni dosti zaleгло. Takrat smo imeli petero otrok od deset let navzdol in mlado gospodinjsko pomočnico. Naj smo skuhali karkoli in kolikorkoli, vse je zginilo v nenasitnih kljunih, kakor bi bilo zakleto. Žena se je križala, da ni več božjega blagoslova pri hiši, jaz sam sem se čudil otroški ješčnosti in jo spravljal v zvezo z nezadostno zabeljenostjo, ki dela jedi izdatne. Dobre zabele pa ni bilo, ne masti ne olja, še za loj nam je trda predla. Tako sva z ženo počakala pri kosilu in večerji, da se je lačna jata pomirila vsaj začasno, in potem pospravila skromne ostanke. Žena si je postrgala kotlič in s slastjo požvečila skorjice v njem sprijete polente ali močnika, jaz pa sem obral kakšno kost. Omeniti moram, da nam mersarskih odpadkov takrat ni manjkalo, ker se je v veliki vojaški klavnici moglo dobiti tako blago. Seveda ni bilo izbire. Kos volovske ali konjske glave in noge je bil največkrat na vrsti, časih tudi kakšne klobase zelo sumljive kakovosti. To bi že bilo nekaj, ko bi imeli kaj prigrizniti, kruha, močnine, krompirja ali druge poštene prikuhe! Oblast je, uvidevši to splošno potrebo, uvedla v občinsko oskrbo novo, v naših krajih nenavadno živilo, kavro, ki je bržkone dobro krmilo. Jaz sem nekajkrat poskušal s kavrami preganjati stalno kruljenje po trebuhu, a sem to kmalu opustil, ker se je kruljenju pridružilo še neznosno klanje. V moji družini se ni nikdo sprijaznil s kavrami.

Tako se je zgodilo, da za božič leta 1916 nisem bil lačen, potem pa kar nepretrgoma do velike noči l. 1917. Naporno delo in skromna, precej enostranska in enolična hrana sta se mi začeli poznati. Na dan mobilizacije sem tehtal v lahki poletni obleki dober stot, na spomlad 1917 pa nisem zimsko oblečen potegnil niti 70 kg. Vzdržal sem ob tistih ogabnih mesnih juhah in mesnih odpadkih, ker sem se zalival z vinom, ki so ga točili krčmarji brez nakaznic. Hočeš nočeš sem vendarle postajal podoben tistemu znanemu konju, ki ga je prebrisani Ribničan skoraj že navadil stradati.

Na veliko noč sem pred kosilom prebiral Skrivno razodetje sv. Janeza, ker se mi je zdelo, da je v njem prerokovana usoda največje zmede in kazni človeštva — svetovne vojske. Iz tega premišljevanja me je zdramil čvrst, gorjansko oblečen mož in me povabil, naj grem z njim v Križno goro, kjer se je njegov oče sinoči ponesrečil, ko je popravljaj streho. Mož jo je primahal kar čez Kolk dol. Svetoval mi je, da bi se dal zapeljati do Cola, odkoder je še poldrugo uro hoje do njihove domačije.

Križno goro sem poznal samo od daleč. To je visok gorski greben zadaj za Kolkom in višji od njega, dobrih tisoč metrov nad Vipavsko dolino. Po tem gorskem grebenu so razkropljene samotne kmetije po jasah bukovega gozda. Gorjanovo vabilo sem sprejel, tudi njegov predlog glede pota mi je bil všeč, bal sem se samo radi vozila, ki ga takrat ni bilo lahko najeti. Vsi vozniki namreč so bili takrat brez konj, ker jih niso več mogli krmiti. S strahom sem šel ogledovat svoj samovoziček, če mu zakrpani plašči in duše držé zrak, in z veseljem sporočil gorjanu: »Čez pol ure se odpeljeva na Col.«

Hitro sem pometal v torbo obvezila in zdravila, ki so se mi zdela potrebna za poškodovanca, in sedel k velikonočnemu kosilu, ki se po množini ni razlikovalo od postnih. Pravično smo si razdelili juho z redko plavajočimi temnosivimi rezanci, otroci so dobili z mesom krompir, ki je bil po ženini izjavi zadnji, in kislo repo, jaz sem žvečil vrat shiranega kravšeta in si lajšal to neprijetno delo s hrenovo omako. Žena je pogoltala svojo žlindro z ostankom kisle repe.

»Mama, potico na mizo! Velika noč je!« se je oglasil otroški zbor kakor po dogovoru.

»Kajpada! Pol ste jo že pojedli zjutraj, drugo polovico dobite zvečer! Ker je res velika noč, pridejo na vrsto piruhi in pomaranče,« je rekla in vzela iz zaklenjene omare košarico jabolk. Vsak je dobil dva mošančka ali gambovca: prvi je bil za piruh, drugi za pomarančo. Otroci so glasno dajali duška svojemu razočaranju.

Tudi moj želodec je godrnjal — potolažil sem ga z dvema ali tremi čašami domačega vina.

Kmalu sva jo odkurila z gorjanom po strmo napeti cesti proti Colu. Samovoziček, ki sem ga radi piškavih obročev in težko dobavnega bencina bolj redkoma rabil, je čvrsto pihal čez zapuški hrib, dolgopoljsko in budanjsko gmajno. Vreme je bilo mirno, pol sončno in pol oblačno. Moj spremljevalec se je na poti spremenil. Umetno desno oko je spravil v žep in praznino pokril s črno obvezo, češ da se ne more navaditi na tisto

Sl. 58. Beram, M.D. na Škrilju, Dvanajstletni Jezus v templju; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

nadlego. Pripovedoval mi je, da se je zdrav in nepoškodovan vrnil iz Karpatov na soško bojišče, lani pa jo je skupil pri Doberdobu. Drobec granate ali kraškega kamna mu je obtičal v očesu, ki so mu ga morali izluščiti v ljubljanski bolnici.

Na Colu sem spravil samovoziček na varno, nato sva jo z gorjanom mahnila čez hrib proti Križni gori. Prišla sva v meglo, iz katere je gosto pršelo. Malo više je že nekoliko pihalo, pršenje se je spremenilo v neko zoprno padavino, ki ni ne dež ne sodra ne sneg. Po enourni hoji sva dospela na pot, ki je bila še pokrita z zimskim snegom, vrh njega pa je bilo že nekaj prstov novega in mokrega. Težko sem kobalil za gorjanom. Po dveh urah sva dospela do čedne domačije, jaz močno zdelan od naporne hoje navzgor in ves premočen in znojen.

V veži sem odložil težki premočeni plašč in stopil v hišo, ki me je prav prijetno presenetila. Soba je bila prostorna, zelo snažna in topla ter brez zoprnega vzdušja. V zapečku velike peči je čepel ponesrečeni gospodar, ki ni hotel ziniti o svoji nezgodi, dokler se nisem preobul v tople domače copate iz ne vem kakšnega lubja in okrepčal s »kropom« (vročo vodo in vinom), ko sem žganje zavrnil. Ko me je videl okrepčanega, mi je med stokanjem razodel, kako se je sinoči po-

škodoval. Ugotovil sem izpah v rami in razpok dveh reber. Načrt zdravljenja je bil brž napravljen in kmalu izvršen. Moža sem dal položiti na slamnjačo kar na tla, ga omamil in mu ob spretni pomoči sina, vojnega poškodovanca, ter ročne gospodinje uravnal izpahnjeno lakt; s trakovi obliža sem mu še pritrdil počeni rebri.

Mož je dremal na blazini, jaz pa sem pospravljaj svoje stvari, da odrinem takoj proti domu, ker se je že začelo mračiti. Takrat sta se pojavili dve dekleti, ki sta obložili mizo z nepričakovanimi dobrotami: prekajeno svinjino, krompirjem, kislim zeljem, belim in črnim kruhom ter orehovo potico. Pletenka z vinom je stala na mizi že poprej. Vrnila se je gospodinja z gorečo lojevo svečo in me povabila k mizi rekoč: »Saj vem, da imate doma boljših stvari na izber! Pa vendar pokusite naš gorjanski blagoslov!«

Prav nič se nisem obotavljal, sedel sem in jedel. Najbolj mi je šel v slast krompir, ki sem ga pogrešal že toliko mesecev, in domači kruh. Med jedenjem sem gorjanom, ki so se očitno čudili moji ješčnosti, razlagal, kako sem prišel k njim na velikonočni obed ne prav tešč, a vendar lačen, ne samo od velikega tedna, ampak že od božiča.

Medtem se je gospodar zdramil, sam zlezal na zapeček in kakor v polspanju govoril: »Ko sem bil še mlad, je bil na Vojskem kovač Groga, ki je, vrnivši se iz laških vojsk, znal ljudem uravnati ude kakor noben učen zdravnik. Vse gore so drle k njemu in jokale za njim, ko je umrl. Včeraj in danes sem večkrat mislil na tistega kovača, zdaj pa ga kar ne pogrešam več. Menda so mlajši zdravniki bolj prebrisan in glede poškodb bolj izvedeni, kakor so bili starejši. Ta vipavski zdravnik me je dobro zdelal, kar zdi se mi, da bo spet držalo!«

Glasno sem se zasmel poškodovančevi hvali.

Na vrsto je prišlo vprašanje o moji zdravniški nagradi. Za takšno zdravniško opravilo, zamudo časa in potne stroške bi bil v mirovni veljavi računil najmanj sto kron (v današnji veljavi enega jurja), v vojni veljavi pa morda dvojni znesek. Toda ni mi bilo do denarja, zahteval sem živež in našteval, kaj vse bi mi prišlo prav. Gospodinja je majala z glavo, gospodarjev sin je skomizgoval z rameni, češ, ne moremo, ko sami nimamo; jaz pa sem poudarjal, da mi z denarjem ni nič plačano, ker ne morem zanj kupiti živeža. Odpravljaj sem se, da odrinem.

Izza zapečka se je oglasil gospodar in velel: »Dva mernika krompirja mu dajte in en lonec košenine. Drugo v denarju!«

Prosil sem jih, da bi mi spravili krompir in košenino na Col, denarja pa nisem hotel sprejeti nič. Poslovil sem se ter jih zapustil v zadregi. Zunaj je bil hud metež in skoraj že noč. Brhka domača hči je pograbila mojo torbo in brzela kakor srna navzdol, da sem jo komaj dohajal. Čudil sem se, ko sem se temi tako privadil, da nisem dosti potreboval žepne svetilke.

Še pred Colom sta naju dohitela starejši brat, moj prejšnji spremljevalec, in mlajši, oprtana vsak s svojim gorjanskim košem. Že davno nisem bil tako vesel kakor sedaj, ko sta brata odlagala tovor v moj samovoziček. Bilo je okoli štirideset kilogramov krompirja, kaki trije kilogrami košenine, velik hleb črnega kruha in precejšnja ajdova potica.

»Pozdravite očeta in mater in jima povejte, da sem zadovoljen s plačilom.«

Kmalu sem bil doma, kjer so me čakali v skrbeh zavoljo slabega vremena v dolini, dežja z vetrom.

V družini je zavladalo pravo prazniško veselje, ko sem ponosno razkladal svoje pridobitve v zavesti, da je glad pregnan vsaj za velikonočni teden.

Sl. 59. Beram, M.D. na Škrilju, Oljska gora; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

Tri tedne kesneje sem bil v Ljubljani. Najprej sem krenil v Gospodarsko zvezo, kjer je »vladal« Janez Evangelist.

»Kaj si bolan?« me je pozdravil sočutno.

»Nič bolan, pač pa že dolgo lačen. Prav radi te nadleže sem prišel k tebi.«

»Kar z menoj!« je rekel in me povedel iz pisarne v prodajalno. Tam je dal odpreti pločevinasto škatlico z ribicami v razsoli in mi jih ponudil s pripombo, da se mu je posrečilo dobiti večjo množino tega hraniva iz Nemčije v zameno za ne vem več katero blago. On je kar tleskal z jezikom, ko je prodajalka odprla škatlico, in potem, ko je ribice pokušal. Jaz sem vzel eno v usta in sem jo požrl zgolj iz vljudnosti, rajši bi jo bil izpljunil.

»Vzemi in jej!« me je silil.

»Ko bi bilo kaj prigrizka, bi že šlo, tako pa ne morem.«

»Vzemi jih s seboj, dobiš, če hočeš, kar cel zaboj in jih doma lahko porabiš!«

»Hvala,« sem rekel. »Za meso nismo v stiskah. Kaj samo meso brez kruha, moke, zrnja, fižola ali vsaj krompirja! Moke mi daj, ko imaš toliko blaga pri rokah, kakršnekoli moke ali koruze ali kaše ali ječmena ali ovsa ali fižola!«

»Ali hočeš, da me zapró?« je vprašal.

»Zakaj bi te zaprli?«

»Ne veš, kako prežijo name, da bi me zasačili pri najmanjši nepravilnosti zoper prehranjevalne predpise? Nadzorniki in ogleduhi prehranjevalnega urada so že na delu, da me spravijo v zapor, Gospodarsko zvezo pa pod komisarja.«

»Ljubi Evangelist, zavoljo mene še ni bil nikdo zaprt, tudi ti ne boš!«

»Pa saj bi si lahko doma kako pomagal. Tam je, kakor vemo, veliko skladišče živil za dobršen del soške armade. Menda bi se dalo kaj dobiti. Vsak velik sod kje kaj pušča.«

»Tisti veliki sod pri nas prav močno puščal! V velikem skladišču kradejo očitno in mnogo. Častniki in podčastniki skladišča, etapnega poveljstva, bolnišnic in drugih vojnih naprav pošiljajo dan za dnem zaboje živil v zaledje, v Budimpešto, Gradec, Prago in na Dunaj, da jih pošta komaj odvaža, za čete v strelskih jarkih in druge trpine pa redno zmanjkuje prehrane. Pred nekaj tedni je karlovški polk, ki je bil pred Gorico v jarkih, ostal kar tri dni brez vsakršnega živeža. Dobival je iz vojnih kuhinj samo umazano vodo, ki ji pravijo »kava« brez sladkorja. Za denar in tobak se dá dobiti v skladišču vse, kar kdo želi, od najboljšje moke do prepečenca, riža in testenin,

sladkorja in masti. Jaz dobavljam tam bencin in mast za avto, živil pa ne maram!«

»Jaz bi jih pa!« je rekel Evangelist odločno.

»Radi mene ne bo noben siromak preklinjal in noben vojak uhajal k sovražniku zavoljo lakote!«

Dal mi je nekaj priporočil. Obletel sem Ljubljano in okolico in dobil štiri kilograme fižola, deset kilogramov kaše in pet in dvajset škatlic mlečnega shranka.

Popoldne sva se zopet sešla z Evangelistom. Po njegovi želji sem obiskal nekaj goriških beguncev. Imela sva še mnogo drugih razgovorov, ki ne spadajo v okvir zdravniških spominov, saj je bilo prav mesec dni pred majsko deklaracijo.

Ko se je zmračilo, me je Evangelist povabil s seboj na večerjo. Sestra Cilka je bila že od nekdaj na glasu kot odlična kuharica, tisti večer pa je prekosila samo sebe z ajdovimi žganci in kislim zeljem. Meni ni ne prej ne poslej skuhalo nič boljšega.

Tista večerja je bila nekakšna zadnja večerja, zakaj tisti večer sem zadnjič videl in se razgovarjal z nepozabnim Janezom Evangelistom.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Nadaljevanje / France Stelè

Če po teh ugotovitvah pogledamo ostale beramske slike, se bomo prepričali, da so omenjene poteze značilne za celotno Vincencijevo delo in ne mogoče samo za sliko sv. Treh kraljev. Z majhnimi izjemami bi vse njegove kompozicije lahko našli naslikane na enak ali vsaj podoben način v katerikoli cerkvi bližnje alpske srednje Evrope. Tisto pa, kar jim daje poseben videz, se izkaže ali kot vdor istrskega življenjskega in pokrajinskega vzdušja v prevzete ikonografske sheme ali pa kot odmev posebnega istrskega umetnostnega razpoloženja. Tako najdemo naslikan v sliki Oljske gore vinograd, v sliki Marijinega vstopa v tempelj stoji na oltarju značilen benečanski trikrični nastavek, v ozadju slike obiskovanja tete Elizabete je naslikana istrska hribovita pokrajina z gradom in cerkvami. Isto velja za stavbe in pokrajino slik sv. Martina in vhoda v Jeruzalem ali še bolje za one v ozadju Marijine zaroke. Ni pa ta krajina morda kratkomało italijanska, ampak značilno, čeprav le splošno opisana, izrazito istrska krajina.

Našemu srednjeveškemu okviru nekam tuji so dalje nekateri prizori z množicami. To so

Sl. 60. Beram, M.D. na Škrilju, Sv. Jurij v borbi z zmajem; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

predvsem slike Jezusovega darovanja v templju, vstop Marije v tempelj in Marijina zaroka. Način upodabljanja množice, kakor ga srečamo tu, je značilno italijanski in v slovenskem gradivu udomačen že v začetku 15. stoletja v delih slikarjev furlanske smeri. To je način, ki je od Giotta dalje stalen za upodabljanje množice kot skupine tesno v vzporednih vrstah druge za drugo postavljene oseb, katerih glave se v delnih pogledih prikazujejo v presledkih med glavami prednje vrste, a vsaka vrsta je nekoliko dvignjena nad prednjo; mera dviganja pa se polagoma manjša, tako da nastane vtis tesno stlačene, brezštevilne množice. Sredi 15. stoletja se te tesne vrste sicer že močno redčijo, vendar pa imamo zadnje ostanke tega značilno zgodnje renesanskega načina kot znak slogovne zaostalosti celó pri takem mojstru, kakor je Benozzo Gozzoli v zgoraj imenovanem delu. Sicer pozna ta način tudi severno slikarstvo, a ga uporablja bolj poredko, v slogovno nerazvitih delih celó prav do konca gotike tam, kjer je pojav množice notranje utemeljen, kakor v slikah sv. Uršule s spremstvom množice devic, v slikah Marije pribežališča kristjanov s plaščem, v slikah prihoda Svetega Duha na apostole in podobnih. Sicer pa je v ustvarjanju skupin severna umetnost vselej mnogo svobodnejša in bližja naravi

kakor italijanska in vsiljivi pojav množice v zgoraj navedenih slikah iz Berma moramo pripisati italijanskim vplivom. V starejših slikah na slavoloku župne cerkve v Bermu samem imamo v čisto benečanskem delu dober primer za to.

Ne samo ikonografsko, ampak tudi po ne- navadni obliki svoje prostornine posebna je tudi slika učečega Jezusa v templju (sl. 58). Na vzvi- šenem, perspektivično pretirano, primitivno in strogo stvarno, da bi skoraj rekli kubistično oblikovanem sedežu sedi dvanajstletni Jezus v sredi ozadja in uči. Stranici sedeža se širita diagonalno na obe strani navzven in oklepata na prednji nižji klopi sedečo skupino pismarjev, ki kažejo svoje razburjenje s tem, da mečejo knjige ob tla, trgajo liste iz njih in podobno. Iz ozadja na levi se pokazujeta Marija in Jožef. V slovenskem slikarstvu tega časa srečujemo ta prizor še dvakrat, naslikan obakrat na notranji strani slavoloka zgoraj, in obakrat podobno ka- kor tu zvezan s prenapeto, slikarjevo znanje pre- segajočo perspektivično problematiko. Že ta zu- nanja sorodnost slik v Bodeščah in pri Sv. Petru nad Želimljem s sliko v Bermu nam dokazuje, da moramo iskati njen izvor v okviru istrsko- kranjskega slikarstva. Prisiljena prostorninska sestavnost beramske slike pa nas navaja, ko jo primerjamo z onima dvema slikama, k domnevi, da je nastala radi neprikladnega prostora nad lo- kom, kakor pri Sv. Petru nad Želimljem, in je bila v Bermu prikrojena pravokotni polni ploskvi.

Še dvakrat se pojavi v beramskih slikah po- podobno stremljenje po perspektivični upodobitvi prostornine: v sliki sv. Martina in v Marijinem rojstvu. V prvi je postavljen sveti konjenik na tlakovan trg pred mestnimi vrati. Za sodobno sli- karstvo je ta perspektivično dvignjena prostor- nina naravnost nezaslišana, čeprav so bila sred- stva, s katerimi je ustvarjena, že poprej znana. (S šahovskim vzorcem perspektivično v globinski razsežnosti opredeljena tla so pogostna.) Še učin- kovitejši pa je po svoji perspektivični sili prostor z Marijinim rojstvom. Kakor smo že zgoraj (prim. sl. 29 in besedilo str. 301 v letniku 1934) omenili, gre tu za potezo, ki je značilna za furlansko sli- karstvo, ki leži podobno kakor istrsko na meji med srednjeevropskim in italijanskim. Obakrat se družijo iz italijanske renesanse na sever pro- dirajoča težnja po perspektivičnem obvladanju prostora s čisto severnjaško pretirano »grafično« oblikovnostjo, katere vir je v posnemanju gra- fičnih vzorov in njih posebnih značilnosti.

Če pogledamo sedaj še način, kako oblikuje naš slikar gube oblek, kmalu spoznamo, da zdru-

žuje, podobno kakor slikar iz l. 1467 v Mačah, dva medsebojno na videz izključujoča se načina. Pri velikem delu njegovih slik, posebno pa v sliki sv. Treh kraljev, prevladujejo strogo navzdol pa- dajoče cevaste gube ali njih variacije, ki so zelo značilne za italijansko slikarstvo srede 15. stoletja, posebno tudi za že večkrat imenovanega B. Goz- zolija. Imamo pa razen tega celo vrsto drugih slik, izmed katerih navajamo posebno Jezusovo rojstvo, Marijino oznanjenje, Oljsko goro (sl. 59), pokri- valo na postelji v Marijinem rojstvu in pregrinjalo oltarja na sliki Jezusovega darovanja v templju, kjer se kaže temu prav nasproten način gubanja po notranje neutemeljenem sestavu, ki ne ustreza niti plastični vsebini, katero pokriva, niti smislu danega giba ali stoje, ampak samo smislu svoje- voljne, po ploskovito dekorativnih vidikih raz- deljene mreže gub. Način risbe, s katero je bogata igrakasta mreža podana, pa ustreza toliko načinu, h kateremu je odpor krhkega gradiva prisilil pre- prostega lesorezca, da ga moramo proglašiti naravnost za posnemanje in prenos grafičnega načina v slikarstvo. O vlogi tega načina v slovenskem podeželskem slikarstvu in o posebno pretiranih oblikah, ki jih je dosegel prav v primorskem in furlanskem slikarstvu, pa smo razpravljali zgoraj (prim. letnik 1934 str. 375 in sliki 29 in 36).

Še dve sliki vzbujata v Bermu posebno po- zornost, namreč slika sv. Boštjana in slika sv. Mi- haela nadangela. Pri obeh je značilno, da je po- stava na nekoliko nenaraven način razgibana, vendar vselej tako, da pridejo do veljave njene ploskovito reliefne vrednote in je nekam prisiljena v pravokotni okvir, katerega hoče razdreti. Pri obeh je precej otipljiv italijanski izvor in obe ustrezata okviru benečanskega podeželskega sli- karstva, ki je vladalo tudi v primorski Istri.

Po povedanem se nam pokaže delo Vincencija iz Kastva kot značilen pojav istrskega domačega slikarstva srede in druge polovice 15. stoletja. Uvrstiti ga je mogoče v skupino Kristusovega trpljenja v Žminju in slike v Marijini cerkvi v Duecastelli. S prvimi ga veže splošni značaj prehoda iz idealizma prve polovice stoletja k rea- lizmu druge polovice. Prav težnja po vsakdanji ali celo slučajni resničnosti je pri Vincenciju mnogo bolj razvita kakor v Žminju. Z drugim spomenikom, v katerem idealistični zaostanki naravnost prevladujejo, ga pa veže »grafični« element, ki je v slovenskem gradivu druge polovice tolikokrat nadomestil neposredni realizem in je v prav tej obliki posebno značilen za veliko sli- karskih del v Primorju (Goljevica pri Kanalu itd.) in v Furlaniji. Mnogo stilističnih in ikonografskih

potez ima delo Vincencija skupnih s sodobnim kranjskim slikarstvom, posebno s tisto, po svojem idealizmu za takratnim srednjeevropskim razvojem zaostajajočo strujo, ki je ustvarila značilna dela v Mačah l. 1467 in na Krtini in našla svoj odmev tudi v delu v renesanso prehajajočega dekoraterja, kateri je ustvaril svoje starejše delo na Čelovniku pri Zidanem mostu, mlajše pa v eni izmed cerkvic na Svetih gorah na Štajerskem. Šele v tretji vrsti prihaja v poštev vpliv sodobne ali polpretekle italijanske umetnosti, ki se javlja po beneško podeželskem posredništvu in prehaja k četrti, zelo močni sestavini, lokalno istrskemu videzu, ki je v Vincencijevem delu izredno močen, pogosto posnet nedvomno resnično po življenju in ki za površnega gledavca povečuje videz italijanstva beramskih slik. Nobenega dvoma ni, da je bil Vincencij vzgojen v kaki domači istrski slikarski delavnici, in to ne mogoče v kaki delavnici v benečanskem kulturnem ozračju se izživljajočega istrskega obrežnega dela, ampak v delavnici notranje ali severozapadne Istre, ki je živela politično in kulturno v okviru alpske srednje Evrope, ki ji je torej najbližje zaledje tvorila Kranjska in v kateri so se podlage srednjeevropskega slikarstva na zanimiv način mešale z benečanskimi vplivi. To je ustvarjalo posebni istrsko lokalni tip dekorativnega slikarstva. In prav ta tip predstavlja posebno značilno delo Vincencija iz Kastva v cerkvi Device Marije na Škrilju.

Vincencij iz Kastva ni bil velik umetnik, ki bi bil zmožen duhovno globlje likovne ustvaritve. Le redko se mu je posrečilo, naslikani videz globlje poživiti, čeprav nekaterim njegovih postav ne moremo odrekati prepričevalne lepote izraza in občudovanja vredne plemenitosti. Odlikujeta se predvsem sv. Jurij (sl. 60), ki je ves vzvišeno poglubljen v svojo borbo z zlom, in sv. Martin, ki je ožarjen od sija plemenite dobrote. Ne malo moramo Vincencija ceniti tudi radi naivne stvarnosti, s katero je zajel istrski krajevni značaj, ki je v ozadju Marijine zaroke kar prepričevalen (sl. 61), in njegovo veselje nad realističnim detajlom, s katerim je v okviru strogega stila podal v cvetlicah in živalih pokrajine pod nogami konj sv. Treh kraljev dokaz naivnega veselja nad naravo (sl. 57). Predvsem pa je Vincencij občudovanja vreden mojster krasilne umetnosti. Kljub temu, da njegovo znanje pri upodobitvah resničnosti pogosto kar porazno odpove, je moč njegovega strogega, tem skromnim zmožnostim ustrežajočega stila tolika, da celota slik v prostoru cerkvene ladje ne napravi samo kar zelo zadovoljivega, ampak naravnost visoko monumentalen vtis. V tej preko

sten preprezajoči se celoti, ki v sliki sv. Treh kraljev živo spominja na dobro, figuralno okrašeno preprogo, gledavec prezre vse podrobne pomanjkljivosti in vidi samo veliki prosti ritem, po katerem se pojavljajo glavne postave teh prizorov na ploskvi stene in so v svojem pojavu — kakor sv. Jurij, sv. Martin, Marija v sliki rojstva, angel in Marija v sliki oznanjenja, sv. Mihael in sv. Boštjan — tako velike, da silijo preko krasilnih okvirov, ki jih ločijo, v tisto višjo enoto, ki je je zmožna samo resnična umetnost. Tu pa prehaja celota teh slikanih sten formalno v nekako reliefno tkivo oblik, ki živijo v ozkem prednjem pasu pred drobno živahnim ozadjem, kar je tako značilno za vse našete in posebno še za sliko Oljske gore, Marijinega oznanjenja in Jezusovega vhoda v Jeruzalem.

(Dalje prihodnjč.)

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

Redkokdaj me je kako pismo tako razigralo kakor to in še nikdar si nisem obetal od pisanja odgovora toliko pristne zabave kakor sedaj. Sklenil sem, da mora biti odgovor mojstrsko delo obrazloženega ter mirnega, toda s poudarkom izražene misljenja.

Za en korak sem se bil na vsak način trdno odločil. Poklical sem služkinjo in jo vprašal, kje je ključ od vrat med mojo in otroško sobo.

»Prosim, gospod, žabko ga je vrgel v vodnjak.«

»Je kak ključavničar v vasi?«

»Ne, gospod, najbližji je v Patersonu.«

»Je kak vijec pri hiši?«

»Je, gospod!«

»Prinesite mi ga in recite kočijažu, naj se takoj pripravi, da me potegne v Paterson.«

Prinesli so mi vijec, z njim sem odstranil ključavnico, stopil na voz in naročil vozniku, naj zavije v Paterson čez griče po gornji cesti, ki je ena najlepših v Ameriki.

»Paterson!« je vzkliknil živko. »O, v tem mestu je pa trgovina za bonbone. Žabko, brž!«

»Kako pa!« sem si mislil, pograbil bič in švrknil po konjih. »Ne boš, če jaz kaj vem! Kaj še! Da bi si dal tako vožnjo pokvariti z blebetanjem teh dveh tičev? Ne!«

Konji so potegnili, za nami pa se je dvignilo presunljivo kričanje in strahovito rjojenje. Kazalo je, kakor da sta se oba otroka smrtno ponesrečila, in pogledal sem hitro ven. Toda videl sem samo, kako sta živko in žabko tekla za vo-

zom in neusmiljeno kričala. Bilo je pregenljivo in ne bi bil mogel brez njiju naprej, tudi če bi imela nalezljivo bolezen. Voznik je bil ustavil že kar sam od sebe. Videti je bilo, da dobro pozna otroška sredstva in njih uspeh, jaz pa sem pomagal živku in žabku na voz s ponižnim upanjem, da je nad menoj oko božje previdnosti, ki mi to požrtvovalno delo zagotovo vpiše v dobro. Ko smo prispeli na gornjo cesto, je postajala moja ljubezen do nečakov vedno večja in večja, kajti razgled, ki sem ga užival, je bil neizrečno krasen.

Zrak je bil čist ko ribje oko in tam za vrstami različnih mest sem videl tudi samo veliko prestolnico, onstran nje molčeče mesto grobov, zatok, sotesko, preliv in daleč tam zadaj celó sam ocean. Čudoviti učinki svetlobe in sence; slikovite gmote posameznih poslopij v taki daljavi, da je bilo videti, kakor da se držijo skupaj; mračne tovarne, spremenjene radi blestečih, v soncu se lesketajočih oken v prekrasne palače; velike ladje, ki so bile v daljavi videti kakor leno plavajoči čolnički za igračo: ves ta prizor, živ brez vsakega opaznega življenja, mi je priklinal v spomin pravljice o zakletih mestih, ki sem jih bral v mladih dneh. Ves ta videz pa je še znatno večala oblika strehe mestnega poštnega poslopja, stoječega v središču vsega — bila je podobna zmaju in je na videz prežala na vse.

»Stric Hinko!«

Prav to je bilo, kar sem pričakoval.

»Stric Hinko!«

»No, živko?«

»Jaz zmerom mislim, da je to kakor v nebesih.«

»Kaj pa?«

»O, vse to, od tukaj pa tja čez do drugega neba tam zadaj, čisto vse. In tamle, mislim (tu je pokazal na stekleno streho, najbrž last kakega fotografa) tamle, kjer se tako sveti, prebiva Bog.«

Blaženi otrok! Jaz pa sem videl v prizoru samo kraljestvo vil, jaz, ki sem se celó bahal s svojo živo občutljivostjo za umetniške vtise.

»In tam, kjej je tišta štjašno švetja pičca,« je nadaljeval žabko, »tam je nas jubi bjatec Jiptek. Kàdaj pogledam tja, ga žmejaj vidim, ko joko ven šteža.«

»Nas jubi Jiptek je su v škinjco špat, poj ga je pa Bogec v nebeša vžeu,« je momljal žabko, ki je zmetal skupaj vse, kar je kedaj videl in slišal o smrti. Potem je povzdignil svoj glasek in vzkliknil:

»Tjic Inko, ves, kaj bom najédu, kàdaj bom vejik? Konje bom imeu in kocijo in bom jahau

cež vse djevésa in cež vse hise in cež veš švet in cež vse. In vse pouno in pouno tickov bo pjsjò v mojo kocijo in mi bojo péji in ti bos tudi jehkò pjsù, ce bos hótú, in bova iméja šjadojéd in jágode in bova gjédaja jíbče, ki bojo pjávaje v vodi, in bova dobija vejiko vejiko hiso, jepo jepo žunaj in jepo jepo notji, in bo vse nase in bova déjaja, kàj bova hótja.«

»Žabko, ti si idealist.«

»Nic djajišt.«

»Žabko je tepček,« je pripomnil živko važno. »Stric Hinko, ali misliš, da je v nebesih tudi tako lepo, kakor tukaj?«

»Je, živko, pa še dosti lepše.«

»Zakaj pa potem ne umrjemo in ne gremo tja? Jaz ne maram živeti kar naprej in naprej. Ne vem, zakaj takoj ne umrjemo, saj smo že dovolj dni živeli.«

»Ljubi moj, Bog hoče, da živimo, dokler ne postanemo dobri, močni in modri in ne storimo prav mnogo dobrega, preden umrjemo; zaradi tega ne umrjemo takoj.«

»Dobro, ampak jaz bi rad videl našega ljubega Lipčka in mislim, če Bog njega ne pusti sem dol, bi lahko meni dal, da bi umrl in prišel v nebesa. Stric Hinko, ali imajo angeli res perotnice?«

»Nekateri ljudje mislijo, da jih imajo.«

»Jaz pa vem, da jih nimajo. Če bi imel Lipček perotnice, vem, da bi gotovo priletel in me obiskal, tako pa ne.«

»Morda pa mora iti kam drugam, živko, ali morda pride in ga ti ne moreš videti. Veš, mi angelov s svojimi očmi ne moremo videti.«

»Kako so jih pa potem mladeniči v ognjeni peči mogli videti? Saj so imeli prav take oči kakor mi, ne? Pa naj bo, kakor je. Jaz bi samo našega ljubega Lipčka strašno rad videl. Stric Hinko, ali veš, kaj bi jaz naredil, če bi prišel v nebesa?«

»Kaj pa, živko?«

»O, ko bi videl Lipčka, bi šel naravnost k Bogu in ga prav lepo lepo objel.«

»Zakaj, živko?«

»Zato, ker nam dá, da se dobro imamo, ker mi je dal mamo in papana in Lipčka — pa ga je spet stran vzel — in žabka, ampak žabko je strašno poreden včasih, pa čeprav.«

»To je res, živko,« sem rekel in se spomnil na svoj kovčeg in na namen te vožnje.

»Stric Hinko, ali si že kdaj videl Boga?«

»Ne še, živko. Bil je sicer že precejkrat prav blizu mene, toda videl ga nisem še nikoli.«

»O, jaz pa že; zmerom ga vidim, kadar pogledam v nebo in ni nikogar z menoj.«

Voznik se je pokrižal in zašepetal: »Venomer govori tako in za Boga, da mu verjamem. Včasih se mi zdi, da govorijo svetniki sami, kadar takole začne.«

Bilo je res čudovito. Živkov obraz je bil prejasen, da bi bil od tega sveta, ko je nadaljeval in izražal svoje misli o boljši deželi in njenih prebivalcih. Kar se tiče Žabka, mu je šel jeziček neprestano, čeprav ga je bilo komaj slišati. Toda če se mi je posrečilo ujeti kak njegov izraz, je bil tako smešen in čuden, da sem vzel dečka v naročje, da bi ga lahko slišal razločneje. Zasačil sem se celó pri tem, da sem pretresal v duhu sestavljeni načrt pisma, ki sem ga bil namenil pisati Heleni, in da me ga je bilo sram.

Toda ne Žabkove marje ne Živkova duhovnost me niso zmotile, da bi bil pozabil na poglaviti vzrok svoje vožnje. Poiskal sem ključavničarja in dal napraviti ključavnici ključ; nato smo se peljali k slapovom. Oba sta kar bruhnila z vprašanji na dan, ko smo stali nad prepadom, in dejstvo, da ju zaradi bobnenja vode nisem mogel slišati, ni niti najmanj zadrževalo njunega prizadevanja. Šel sem v gostilno po smotko in vzel otroka s seboj. Ko sem si izbiral in prižigal smotko ter izpraševal krčmarja nekaj o slapovih, se gotovo nisem zamudil več kot tri minute. Toda

Sl. 61. Beram, M. D. na Škrilju, Marijina zaroka; na desni v ozadju istrska pokrajina; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

ko sem se obrnil, ni bilo otrok nikjer in ju tudi nisem mogel nikoder videti. Tedajci pa se pred mojimi očmi od bližnjega roba prepada odrazita dva rumenkasta koluta, ki sem ju prepoznal za slamnika svojih nečakov; nato sem videl med seboj in kolutoma dve mali postavici, ležeči na tleh. Zavpiti se nisem upal, ker sem se bal, da ju ne prestrašim, če bi me slučajno slišala. Urno sem skočil po travi do njiju in spotoma zdaj pridno molil zdaj besnel. Ležala sta na trebuih in gledala čez rob pečine. Po prstih sem se jima približal, se vrgel na tla in pograbil vsakega za eno nogo.

»O, stric Hinko!« mi je zakričal Živko na uho, ko sem ga bil potegnil tik sebe, ga poljuboval in ljubkoval obenem, »jaz sem bolj daleč čez visel kakor Žabko.«

»In jaž šem, ves, hudo dajec cez višu,« se je zagovarjal Žabko.

Tisto popoldne sem bil posvetil šopku za gospodično Majnikovo in to opravilo mi je bilo nad vse prijetno. To ni bil cvetličarski šopek, sestavljen samo iz nekaterih, na žico nasajenih in po geometričnem vzorcu razporejenih vrst cvetic. Porabil sem marsikatero redko cvetico, ki je bila preponižna, da bi se cvetličarju sama ponujala. Sestavil sem skoraj toliko barv, kolikor je bilo cvetic, in toliko vonjav, da se nasproti njim vsi mestni šopki lahko skrijejo. Vezanje šopkov je moja najljubša zabava, toda pri tej posebni priliki sem užival svoje delo bolj kot kedaj poprej. Ne, nisem bil v gospodično Majnikovo zaljubljen; moški lahko odkrito in goreče občuduje lepo, sijajno žensko, ne da bi bil zaljubljen vanjo; lahko uživa veselje že s tem, da si prizadeva napraviti ji uslugo, ne da bi čutil pri tem za potrebno, da mu ona dá v povračilo svojo ljubezen. Odkar sem prišel v pametna leta, sem se zmeraj porogljivo smejal, kadar so zaljubljeni moški omenjali svojo radodarnost. Zdelo se mi je, kakor da iščejo neizmerno ceno za to, kar so poklonili. Takih čustev do gospodične Majnikove nisem gojil. Pogani so boginjam poklanjali darove iz samega čistega oboževanja in brez vsake misli, da bi kedaj uživali izključno naklonjenost svojega namišljenega božanstva. Prav tako tudi jaz nisem nikdar posvetil gospodični Majnikovi nobene naklonjenosti, katere bi me moglo biti sram pred onimi širokodušnimi pogani in takimi kristjani, ki posnemajo njih dobri zgled. Z vsakim novim mikom, ki ga je moj šopek pridobil, je raslo tudi moje veselje in zadovoljstvo ob misli, kako bo ona vesela tega dovršenega dokaza mojega okusa.

(Dalje prihodnjič.)

PISANA TRATA

POTRES LETA 1895

1. Priča potresa.

Stanoval sem s tovarišem v majhni sobi. Za dve postelji je bila dolga. Postelji sta stali druga za drugo ob steni, da sta se končnici stikali. Oba sva trdno spala. Silen sunek me je zbudil. Končnici postelj sta se drgnili in škripali. Hreščče je padal omet s sten in stropa. Mimo okna je zaropotal dimnik s strehe na ulico. Nato spet mir. »Aha, potres!« sem si mislil čisto mirno, prižgal vžigalico in posvetil na uro. Kazala je 11:20. Obrnil sem se in stiliziral v mislih poročilo o potresu za časopis. Kar vesel sem bil, da se moj tovariš ni zgenil. Torej ni nič slišal, sem bil prepričan. Toda kmalu je prihrumel nov sunek. Po hodniku je nastal nemir, z ulice so se oglašali kriki, stopinje bežečih. Najina vrata se hrupno odpro. Nekdo zakliče: »Ven! Rešite se! Potres!« Moj tovariš je planil iz postelje in v spalni obleki rinil na hodnik. (Ves čas je bil buden, pa v toliki grozi, da me ni mogel niti poklicati.) Sam sem ostal čisto miren, se ves oblekel, zaklenil miznico, kjer sem imel nekaj goldinarjev društvenega denarja, in odšel. Vsi drugi so že zbežali. Na koncu hodnika sem se spomnil, da je na moji mizici pepelnik z ogorki cigaret; zoper postavo smo zvečer kadili v sobi. Zbal sem se direktorja, se vrnil in šel pospravljat »dokaze greha«. Na stopnišču — bil sem sam v temi — je vnovič zabobnelo. Stene so škripale, omet se je luščil, iz oboka je padla opeka. Tedaj me je že pograbil strah. Pohitel sem, kar se je dalo, da sem prišel na plano. Hitro sem bil na sedanjem Krekovem trgu. Tedaj me je pa oblila groza. Ves trg je bil poln ljudi. Po tleh kar nastlano z žimnicami in slamnicami; na njih so ležali bolniki, otroci, shirani starčki. Ženske so čepete ob teh ležiščih, tolažile in jokale. Ljudje so stali in klečali v gručah, glasno molili in klicali na pomoč Boga in svetnike. Prav nikogar ni bilo, ki bi bil prav oblečen. Ženske so se zavijale v moške suknje, možje so mendlrali v copatah in bili ogrnjeni z ženskimi rutami. Ta je imel na glavi čepico kakor kak krčmar, pod njo pa salonsko suknjo, drugi je nosil cilinder, oblečen pa je bil v spalno haljo. Da ni bilo prečudne groze, bi se smejal in mislil, da se je zbralo na kupe pustnih norcev. V zemlji je mrmralo in bobnelo. Vsem so se nam tresla kolena. Ali od nemira tal ali od strahu, res ne vem.

Hotel sem za svojimi tovariši in odšel mimo tedanje Mahrove hiše proti lesenemu Mesarskemu mostu. Prihrumel je nov sunek. S streh se je usula opeka kakor toča, proti mostu je korakala stotnija vojaštva, ki je šla zapirat nevarne ulice. Častnik je ob sunku — kdo ve zakaj — potegnil sabljo in s cvilečim glasom poveljeval: »Laufschritt!« Stotnija je zaropotala na most, legnarji in mostnice so votlo zabobneli med

ropot padajoče in razbijajoče se opeke — do mozga me je presunilo in siloma sem ponavljal: Terra tremuit, cum exurgeret in iudicium Deus — zemlja se je tresla, ko je vstal k sodbi Gospod. To je bil doživljaj sodnega dne: jok in stok, ropot, krik, tuljenje podzemskih sil, valovanje zemlje pod nogami, zavest svoje popolne ničnosti in nikjer in od nikoder pomoči. Človek smet, prazen nič, niti iverček, ki ga premetavajo peneči se valovi morja. Kupček revne onemoglosti, črv, ki se zvija. Prihod poslednje sodbe.

Podvzival sem se po Resljevi cesti proti kolodvoru. Nezazidana poljana mi je nudila varnost. Kreпки živci so poprijeli in spet sem se dokaj umiril. Blizu kolodvora sem došel svoje tovariše — bogoslovce. »Kakšni pa ste?« sem se jim moral resnično smejati. Ta je bil ogrnjen s črnim plaščem, izpod katerega so gledale bele svitice, na glavi mu je čepel zmečkan klobuk še izza študentovskih let. Drugi je bil v suknjiču, pokrit pa z biretom. Spet drugi se je zavijal v koc, ki ga je mimogrede potegnil s postelje, seveda za pokrivalo se mu je bliskal svetel cilinder. Res kakor v pismu: »Kdor je na strehi tisti dan, naj ne hodi iskat svoje suknje.«

Bežite! Tudi mi smo bežali iz podirajočega se mesta po Dunajski cesti proti Posavju. Ob krčmi v Stožicah, kjer je Marijino znamenje, je bila gruča otrok in žensk. Molili so. Pridružili smo se jim. Sredi molitve plane krik iz hiše v sosesčini. Skočim tja. Na tleh je ležala morda sedemnajstletna deklica, blede, z zaprtimi očmi. Domači so jo močili, vzdihovali in jokali. Sklonim se do nje, primem jo za roko — žila ni več utripala. Deklica je umrla od strahu. Ker je bilo silno mraz, so se ljudje nagnetli v krčmo. Skoro nihče ni govoril. Ob vsakem tresljaju so pobledeli, mnogo jih je z vriščem planilo proti vratom, pa so se spet strahoma vračali z mraza v sobo.

Ure so se vlekale kot večnost. Dasi je bila svetla noč, je bila vendarle noč, ki je večala grozo. Zato je bilo hrepenenje po dnevu tako veliko. Ljudje so se ozirali na uro; kazalci se kar niso hoteli geniti. Vsak je uro pritisnil na uho, če morda ne stoji. Ko se je oglasil tenek zvon pri podružnici, da je oznanil dan, je zaživelo v ljudeh upanje. Odmolili so — in se začeli pogovarjati. Sam se nisem mogel več strpeti. Vleklo me je v Ljubljano. Izmuznil sem se iz gruče in jo ubral sam po cesti. Skrbno sem iskal širokih cest in hodil vedno po sredi. Res ne vem, kako me je zaneslo pred Kolizej. Luna je že zbledela, na vzhodu se je zasvetilo nebo. Ko sem stal na južni strani Kolizeja, zaslišim hrup kakor viharja. Obstal sem. V smeri od Sv. Petra je prihajal ta hrup, ki ga je hitro napolnil ropot opeke in padajočih dimnikov. Hrup se je bliskoma bližal, pod nogami sem začutil močno zibanje, mrzel drget je šinil skozme. Tedaj se zaziblje velikanska stavba Kolizeja. Stresalo in megetalo jo je, kot bi se otrok igral s papirnato škatlico. V plazovih se je usipala opeka s strehe, ostanki dimnikov so se prekucevali, zaprta okna so se odpirala, šipe so zažvenketale — groza. Grom se je odvalil proti zapadu — in spet mir razen vednega zamolklega mrmranja, o katerem nisi vedel, ali je v tebi ali izven tebe. Vse to so bile seveda le sekunde. Spet sem se pomiril in prodiral proti Zvezdi. Po ozkih ulicah smo — saj nas je bilo malo — čakali in prisluškali, nato stekli, dokler nismo prišli na širši prostor.

Zvezda! Mravljišče zbeganih, preplašenih, napol in narobe oblečenih. Vsaka klop — postelja. Po vseh tratah ležišča za otroke, zibke, vozički (pogumni so hodili v hiše iskat odej, blazin, oblek). Pred nunsko cerkvijo je stal cerkovnik in vrtel velik ključ v rokah. Prepadel, bled, zbeگان.

»Kako je v cerkvi?« ga vprašam.

»Nisem še bil notri. Ne upam se.«

»Poglejte!«

»Če greste z mano.«

»Grem.«

Odklenil je. V cerkvi je bilo še zelo temačno. Počasi greva po sredi. Omet škriplje pod podplati. Svečniki po tleh, razdrobljene sveče leže na tlaku, vaze šopkov prevrnjene, svetniki so nekateri v predčudnih stajah, zaokrenjeni, nagnjeni. Večna luč se rahlo giblje. Gledava pod obok. Ni opaziti hudih razpok. Cerkovnik šepetaje zahvaljuje Boga.

Takrat zabobni. V praznem, velikem prostoru je strahota. Tam omahne že napol nagnjeni svečnik in pade ropotaje na tla. Omet se kruši izpod stropa. Bobnenje je strašno: votlo kot živo rjoenje izpod zemlje, iz osrčja zemlje. Tečeva. Prav nič drugega nisem mislil kakor to, da bom zasut pod razvalinami. Toda nič se ni zgodilo. Zunaj je že svetila zarja, strahota je bežala.

Med ljudmi je oživel. Pa so nastale bajke: »Pri Ježici se je razklala zemlja! Deset metrov na široko zija. Kadi se iz prepada! Krim bo začel bruhati lavo. Ljubljana se je zajezila. Jezero bo vse Barje!« Bajk brez konca! Vse to je večalo grozo in strah. Le najpogumnejši so si upali v hiše, da so prinašali oblačila, posteljnino in živila. Sicer pa so bile vse ljubljanske hiše popolnoma izpraznjene. Vsaka družina si je kjerkoli in kakorkoli iskala prenočišča: v vrtnih lopah, na lesenih podih, pod kozelci, na travnikih pod zasilnimi šotori, v praznih kadeh in sodovih. Drget in plahost, ki sta zašla ob strašni katastrofi ljudem v mozeg, sta še dolgo trajala. Ob ropotu voza so mnogi prebledeli in se stresli. — Hude šibe so povodenj, požar, nevihta. Šiba potresa pa je najgorja.

2. Opis potresa.

Velikonočni potres 1895, 14. in 15. aprila, je bil eden najhujših, kar jih je prestala Ljubljana. Čutil se je po vsej Sloveniji, središče pa je bila Ljubljana z okolico.

Potres je rušil predvsem obokane stavbe: cerkve, župnišča, šole pa tudi hiše, ki so bile po starem načinu zgrajene. Razumljivo je to, saj se je neki veliki umetnik izrazil, da obok ni nič drugega kot dve slabosti, ki druga drugo podpirata. V Ljubljani so bile zelo poškodovane cerkve: trnovska, kjer so morali podreti oba zvonika, šentjakobska, ki je izgubila tedaj tudi oba zvonika, frančiškansko cerkev in samostan je zelo razdejalo, precej je trpela tudi florijanska in šentpetrska cerkev. Škoda je, da so lepa trnovska zvonika nadomestili po načrtu tujega arhitekta v drugačnem slogu. Prav tako je bila zares nesreča, da so namesto prelepih dveh šentjakobskih zvonikov sezidali novega in tako vzorno baročno fasado pokvarili. Deželno bolnico in cerkev so morali podreti. Poškodovane so bile vojašnice, tovarne, prisilna delavnica, oblastne in prosvetne zgradbe. V deški sirotišnici Marijanišču je pokalo, se rušilo. Kam z otroki? Z vztrajno disciplino

so jih predstojniki spravili na vrt. Prelepa kapelica je hudo trpela. Hudo je bilo takrat z bolniki po bolnišnicah, s kaznjenci po zaporih, s slaboumnimi, trebalo jih je bilo spraviti na varno.

V Šiški je pretreslo cerkev sv. Jerneja in Koslerjev grad. Cerkev in župnišče pri Devici Mariji v Polju je zelo razdejalo. Znaki razpok so se poznali na cerkvah v Kranju, Kamniku, Kočevju, Borovnici, Zagorju, Celju, na Viču, v Smledniku, Lukovici, Dolu, Št. Juriju, v Hotiču in drugod.

V Škofji Loki so čutili močan sunek. Župnik je šel z Najsvetejšim po trgu ter dal blagoslov. Drugega dne se je vršila dolga procesija na Hribec.

Papirnica v Vevčah je trpela zelo veliko škodo. Za Ljubljano pa so bile najbolj porušene Vodice. Vseh 30 hiš se je razrušilo, da so bile neporabne, cerkev enako, več živine je pobilo. Šmartno pod Goro je zelo trpelo. Enako močno je bil razdejan Št. Vid, posebno cerkev in obe šoli; škode 400.000 goldinarjev v vsej župniji. V Črnučah je uničilo šolo, v Domžalah več poslopij, v Zalogu vse hiše; občina Ihan je imela 95.000 goldinarjev škode itd. Kdo bi naštel vse neštetilne poškodbe domačij in božjih hramov?

Človeških žrtev je bilo v Ljubljani najmanj — le nekaj primerov. Ljudje so ob prvem najhujšem sunku spali (ob 11:17 ponoči), na cestah jih je bilo le malo. Okolica je izgubila šest človeških življenj.

Domači in tuji časopisi so objavili podrobna poročila o potresu, prinašali pozive oziroma prošnje

Gosposka ulica po potresu. (Zdaj hiša Glasbene Maticice.)

Ljubljanske pomožne akcije, navajali tudi številne dobrotnike. Čehi s Prago na čelu so pošiljali bogate darove, poklonjene od mestnih občin, dobičke od koncertov in predstav, prirejenih v dobrodelen namen (znana je tragedinja Pospíšilova, ki se je sama ponudila za take predstave), tudi darove, pobrane pri veseljih družbah. Ne smemo pozabiti tudi Nemcev. Dunaj, »zlato srce«, je bil preplavljen od nabiralnih akcij. Pospíšili so to predvsem naši rojaki. Tudi Gradec se je udejstvoval. Bratje Hrvati, na čelu Zagreb, so še imeli v dobrem spominu, kaj se pravi doživeti tako katastrofo. Leta 1880 je bil tam enako močen potres, zato so mnogo darovali. Poljaki in Rusi so se tudi dobro izkazali. Veliko se je storilo za pomoč seveda tudi doma. Po vseh župnijah, ki niso hudo trpele, se je pri mašah

pobiralo. Bralna društva so prirejala prireditve v ta namen, pobirali so po uradih, pri hranilnicah, nabirali tudi živež, obleko in celo posteljnino. Takrat je dežela, ki je imela sama porušene domove, šole in cerkve, velikodušno priskočila Ljubljani v pomoč: dajala je hrano in stanovanje pribeglim. Kmetom se je smilila »gospoda«, ki je lačna, prezebla tavela med razvalinami svojega mesta. Tri velike nesreče so takrat v kratkem razdobju zadele slovenski narod: pred veliko nočjo je velika povodenj na Barju uničila vso setev, potem je požar do tal upepelil Toplice na Dolenjskem in nazadnje je prišel potres. Škode je bilo več milijonov goldinarjev.

Ker varnostni razlogi niso dovoljevali vstopa v cerkev, so se maše vršile pod milim nebom na trgih, pred cerkvami in drugod. Knezoškofijski urad je župnim uradom v Ljubljani naročil, naj se zunaj izpostavi tudi sv. Rešnje Telo, vsaj za pol ure, in pred njim naj se vršijo molitve, rožni venec ali litanije. Pri službi božji naj se moli tudi molitev »ob času potresa«. Ukaz je veljal tudi za vse župnije, katere je potres obiskal. Velike množice po Ljubljani so se udeleževale te službe božje, vršila so se tudi romanja v procesijah na Dobrovo k Materi božji. Za službo božjo zunaj cerkva je ljubljanski knezoškof posvetil 64 prenesljivih oltarjev.

»Kdor moliti ne zna, naj se na morje poda,« pravi narodni pregovor. Slovenska zemlja se je takrat vsa zibala kot razburkano morje. Zato ni čuda, da se je takrat mnogo molilo. Po časopisih najdemo pa tudi primere, da so posamezniki smešili pobožnosti ljudstva. Bili so predvsem tuje in vojaki.

Ker je bilo vreme deževno in je bilo treba cerkve in stanovanja na hitro nekoliko popraviti, je knezoškof dovolil, da so se smela tudi ob nedeljah in praznikih opravljati hlapčevska dela. Sam je dal vsoto denarja za popravila na cerkvah.

Ljubljana in okolica sta začeli podirati neporabne in graditi nove domove, zaupajoč, da bo bodočnost milejša. In leta so pretekla, preden si je slovenski narod opomogel od te velike nesreče. In čeprav je danes od tega samo štirideset let, smo na to veliko katastrofo že skoraj popolnoma pozabili.

SLOVANSKE PRESTOLNICE

Jan Šedivý

4. Zagreb v dobi hrvatskega narodnega preporeda.

Vlada Jožefa II. in njegovi ponemčevalni nameni so preplašili Hrvate. Takoj po Jožefovi smrti so se zbrali hrvatski plemiči v Zagrebu na zborovanje, da bi se dogovorili, kako bi za vedno onemogočili tak pritisk, kakor je bil za Jožefa II. Mislili so, da bodo najlaže ohranili svoje pravice, če se naslonijo na Madžare, ki so bili enako kakor Hrvati zakleti sovražniki ponemčevanja in dunajskega centralizma. Tako so sklenili l. 1790 na saboru v Zagrebu, naj ima Hrvatska odslej skupno vlado z Ogrji, dokler se z njo ne zedinijo pokrajine pod turško in beneško oblastjo, o hrvatskih davkih pa naj sklepa skupni ogrsko-hrvatski državni zbor.

Madžari niso bili hvaležni za to hrvatsko zaupljivost, ampak so jo skušali izrabiti. Že na prvem skupnem državnem zboru so hoteli vsiliti v hrvatske

šole in urade madžarski jezik. Odslej so se morali Hrvati boriti z Dunajem in Budimpešto obenem. Že se je zdelo, da bo v tem boju podlegel Zagreb in z njim vsa Hrvatska, ko so si zasukali rokave narodno čuteči duhovniki, ki so bili v minulih stoletjih skoraj edini narodni prosvetitelji. Njim na čelu je bil zagrebški škof Maksimilijan Vrhovac. V ozračju prosvetljenega absolutizma je kot ravnatelj osrednjega semenišča v Pešti vzljubil svoj narod in prišel do spoznanja, da more samo prosveta rešiti Hrvate ponemčenja in pomadžarjenja. Zato je leta 1794 sam nabavil tiskarno in začel v njej tiskati poučne spise. Obenem si je prizadeval, da bi vsi Hrvati sprejeli štokavsko narečje za svoj književni jezik.

Po njegovih stopinjah sta šla Ivan Derkos in grof Juraj Drašković. Derkos je z latinsko knjižico »Genij domovine« vzbujal v Hrvatih ljubezen in zanimanje za hrvatsko domovino in predlagal, naj se vsa hrvatska narečja združijo v enoten književni jezik. Grof Drašković pa zahteva v svoji knjigi združitev vseh hrvatskih in slovenskih dežel v Veliko Ilirijo. Draškovićev spis je kmalu odjeknil tudi v hrvatskem saboru, kjer se je general Juraj Rukavina zahvalil za imenovanje za podkapetana hrvatske kraljevine, in sicer prvič v hrvatskem jeziku. Hrvatski jezik je tako prodrl iz kmetijskih koč v hrvatski sabor.

Izrazito središče vseh Hrvatov je postal Zagreb po nastopu Ljudevita Gaja, ki se je za študijskih let v Gradcu naučil štokavščine in cirilice od svojih srbskih tovarišev, v Budimpešti pa ga je navdušil za slovansko misel znameniti Slovak Jan Kollár. Ko se je Ljudevit Gaj nastanil v Zagrebu, je začel l. 1835 izdajati politični list »Novine horvatske«, ki je imel štirinajstdnevno književno prilogo »Danica horvatska, slavonska i dalmatinska«. Zavedal se je, da brez varnega zaledja ni mogoče napredovati. Tako se je vrgel najprej na Zagreb in zagrebško daljno okolico, torej na kajkavce. Ko je našel za svoja lista okrog tisoč naročnikov, je leta 1836 zamenjal kajkavsko narečje s štokavskim in sprejel namesto hrvatskega ilirsko ime. S tem je odstranil tisto ograjo, ki je ločila Hrvata od Hrvata in Srba od Hrvata. Štokavsko narečje, ki so ga že sprejeli Srbi za svoj književni jezik, so sprejeli vsi hrvatski pisatelji. Kajkavski Zagreb je tako zedinil v enotnem štokavskem književnem jeziku vse Hrvate in Srbe.

Gajevo delovanje je dalo pobudo za vsestransko delovanje v narodnem duhu. V Zagrebu in tudi po drugih mestih so osnovali čitalnice in skušali z njihovimi knjigami in prireditvami dvigati narodno zavest mlačnega meščanstva.

Toda to gibanje še ni bilo popolno. Zakaj žene so stale ob strani. V tej dobi so bile hrvatske meščanke pod močnim tujim vplivom in so najrajši govorile v tujem jeziku. Tako je bila nevarnost, da se bo mladi naraščaj ponemčil. Treba je bilo zanesti narodno misel v rodbinsko vzgojo in v domače gnezdo. Zato je pravilno sklepal grof Juraj Drašković, ko je trdil: »Dokler se žene ne zberó okrog narodne zastave, ne bo imela Hrvatska književnosti, domačega ognjišča, obrti in polne denarnice.« Kot mož krasnega vedenja je bil bolj ko kdo drugi poklican, da ogreje hrvatske meščanke za narodno stvar. Tako je izdal v nemščini »Besedo plemenitim ilirskim hčeram«, kjer jih vabi k sodelovanju za narodne potrebe.

In res so se hrvatske meščanke kmalu otresle prahu nemškutarstva in madžaronstva ter postale žive bakle narodnega navdušenja. Posebno dom gospe Josipe Vancaš v Zagrebu je postal zbirališče ilirskih voditeljev in žarišče ilirskega gibanja. Šele sedaj so se mogle začeti pod okriljem zagrebške čitalnice redne hrvatske gledališke predstave. Hrvatski sabor je sklenil, da se osnuje na zagrebški pravni akademiji stolica za hrvatski jezik.

Napredek ilirskega narodnega gibanja je vznemiril Madžare in njihove privrženice madžarone, ki so se združili v Hrvatsko-ogrski stranki. Tudi narodnjaki so nato strnili svoje vrste in si ustanovili Ilirsko stranko. Madžaroni so dosegli na Dunaju, da je prišel v Zagreb madžaronski ban, ki je preganjal narodnjake. Toda hrvatska narodna zavest je bila že tako močna, da je ni moglo več streti nobeno nasilje.

Madžari in madžaroni so hoteli zlomiti narodno gibanje leta 1845, ko so se vršile volitve za zagrebško županijo. Madžari so našli med nižjim hrvatskim plemstvom nekaj izdajavcev, kar je še bolj razvnelo strankarske strasti. Ko se je zvedelo, da so s pomočjo turopoljskih plemičev zmagali madžaroni, je ustrelil v zrak neki madžaron na Markovem trgu v znak veselja. Razdraženi narodnjaki so mislili, da je to znamenje madžaronov za napad nanje. Zato je vsa množica navalila na hišo, odkoder se je slišal strel. Radi neznatnega spopada nekega narodnjaka z nekim častnikom je mestni poveljnik ukazal vojaštvu streljati na narodnjake. Tako je padlo na Markovem trgu trinajst nedolžnih žrtev, sedem in dvajset pa jih je bilo težje ranjenih, toda narodna misel se ni dala več zatreti. Zagreb je mogočno vihtel narodno zastavo.

Doba narodnega preporoda pomeni za Zagreb velike spremembe tudi v stavbnem oziru. Na vrtovih in posestvih ukinjenih samostanov so začeli graditi hiše in palače. Mestna občina je dovolila gradbo hiš tudi na škodo mestnega obzidja. V tej dobi se razvija baročni slog, ki ga v začetku 19. stoletja izpodriva klasicistični. V tem času je dobil nadškofijski двореc svojo končno obliko.

JEZUITSKE ŠOLSKE DRAME V LJUBLJANI

Viktor Steska

7. *Inviolatus connubii nexus ope Divi Juliani conservatus Baquillo Galliae principis* (Neomadeževana zakonska zveza, ohranjena s pomočjo sv. Julijana, s francoskim knezom Bakvilom). Igrali v Ljubljani v juliju 1699. Tiskal Mayr. Mala četvorka, osem strani.

Vsebina: Francoski kralj Karel VI. je okoli leta 1586 odšel s svojimi vitezi nad Turke. Odlikoval se je izmed njegovega spremstva zlasti Bakvil, imenovan po gradu Baquaville. Želel je krščanstvo braniti in če treba, za vero tudi umreti. Žena mu je odhod branila, a se je vdala, ko je videla njegovo navdušenost. V znak večne zvestobe mu je izročila pol prstana, drugo polovico pa je zase pridržala. V boju je bil Bakvil ujet. Poskušal je ženi pisma pošiljati, da bi poslala odkupnino, a ji nobeno ni došlo. Po sedmih letih ga je sklenil gospodar umoriti. V tej stiski zaobljubi Bakvil, da sezida sv. Julijanu na čast cerkev, ako bo

smrti rešen. Utrujen zaspi. Ko se prebudi, se spomni, da je napočil poslednji, zadnji dan. Toda kako se začudi, ko opazi, da je sredi gozda. Ko vpraša pastirja, kje je, mu povedó, da je pri gradu Baquaville. Bakvil gre proti gradu in prosi, da bi smel nekaj važnega gospe povedati. Gospa ga sprejme v lepem svatovskem oblačilu, ker se je nameravala poročiti z drugim. Bakvil v svojem suženjskem oblačilu ji pove, da je njen mož še živ in da pričakuje rešitve po odkupnini, ki jo naj dá. Gospa vsa vesela odgovori, da izroči rada vso imovino za njegov odkup. Mož se ji ganjen dá spoznati s tem, da ji izroči drugo polovico prstana.

Igra ima tri dejanja. Igrali so: Bakvila bakalavrej Franc Erazem Khraillnig; gospo Ant. Volb. pl. Isenhause, retor; dalje grofje Ursini-Blagay, Lamberg, Strassoldo, baroni Pillichgraz, Gall, Lichtenthurn, Valvasor, Deitenhofen, Berchtold, Ravbar; Majdič, Rak, Bležič, Žust, Krušec, Jamšek, Glavatec, Žerovnik, Markovič, Hočevar, Dimec.

8. *Tugend-Cron der kindlichen Liebe*. In Cordilla, einer Tochter Layri, Königs von Britanien. 1698. Tiskal Mayr. Četvorka, osem strani.

Lajer (Layrus), britanski kralj, je imel tri hčere, pa nobenega sina. Svojo najmlajšo hčer Kordilo je razdedinil, ker je njene besede napačno razumel. Kordila se je poročila z nekim francoskim knezom in bila srečna žena. Ženina obeh starejših kraljevih hčera sta pa kralja pehnila s prestola in ga spodila. Pribežališče je našel pri Kordili. Ko Lajer umre, napovesta svaka Kordili vojsko, jo ujameta in obsodita na smrt na grmadi. Že mora na grmado, ko skočita svaka, prestrašena po prikazni Lajrovega duha, v morje in utoneta. Kordila postane britanska kraljica. (Primerjaj Shakespearejevega kralja Leara!)

Igrali so: Kordilo Franc Andrej de Coppinis, Lajra Matija Ferd. Schneller; druge: Behaimb, Mugerl, baron Pillichgraz, Wolfart grof Thurn, baron Moscon, pl. Rasp, pl. Erberg, pl. Gajoncel, baron Abfaltrer, baron Ekh, baron Jankovič z Mirne, baron Jurič iz Strug, Oplenič, grof Raisig, grof Ursini-Blagay, baron Rauber, grof Lamberg.

9. *Libera in vinculis libertas seu Balduinus castitatis victima* (V verigah svobodna svoboda ali Balduin, žrtev čistosti). To igro so igrali 30. maja 1701. Tiskal Mayr v Ljubljani. Četvorka, dvanajst strani.

Balduin, flandrijski vladar, je v križarski vojski prišel do Carigrada, si ga osvojil in bil po evropskih knezih izvoljen za kralja leta 1204. Grki so poklicali mizijskega vojvodo Joanica na pomoč. Pri Adrianopolu je bil Balduin ujet in je prišel v ječo. Joanicova žena Belida se je v junaka zagledala in ga hotela zase pridobiti. To sramotno ponudbo pa je Balduin odločno zavrnil. Razsrjena Belida ga je zato zatožila, da jo je on hotel zapeljati. Joanica ga je nato dal oslepiti in vreči v prepad. Nebeška luč pa je obsijala mrtvo truplo in dokazala junakovo nedolžnost.

Igrali so: Balduina Franc Erazem Kraljnik iz Kamnika; Joanica Adam Ambrožič iz Dobrepolj; Belido Franc Jos. baron Rauber; druge: Aleš Žiga pl. Dolničar, pl. Rasp, Urbančič, Ržen (Reschen), Ziegler, Koren, Bolteš, grof Ursini-Blagay, baron Mandl, pl. Perizhoff, pl. Labaser, pl. Thalmeiner, pl. Wollwiz, Chren, Arh, Slatinger, Vladika, Plešič, Kunčič, Bogataj, Igljč, Gaber, Čop, Kalin, Vičič, Mrak itd.

10. *Lusus Fortunae*, Glücks-Spill, sive *Quiricus Genxae regis filius throno pulsus et receptus* (Igra sreče ali Kvirik, kralja Genkse sin, s prestola odstavljen, pa zopet ustoličen). To igro so igrali leta 1695. Tiskali Mayrovi dediči v Ljubljani.

Kvirik, kraljev prvorojenec, zasede prestol. Mati pa je bolj ljubila drugega sina Hermana in pregovori dvornika Ferinda, naj vse dvornike pridobi za to, da odstavi Kvirika in kronajo Hermana. To se je zgodilo. Kvirik zbeži k morju. Tu se sezna s trgovcem, ki se je ob brodolomu rešil na kopno, s plemenitnikom, ki je bil izgnan, in s kmetom, ki je moral radi preštevilne družine s trebuhom za kruhom po svetu. Ti vsi sklenejo prijateljstvo in se zmenijo, da si bodo bratovsko delili vse, kar si pridobé.

Neki mornar proda Ferindu prstan. Poslanec prijateljske države je bil namreč poslan, da prinese Kviriku darila. Ko izve, da je poslan v pregnanstvo, razdeli darila med mornarje. Med darovi je bil tudi prstan z napisom: »Kviriku, vladarju, srečo!« Tega je dobil mornar, ki ga je prodal Ferindu. Ta ga izroči kralju Hermanu. Ko prebere kralj napis, da Ferinda oslepiti, misleč, da rovari zoper njega, mater pa požene z dvora. Toda Herman nenadno umrje. Radi volitve novega kralja je izdana zapoved, da ne sme noben tujec v mesto. Tedaj pride Kvirik, ki o tem ni še nič vedel. Takoj ga kot tujca ujamejo in vržejo v ječo. Mati se je po mnogih nesrečah spokorila in hoče svojo krivdo z dobrimi deli zbrisati. Zato gre v ječo tolažiti jetnike. Tu najde svojega sina Kvirika. Ko se končno spravita, posadi Kvirika zopet na kraljevski prestol.

Igravci so bili: Adam Ignacij Dinzl (Kvirik); Franc Mih. pl. Erberg (Herman); Anton Krištof Dinzl (kraljica); Jurij Žiga Köstner (Ferind); drugi: Sylli, Portner, Bittorffer, Zupančič, Florijančič, Kušlan, Samberger, Königsparg, Heinricher, Kunic, Arh, Frey, grof Barbo, Bogataj, baron Gall, Pillichgraz, pl. Rasp,

Asfalt kuhajo. (Fot. Fr. Krašovec.)

Oplenič, Peternel, Kos, Pregel, Kraljnik, Rozman, Čadež, Apnar, Repič, Adelman, Kappus, Urbančič, Jos. Remb, Hočevnar, Ernreich, Majnik itd.

Godci in pevci: Mihael Killer, magister AA. LL. et Phil., kaplan v Šent Vidu; Baltazar Pregl, godbenik pri stolnici; Jos. Gottwald, retor; Mihael Arh, retor, Mihael Omerza, Jos. Ambrož, Jan. Skok, Franc Neltl.

11. *Ferdinandus sanctus Legionis princeps in Alphonso Lusitaniae armis clementiaque triumphans* — *Ferdinando episcopo Labacensi e comitibus de Kienburg etc. etc. primum hospiti spectatori gratiosissimo in scenam datus, devotissimaeque observantiae dicatus, ab archiducalis Collegii Societatis Jesu Gymnasio. Die 20. februarii Anno 1702 Labaci ex Typographia Mayriana (Sv. Ferdinand, leonski kralj, nad Alfonzom portugalskim z orožjem in usmiljenjem zmagovit. Igra po gimnazijcih nadvojvodskega jezuitskega kolegija v Ljubljani igrana na čast Ferdinandu, ljubljanskemu škofu, grofu pl. Kienburg itd. itd., in mu posvečena v znak ponižnega spoštovanja, ko je prvič prišel kot gost in gledavec). Četvorka, osem strani.*

Sv. Ferdinand, kralj leonski, se je vojeval z Alfonzom, kraljem portugalskim. Ko je dvakrat zmagal, je kralja Alfonza ujel, mu na bojišču pobral orožje in mu potem, zvezanemu v verige, daroval izgubljeno krono in kraljevino. Slaven je, ker je zmagal in sam pokazal krščansko usmiljenje.

Ta igra nima seznama igravcev.

12. *Adelasia und Aleramus oder Sig — Prangende Tugend von der gebrochenen Glückstücke* (Adelazija in Aleram ali Čednost zmaguje nad nesrečo). Igro so uprizorili 25. junija 1703. Tiskal Mayr. Četvorka, dvanajst strani.

Vsebina: Adelazija, hči cesarja Otona I., in Aleram, knežji sin, sta po raznih nesrečah tako ubožala, da sta morala pričeti trgovino z lesom in ogljem, da sta mogla preživljati sebe in sedem sinov. Da bi ju ljudje ne spoznali, sta si spremenila imeni v Teremila in Karilo. Sin Viljem je šel med vojake in se po svojih junaških činih tako odlikoval, da ga je cesar Oto, čeprav ga ni spoznal, imenoval za načelnika ladjevja v vojski zoper Berengarja. V tej vojski je Viljem tako sijajno zmagoval, da ga je cesar povabil k sebi, veselo sprejel in visoko počastil. Sedaj je Viljem cesarju pojasnil zgodbo svojih staršev in svojo. Cesar je nato vso rodbino poklical na dvor, vse imenoval za mejne grofe in jim podelil veliko mejno grofijo.

Igrali so: Leopold pl. Tazoll iz Ljubljane (Adelazija); Janez pl. Weinacht iz Kranja (Alerama); Mihael Omerza iz Kamnika (Otona); Jurij Žiga grof Liechtenberg iz Ortneka (Viljema); druge: Jernej Basar iz Loke, retor; baron Rauber, pl. Vidic, pl. Karnburg, grof Edling; pl. Fabrici iz Gorice; pl. Zergolern, pl. Rasp, Fischer z Mirne; Berchtold iz Slovenjgradca, grof Attems, Jan. Dizma Florijančič, Ranilovič, Rebar, Košir, Pipan, Jenko, Repič, Simončič, Novak, Polc iz Tržiča, Jan. Krst. Savoll z Vranskega, Jan. Ign. Remb, Gaber iz Škofje Loke, Ludovik Radič iz Ljubljane. (Dalje prihodnjič.)

GLASBENI PABERKI

Ludovik Puš

Ljudsko petje se bo moglo pokazati v vsaj svoji mogočni lepoti na letošnjem evharističnem shodu v Ljubljani. Kakor smo zadnjič poskusili svojim bravcem predočiti upravičenost stremljenja po zopetni uvedbi ljudskega petja, bomo tu z istega vidika kratko pregledali pesmi, ki jih bodo na kongresu peli, in z besedo ali dvema omenili njihove skladatelje. Čim večje bo namreč razumevanje in zanimanje vsakega posameznika za ljudsko petje, tem lepši in trajnejši bo njega učinek. Morda bomo potem mogli premagati vsaj glavne pomisleke in ves dostikrat neupravičeni odpor in bo ljudsko petje nastopilo zmagoslavno pot po slovenski zemlji.

Napredek in bodočnost vsakega pokreta, prav posebno še pevskega, sloni na mladini. Šolsko mladino je razmeroma lahko naučiti tudi novejših, v ljudskem tonu zloženih pesmi, in tako tudi ljudsko petje razvijati vzporedno z razvojem umetne glasbe; otroci lahko pojo poleg starejših pesmi tudi nekaj novejših, recimo modernejše zloženih in prirejenih. Med takšne moramo šteti Premrlovo »Lepa si, roža Marija« in Kimovčevo »Jezus hoče v srce priti«. Ne da se dovolj naglasiti važno delo, ki ga opravljajo z uvajanjem tega petja, a tudi z izbiro lepih, tudi novejših ljudskih pesmi naši učitelji in veroučitelji. Ko bodo sedanji otroci odrasli, bodo še na stare dni z ljubeznijo prepevali pesemce iz detinskih let in tako s svojo vnemo budili novo pri otrocih in vnukih.

»Lepa si« se je udomačila, ker se ritmično naspeljanja na ljudsko pesem z istim besedilom, pa tudi melodična črta ji je sorodna, le da je obrnjena. Ker je tudi občutena prav tako toplo kakor stara ljudska pesemca, je naglo našla pot v ljudsko dušo in je dosedaj med vsemi podobnimi Premrlovimi, ki so zložene v ljudskem duhu, nemara prva, ki jo bodo ljudje sprejeli za »svojo«. Moti nekoliko le velik obseg melodije (od b do es); kajti za ljudsko petje zložena melodija skoro ne sme čez eno oktavo, da jo morejo s pridom peti visoki in nizki glasovi, ki jim je nekako ena oktava (osem tonov) skupna. Tej Premrlovi se pač pozna, da je bila prvotno zložena za zbor.

Nalašč za mladinsko petje je pa napisal Kimovec evharistično »Jezus hoče v srce priti«. Prvi enoglasni del, se zdi, zveni za preprosto uho nekako tuje, zato je pa dvoglasni ali tudi troglasni odpev (refren) pristno ljudski, zlasti na koncu, ko je s subdominantne (IV.) stopnje napev čisto po običaju naše narodne pesmi speljan v zaključek. Če nemara prvemu delu ni zagotovljeno splošno ljudsko popevanje, bo odpev to gotovo dosegel. Le spremljavo bi kazalo tako poenostaviti, da ne bo motila troglasja, zlasti pa ne drugega glaslu, ki naj sledi melodiji ves čas v tercah.

Odrasle je nove pesmi seveda težko naučiti. Zato morajo pri slavnostih z ljudskim petjem (procesije, litanije itd.) priti na vrsto le starejše pesmi, ki so zelo znane in priljubljene. Med najlepše štejem V a v k n o v o »Sveti križ«, ki je prav za prav postna, pa je vedno in za vsako slovesnost primerna. Vavkna, malo znanega, pa odličnega skladatelja cele vrste nabožnih pesmi, občutenih in zloženih v pristnem slovenskem narodnem slogu in duhu, smo doslej vse premalo poznali. Da se ni pričelo gibanje za ljudsko

petje, za katero so njegove pesmi kakor nalašč, bi se bilo njegovo glasbeno delo najbrž domala zgubilo, da si je bil vrstnik komaj izumrlega rodu. Njegove božične in velikonočne pesmi so pravi biseri. Kakor je bil ugledni nadučitelj, organist, župan in kmet cerkljanski, Andrej Vavken, izklesan značaj, prav tako so izklesane njegove pesmi, ki jih nimamo enakih.

Novomeški Nace, pokojni Hladnik, je živel še sredi med nami. To blago srce pač ni moglo drugače zapeti kakor tako, da je šlo naravnost do drugega srca. Njegova »Usmiljeni Jezus« je pesem iskrene slovenske pobožne duše; prav tako ona Srcu Jezusovemu v čast »Presveto Srce slavo«; zato pa je doživel skladatelj, da sta prešli te pesmi še za njegovega življenja med naše najljubše ljudske pesmi.

Med novejšimi cerkvenimi skladatelji minilih desetletij Hladnik nima vrstnika, ki bi se bil s svojimi melodijami bolj približal narodu. Kar po vrsti so njegove pesmi tako blizu ljudskemu čustvu in okusu, da bo treba v bodoče globlje seči v njegovo glasbeno zapuščino, če bomo hoteli pomnožiti zbirko ljudskih pesmi.

In kdo ne bi poznal Gregorja Riharja! Saj je v svoji skladateljski neumornosti obogatil našo do tedaj dokaj revno cerkveno glasbeno literaturo z množico novih skladb, od katerih res marsikatera ne vzdrži sodbe cerkveno glasbenega esteta, druge so pa, in teh je tudi veliko, naravnost imenitne v vsakem pogledu. Škoda, da je na Riharja preveč vplivala ta čas vsemogočna italijanska instrumentalna in operna glasba (arije), ki ji je v svojih skladbah podlegel in tako pomagal s to ščegetajočo muziko ubijati naše stare ljudske cerkvene pesmi, ki so bile veliko bliže koralu kakor pa takšni glasbi. Vendar nam je zapustil toliko dobrega, da nam je njegova dediščina, zlasti pri zopetnem uvajanju ljudskega petja, naravnost neobhodno potrebna. Naš slovenski okus se je, žal, v tistih časih polagoma tako presukal, da so Riharjeve pesmi danes zašle v sleherno slovensko uho, kjer vztrajno sede! Na kongresu bodo peli njegovo »O Marija, naša ljuba Mati«, ki je med najlepšimi njegovimi Marijinimi, pripravnimi za ljudsko petje, in pa »Marija, k Tebi uboge reve«, ki ni samostojna pesem, marveč le odsev njegove »Češčena bodi, o Kraljica«. Pri Riharju naj naglasimo še to, da dandanes brez njegovih božičnih in velikonočnih ni slovenskih praznikov.

»Ti, o Marija« je menda edina Riharjeva skladba, ki je našla pot med ljudske pesmi. Veliko in radi jo pojo. Samo prehod (modulacija) v sredi dela drugemu glaslu preglavice. S prehodi v peto stopnjo lestvice (dominanto) je pri ljudskem petju križ, zlasti če je melodija speljana navzdol, ker jo alt v tercah po svoje reže tudi navzdol. Slovenci smo dandanes tako navajeni večglasja (troglasja: naprej, čez in basiranje), da ne zmoremo zlepa več enoglasnega petja. S to okolnostjo je treba odločno računati, da se ljudsko petje ne izmaliči v neužitno mešanico.

Kar je na kongresnem sporedu še ostalih pesmi, so njih skladatelji neznani, vendar lahko trdimo, da so po melodični črti vse pesmi pristnega, domačega izvora, razen »Častimo Te«, ki je zrasla menda na Nemškem. Vendar smo tudi to Slovenci po svoje ukrojili tako, da je naša lepša od nemške. Zelo znana in veliko peta »Glasno zapojmo« izvira iz dobe, ko

SLIKAR IVAN ŽABOTA

je škof Slomšek začel z veliko vnemo pospeševati slovensko ljudsko petje v cerkvi. Kje jo je dobil, je težko ugotoviti. Je pa ravno ta pesem vprav poučen primer značilne ljudske pesmi, ki ima tudi prehod v sredini tako izpeljan, da drugi glas ne more zlahka skočiti čez ojnice. Glede napeva »Le za Jezusom hodimo« je znano, da je doma na Gorenjskem. Bil je že skoraj pozabljen, pa ga je sedaj skrb za ljudsko petje rešila in ga uvedla med naše ljudske cerkvene pesmi, ki nam jih tako primanjkuje. Saj je še marsikaj starih napevov in pesmi raztresenih po naši slovenski zemlji, pa ne najdejo pravega človeka, da bi jih zapisal in objavil. Zelo hvalevredno delo izvrši vsakdo, ki nam vsaj eno staro pesem reši za bodočnost, tem hvalevrednejše pa oni, ki vestno išče med narodom starih sledov in nam pomaga izkopavati iz pozabljenja dragocene stare glasbene zaklade. Slovenci moramo obrniti pogled nazaj v svojo staro pesem in na njej graditi svojo glasbeno kulturo, ako nočemo, da nas zagrne tuje morje.

H koncu še besedo o himni »Povsod Boga«. Je to pesem verske odločnosti, svežosti in moči. Ni stara, pa se je že razširila daleč po zemeljski obli. Doma je na Francoskem (skladatelj duhovnik Moreau) in sloni na koračnem ritmu, ki je za mogočne himne najpripravnejši. Kakor izvirno francosko besedilo kaže, je nastala v dobi velikega odpora francoskih katoličanov zoper brezverstvo in preganjanje Boga iz šol in javnega življenja. Odtod tudi besedilo: »...mi hočemo povsod Boga...« K nam na Slovensko je prišla že pred več leti; objavil jo je Cerkevni glasbenik. Zaradi mogočne, pa hkrati posebno v odpevu izredno tople melodije in izrazite koncepcije za ljudsko petje velikih množic se je tudi pri nas hitro udomačila. Ker pa se prevedeno, oziroma za slovenske razmere prirejeno besedilo ne ujema ritmično točno z originalom, prav tako seveda tudi petje ne, je bilo treba misliti na popravilo, ki bo tesno naslonjeno na izvirnik. Takšne himne, ki dobé mednarodni značaj, morajo že zato biti enake izvirniku, da jih je pri mednarodnih verskih slovesnostih mogoče skupno peti. Vsak narod poje besedilo v svojem jeziku, melodija in ritmični tek pesmi pa je vsem skupen.

Za popraviljanje že razširjene in znane pesmi je pa treba kajpak izbrati primeren trenotek, pa je kljub temu uspeh še dvomljiv. Boljšega trenotka gotovo ni moči najti mimo sedanjega, ko se ves slovenski svet pripravlja na ljubljanski evharistični shod. Ko bo ta slovesna pesem zadonela iz stotisoč grl, bo mogoče čutiti, s kakšno nedopovedljivo silo vpliva ljudsko petje na človeška srca.

Kakor v prejšnjih stoletjih, smo tudi v pravkar minili dobi imeli Slovenci mnogo upodabljaajočih umetnikov, slikarjev in kiparjev, ki so odšli v tujino, se tam naselili in delovali, tako da so za svoj narod bolj ali manj skoro odmrli. Spomnimo se le bratov Šubicev in Ažbeta. Tudi dandanašnji živi precejšnje število naših oblikujočih tvorcev izven slovenskih meja. Slikar Venó Pilon se je naselil v Parizu, Ante Trstenjak živi in deluje v Pragi, drugi spet v Italiji in še drugod. Med temi zamejnimi slovenskimi slikarji je treba omeniti tudi Ivana Žaboto, ki je navzlic svojemu slovesu med Slovaki ostal pri nas v Sloveniji skoro nepoznan.

Ivan Žabota je doma iz sončne in vinorodne Prlekije. Rodil se je leta 1887 v Ljutomeru. Obiskoval je realko in osemnajst let star odšel na dunajsko umetnostno akademijo, kjer je studiral pri profesorjih Pochvalskem in L. Allemandu. Leta 1907 se je preselil v Prago, kjer je na akademiji dobil za učitelja znanega profesorja Thieleja, pri katerem je studiralo mnogo slovenskih slikarjev. Delal je na praški akademiji tudi pri prof. Ženišku. Na Dunaj se je vrnil leta 1911 in pričel marljivo delati. Zlasti je rad hodil na bližnjo južno Slovaško, zlasti v okolico Trnave, kamor so ga privlačevale lepe pisane ljudske nošnje, domača kmetska umetnost, ki se izraža v vezeninah in pisanih stenskih okraskih in dobro in še res preprosto zdravo kmetsko ljudstvo. Zlasti ga je pa vabila velika podobnost te južnoslovaške pokrajine s slikovitimi domačimi Slovenskimi goricami. Za svojo sliko »Starci«, katero je tod naslikal, je dobil na dunajski akademiji odlikovanje in nagrado. V začetku vojske je prišel v Budimpešto, kjer je izvršil za tamkajšnje slovaške družine več portretov. Po svetovni vojski se je preselil v Liptovský Sv. Mikuláš, kjer je ustvaril mnogo kompozicij s prizori iz slovaškega kmetskega življenja, izdelal pa tudi vrsto portretov. Pred dobrimi desetimi leti se je preselil v Bratislavo, kjer živi še zdaj.

Žabota se je oblikoval in doraščal v času, ko je bil impresionizem v slikarstvu, zlasti pri nas, prav na višku. Zato ni čuda, če se njegovim zgodnjim delom pozna vpliv te slikarske smeri. Taka je njegova slika »Večerno razpoloženje«, prikupen prizor iz dijaške sobe. Ta prikupno domačnostna slika je bila večkrat, tudi v barvah že reproducirana. Izmed poglavitnih njegovih del naj omenimo le podobi »Dekleta vezejo slovaško zastavo svobode« in pa »Vojaki dela«, kateri objavljamo. Pravega vtiska naši reprodukciji seveda ne moreta podati, ker kompozicija brez barve ne more prav učinkovati. Značilno delo zanj je »Starec«, ki kaže dober smisel za karakterizacijo. Žabota, ki velja za najboljšega slovaškega portretista, je naslikal mimo pokojnega kralja Aleksandra in prezidenta Masaryka tudi dolgo vrsto naših, slovaških in čeških odličnikov. Portret slavnega generala Štefánika objavljamo.

Slikar Ivan Žabota živi stalno v Bratislavi, kjer je podpredsednik »Društva slovaških umetnikov« in ugleden mojster. Slovaška mu je postala res kakor druga domovina, tako da ga Slovenija komaj še pozna. Bilo bi prav, da bi ob priliki pokazal v Ljubljani

izbor svojih del, da bi mogli po zaslugi oceniti njegovo življenjsko žetev. Morda bi se dalo to spojiti z razstavo sodobnih slovaških oblikujočih umetnikov, katerih pri nas na žalost prav nič ne poznamo.

(Življenjski podatki so povzeti iz članka, katerega je leta 1952 napisal v »Elánu« J. Alexý. — K. D.)

† Ant. Vadnjaj (Komar).

Zakramentarij. Pri nas se vrši zdaj obhajanje bolnikov tako, da duhovnik v burzi na prsih prinese sv. Rešnje Telo in sveto olje; zanju ima dve različni in ločeni posodici. Da bi pa bilo previdevanje čim dostojnejše, obenem pa čimbolj praktično, zlasti za naše dokaj hribovite kraje, je profesor Jožef Plečnik izvršil osnutek drugačne posode za zakramente bolnikov. Danes prinašamo ta lepi, pristrčni in silno praktični osnutek, po katerem bodo z dovoljenjem cerkvene oblasti naše župnije najbrž kaj rade posegle. Umetnik je hotel vse poenostaviti, dodati kar s posodami tudi križ (zraven si je zamislil tudi svečnika, ki ju sicer naša slika ne prinaša). Križ je nekako drevo življenja z lepim Križanim, ves posut z umetnimi biseri, ki jih je na priobčenem osnutku osemdeset. Veji tega božjega drevesa nosita posodi za zakramente. (Pri drugem osnutku omenjenega umetnika sta posodi nameščeni na križu kar na koncu prečk.) Obe posodi se odpirata kakor ciborij. V desni je poševna ploščica, na kateri počiva sveta hostija — poševna zato, da jo je lahko vzeti iz posodice. Leva posoda ima v sebi spet manjšo posodico s svetim oljem, tudi tako nameščeno, da je čiščenje tem lažje. Križ bo mogoče nositi na prsih na vrvi ali pa — pri privatnem previdevanju — ga bo mogoče deti v poseben usnjeni ovoj, podoben mašni knjigi, kamor bo duhovnik spravil po potrebi tudi svečnike in majhno, za to garnituro izdelano kropilo z blagoslovljeno vodo — ker koliko je družin, ki v razburjenosti pozabijo pripraviti potrebno, zato bo duhovnik prinesel kar vse s seboj. — Ta bolniški križ, recimo mu zakramentarij, ker je posoda za zakramente bolnikov, bo povsod delal vtisk, da je prišel v družino res Bog sam. Tega vtiska zdaj marsikdaj nimamo. Cerkvena oblast bo uporabo tega zakramentarija rada dovolila. Z njim je slovenska umetnost znova pokazala svojo svojsko lepoto, ki tudi svetemu zakramentu naredi najlepše stvari, kakor je velika krščanska umetnost delala to v vseh časih. Profesor Jožef Plečnik nam je s tem praktičnim in čudovito lepim zakramentarijem dal novo, praktično in povsod uporabno umetnino. Tako lepega pa obenem tako priročnega, povrh pa cerkvena določila upoštevalajočega zakramentarija ne dobite nikjer na svetu.

NOVE KNJIGE

Naš lov. Za poklicne lovce in ljubitelje lova po sklepu Slovenskega lovskega društva v Ljubljani priredil ing. Mirko Šušteršič. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1954. Str. 410. — To je prva slovenska lovska knjiga, namenjena tudi za učbenik pri

lovske izpitih. Nastala je iz predavanj ljubljanske podružnice Lovskega društva pozimi 1953-54. Poklicni lovci, pa tudi lovci sportniki, lovski čuvaji in gozdarji je bodo veseli, ima pa toliko zanimivega iz živalstva, prirodoslovja in tudi tehnike, da jo bo vsakdo z zanimanjembral. Pouči o zgodovini lovstva (dr. Viljem Krejči), o lovskem živaloslovju (dr. Stanko Bevk — zanimiv del), o lovu in vesti (ing. Mirko Šušteršič), o pomenu lova za narodno gospodarstvo (dr. Bevk), govori o strelnem orožju (mr. Gvidon Bakarčič), streljanju, lovilih (gozdar Miroslav Hanzlowski), klicih, vabilih, strupih, psih (dr. Ivan Lovrenčič), vzgoji brakov, lovski opremi in kinologiji (prof. Peter Žmitek), o načinih lova, odstrelu in gojitvi (ing. Šušteršič — obširno in zanimivo), o boleznih divjadi (veterinar Hugon Turk), o ravnanju s plenom (preparator Jože Herfort), o upravljanju lovišč, lovskem pravu (sodni svetnik Anton Mladič) in še o marsičem. Knjiga vsebuje mnogo slik in ji je dodan štirijezični abecedni imenik živali. — Ker je v naši banovini skoraj dve sto samo poklicnih lovcev in poldrug tisoč lovske čuvajev, je bila ta vsebinsko tako bogata in po opremi tako lepa knjiga potrebna, da jo bodo tisti, katerim je namenjena, res lahko veseli.

Josip Jurčič: Jurij Kózjak, slovenski janičar. Priredil dr. M. Rupel. »Cvetje iz domačih in tujih logov« zv. 4. Založila Mohorjeva družba. Str. 140. Celje, 1955. — Kar se doslej ni posrečilo nobenemu založniku in nobeni skupini profesorjev ali literatov, to v prav izredni meri uspeva zboru profesorjev pod vodstvom prof. Šolarja in založnici Mohorjevi družbi: da bi namreč slovenski dijaki in hkrati drugi interesenti za slovensko in svetovno lepo knjigo v ceneni knjižnici s prepotrebni literarno zgodovinskimi in estetsko ocenjevalnimi uvodi dobili v izboru naša najboljša literarna dela in obenem, kolikor mogoče, dela iz svetovne književnosti v prevodu. Kot četrti zvezek te zbirke je izšel Jurčičev »Jurij Kózjak«, ta znana slovenska ljudska povest iz časov našega romantičnega realizma, ko smo začeli dobivati prve sadove Levstikove literarne šole in plodove prvega, mogoče poleg Tavčarja največjega slovenskega epika Jurčiča. Povest je priredil dr. Rupel, ki je napisal tudi obširen uvod o postanku, snovi in zgradbi povesti, o osebah, miselnih in oblikovnih osnovah, o jeziku povesti itd. Na koncu so pridane še potrebne stvarne in slovstvene pripombe. Gotovo je, da moramo biti take skrbne izdaje veseli. »Cvetje« bo postalo radi svoje smotrnosti v izdajanju, radi svoje slovstvene opreme in radi svoje cenenosti najbolj priročna knjižnica naših in svetovnih izbranih del. Želeti je, da tem dosedanjim štirim zvezkom čim hitreje sledijo še drugi. S. V.

Axel Munthe: San Michele. 1954. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 450 strani. S pisateljevim dovoljenjem prevle Ludvik Klakočar. — »Stvarnost in pesem« bi rekel tej knjigi. Delo zrelega duha in moža. Nenavadno čista knjiga. Pisatelj je podal sebe, kakor je v geslu napisal: Če ne daš človeštvu sebe, mu nisi nič dal. Mimo življenja in skozi življenje, ki je pač tako, kakor je in ga pisatelj takó daje, gre njegova dolga življenjska pot. Vso Evropo prebreds: od severnih tunder skozi velemesta na otok Capri v tihoto in samoto, pa spet v trušč bogastva in v krik kuge in razvaline potresa. Za čuda bogato življenje. Pisatelj pa ne stoji izven tega življenja; sredi njega je.

skuša ga oblikovati, razsoja, razmišlja; zvečine pa niso to modrovanja in premlevanja — le tu in tam se razpiše in morda ni tam najboljši — so le lučke, utrinki njegove duše, njegovega srca, prepričanja in razmišljanja, ki zelo kratki več razodenejo nego dolgo besedovanje, ko ob koncu ne veš, zakaj prav za prav gre. Jedro vsega njegovega življenjskega pogona je ljubezen, usmiljenje do bolnikov, do sirot, do zapuščenih — in ljubezen, že kar oboževanje prirode: živali in rastlin. Po veri je protestant. Videti pa je, kako dobro pozna tudi katoliško versko, zlasti svetniško knjigo. Vedno išče, hrepeni in vé o »daljni deželi« — o onostranstvu. Svojemu kužu modruje pred smrtjo: »Volk, na dolgo potovanje grem, v daljno deželo... Grem v deželo, ki mi je čisto neznana...« Smrt, ta bela žena, mu je zagonetna vse življenje. — Knjiga ni povest, ni roman. Mozaik je. Vsak kamenček si lahko zase ogledaš, vsi skupaj pa ti dajo lepo sliko, ki se zliva v eno: v sliko človeštva, polnega veselja, bede, norosti, bogastva in bolesi. Nad vsem pa plove soj zapovedi: Ljubi bližnjega... R. C.

Anton Slodnjak: Pregled slovenskega slovstva. Izdala Akademska založba v Ljubljani 1954. Strani 544. — Prav pohvaliti se ne moremo s številnimi literarnimi zgodovinami. Malo jih je, ki nam podajajo oris rasti, pomen našega slovstva, vplive tuje in domače in podobno. Tako moremo navesti Glaserja, ki pa kar tone v zgodovini in biografijah, ne pozna pa prave literature, ki se začne tam, kjer je on nehal. Njegova razdelitev v dobe sloni na čisto slučajnih časovnih, političnih dogodkih. Lepo je označil in znanstveno porazdelil naše slovstvo dr. Grafenauer, čigar literarna zgodovina je doslej naša najboljša, čeprav že pomanjkljiva. Tretja literarna zgodovina bo ona prof. dr. Kidriča, ki izhaja pri Matici, a žal tudi tone v številkah in množici imen. Zato smo nujno bili potrebni priročne literarne zgodovine, posebno ko je Grafenauerjeva že razprodana. In tako nam je pregled slovenskega slovstva hotel napisati dr. Slodnjak, ki nam je znan kot urednik Levstikovih in Erjavčevih zbranih spisov. Hotel nam je napisati uporaben pregled, a z delom, kakor nam ga je predložil, ne moremo biti zadovoljni niti iz praktičnih niti iz znanstvenih ozirov. Že porazdelitev ne more zadovoljiti nikogar, ker ni izvedena po nikakih enotnih vidikih. Tako označuje dobe s čisto brezpomembnimi osebami ali po slučajno vodilnih časopisih ali jim dá frazarski naslov, ki ne priča o ničemer (prim. Iskra pod pepelom), nikjer pa ne dá tem dobam naziva, ki bi literarno stilsko označeval tedanje pisatelje, kar bi v literarni zgodovini bilo najbolje, če ne edino primerno. Zagovarjati knjigo s tem, da je pisatelj mislil dati samo priročnik za splošno, ne znanstveno uporabo, nikakor ne opravičuje te ohlapne in neznačilne delitve literarne preteklosti v take periode. Slodnjakov pregled obsega dobo od naselitve Slovencev pa do tiste generacije, ki je dala v vojnih letih prve zrele sadove: Pregelj, Bevk, Velikonja, Lovrenčič, Kozak. Grafenauer sega preko te dobe, dasi bi Slodnjak neprimerno laže očrtal generacije, ki jih je dala vojna in poveljna doba. Tu je velika pomanjkljivost, ki bi se ji Slodnjak prav lahko izognil. Poglavlja do romantike so silno kratko obdelana, kar je čisto prav, glavni poudarek pa je dal Slodnjak na opis in oznako literature in njenih zastopnikov v 19. stoletju. Ta doba je dovolj podrobno obdelana, dasi

nikakor ne uravnovešeno, da bi bili večji dogodki orisani na večjem prostoru in važnejši literati z več besedami. Dalje v vsej knjigi kar mrgoli ugotovitev, ki bi pred znanstveno kritiko ne mogle obveljati; zelo veliko je tudi sodb, ki se naslanjajo samo na fraze »baje«, »pravijo« itd. Veliko nedognanega in dvomljivega je unesel Slodnjak v svoj pregled kot čisto resnico in tako nepoučenim dal v roke knjigo, ki jim bo mešala pojme. Metodično je ta knjiga s svojim časnikarskim slogom gotovo pogrešena. Neke misli in sodbe v pregledu so presenetljivo nove in bi potrebovale več osvetljave, da se nam ne bi zdele tako le radi nenavadnosti vržene v svet. Splošno se vidi v vsem neuravnovešenost, nedokončanost, naglica, ki je kriva, da knjiga ni izdelana v vsaki podrobnosti. Saj je ta naglica očitna že na samem jeziku, ki je raztrgan, neizdelan, se včasih zateka k frazi, je velikokrat časnikarski namesto literarno znanstveni. Svetovno nazorsko se pisatelj navdušuje za neko »vedro opojnost antike«, za neko sintezo antične lepote in krščanstva itd., besede, ki nam pustijo prosto pot, da si mislimo, kar si hočemo. — V podrobno oceno se tu ne moremo spuščati. Žal nam pa je, da Slodnjak ni podal knjige, ki smo je tako potrebni, da jo kazijo tako številne negotove sodbe, da nas s periodizacijo zmede še bolj, kakor če bi sploh nobene delitve ne bilo, da je ta pregled, kot je napisan, le vse preveč samo dokaz, kaj pisec pregleda sam najbolj spoštuje in ceni in ne zna preko osebnih simpatij in studij sestaviti priročno knjigo, ki bi nam objektivno in znanstveno zanesljivo pokazala rast in podala oznako našega slovstva.

Viktor Smolej.

Javornik Mirko: Srečanja z nepoznanimi. Knjiga o potih in o ljudeh. Izdala Krekova knjižnica Delavske založbe 1954. Str. 188. — Javornikova knjiga predstavlja zanimivo novost v našem slovstvu. Doslej je Javornik napisal povest s socialnim problemom »Črni breg«, ki se je odlikovala po zreli dikciji ter spretnem jeziku in slogu, obenem pa dala slutiti človeka, ki samostojno gleda na svet. To miselno samosvojost je mladi pisatelj še bolj pokazal v novi knjigi. Ocenjevalci so »Srečanja« splošno ocenjevali kot potopis, v resnici pa je knjiga »o potih in ljudeh« veliko prej zbirka štirih novel ali politično-družabno razmotrivanje mladega človeka. V štirih potopisnih novelah nas vede po Evropi mlad človek, ki samega sebe išče v tujih ljudeh in ob tujih usodah meri svojo idejno trdnost. Te štiri novele nam v prerezu podajajo duhovno, notranjo podobo današnje Evrope. Tako nam v »Gogu« slika zastopnika prenasličene, z dolgočasne Evrope, ki ne ve nikamor in odмира. »Kokain« podaja usodo mlade Jane z ozemlja za našo mejo proti jugu, je novela s problemom, ki so ga ustvarile poveljne meje, ko je politika raztrgala toliko živih narodnih teles in tudi našega. Z izredno silo in preprostostjo nam je v mladem Nemcu Fricu naslikal zastopnika evropskega nacionalizma (»Beg pred jesenjo«). Končno nam v »Znamenju prerezanega vratu« ob drobnih slikah iz pomorskega Marseilla očrta tiste razrvane in raznorodne Evrope, ki ima toliko obrazov, da ne ve, kateri je njen pravi. Knjiga ni potopis, ampak prerez skozi duha Evrope, drzen poskus mladega človeka, ki se hoče znajti v teh zmedah in se drzne o vsem imeti tudi svoje mnenje.

Viktor Smolej.

Edvard Gregorin: **V času obiskanja.** Osem postaj o Jezusovem poslanstvu. Z berilom oznanila, s prerokovanjem besede Gospodove in zmagoslavjem njegovim. Na podlagi evangelija in tistega časa. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1935. — Vprašanja glede predstavljanja nabožne snovi na odru pri nas še vedno niso dovolj razčiščena. Praksa bo šla tako vedno mimo razglabljanja. Vobče je danes tako: Misterij, nabožna igra, pasijon je za izredne prilike, ne za vsakdanje predstave. V rokah dramatsko izobrazjenega in obenem versko čutečega človeka more taka igra postati globoko versko doživetje, za mnoge prava pobožnost. V rokah človeka, ki ene teh lastnosti nima, pa postane verska snov zasmehovanje in verskemu čustvovanju le škoduje. — Član ljubljanske drame Edvard Gregorin nam je v delu »V času obiskanja« dal najboljši, najzrelejši slovenski pasijon. Pisatelj sam pravi, da to ni običajna pasijonska igra, temveč osem postaj ali dramatičnih slik na podlagi evangelija, a vendar obenem odrska drama z dramatično kompozicijo. Delo se odlikuje po velikem poznanju odra, dramatični živahnosti in enostavni uprizorljivosti (zadnje dvoje je za pasijon najtežje vprašanje, zato je velika prednost Gregorinovega dela). V nasprotje je postavil judovski, rimski in Jezusov svet. Pozna do-dobra vse tri, pri čemer mu je s sveti stal ob strani profesor Omerza iz Št. Vida. Prav je rešil vprašanje, kako naj vendar predstavi Jezusa, ki presega izrazne moči igravca zgolj človeka, tudi najgloblje vernega. Gregorin je postavil Gospoda bolj v ozadje drame, mu položil v usta le evangeljske besede in ga tako prikazal vsaj malo v njegovi nadčloveški veličini. Tako ta pasijon prepričuje, da je Gregorin uporabil zanj vse lastne in tuje skušnje s to igro in dal najboljše, kar je mogoče dati o tej snovi v dramatični obliki. Ako delo še preskušnjo na odru dobro prestane, bo postalo naša najbolj tehtna duhovna igra. — Moti pa pri tem skrbnem delu množica pravopisnih in drugih napak, kar dokazuje, da delo ni imelo urednika, in posebno še uvod, ki je bogoslovno zelo dvoumen in tudi nepravilen. Knjiga ima imprimatur, a uvod je pisan poldrugo leto kasneje. Zato knjigi le škoduje in bo bravca po nepotrebnem odvrčal od res katoliško pisanega dela samega. Ker vsa drama hoče Jezusovo delovanje le označiti in v slikah, torej sicer verno, a vendar simbolično prikazati, zato drugačna krajevna in časovna uvrstitev dogodkov, kot je v evangeliju, ne bo motila.

J. P.

Gide André: **Vatikanske ječe.** Ironičen roman. Prevedel Anton Ocvirk. Izdala Tiskovna zadruga 1934. Str. 316. — Gida nam je pred leti predstavila v slovenskem prevodu Lepslovna knjižnica Jugoslovanske knjigarne, »Mladika« je o oni knjigi (Ozka vrata) zapisala, da bo dostopna le redkim izbrancem z izredno duhovno izobrazbo, a prav isto s še večjo omejitvijo moramo reči o tem drugem prevodu. Medtem ko so »Ozka vrata« izrazito religiozno in resno delo, so »Vatikanske ječe« raztrgan, neenoten ironični roman, poln skrajnosti, nelogičnosti, cinizma, kot da se pisatelj iz vsega dela norca in ima vsako brezlogičnost za bistveno potezo človeškega nehanja in bistveno lastnost literarnega dela. Tako v začetku prav lepo riše izpreobrnjenje ateista v vernika, ki ga pa potem spet posmehljivo vrne brezboštvo, dalje pustolovca,

ki sam ne ve, zakaj ubije človeka, potem zapeljanca pustolovskih dogodivščin, ki dela vse prej kot pa po neki pameti. Vse se zdi kot igračkanje pisatelja, ki se hoče na vsak način zabavati in norčevati nad svojo brezsmiselnostjo. Gide nekje piše o sebi: »Jaz sem bitje, polno protislovij; v meni se vse bije in si nasprotuje.« Tak je tudi v tej knjigi: meče se iz skrajnosti v skrajnost, iz detektivskih potegavščin v religiozna razglabljanja, iz resnosti v posmeh, prav za prav pa je vse skupaj cinizem prenasičenega zapadnjaka, ki ne ve, kam naj krene. Zato ne vem, kam naj bi deli ta prevod, kako nas bo obogatil in kaj bo pozitivnega dal. Potreben ni bil prav nič.

V. S.

Dumas Alexander: **Črni tulipan.** Roman. Založba Evalit. Ljubljana 1935. Str. 220. — Prazna in stara romantika, črviva in dolgočasna sentimentalnost francoskega pisatelja, ki nima dobrega glasu. Včasih se nam je Dumas zdel vsaj zanimiv, zdaj nam je dolgočasen. Založba Evalit izdaja iz kupčijskih namenov take prazne stvari, pa menda ni kaj prida zadela, ko je izbrala zastarelega Francoza.

V. S.

Ivan Vuk: **Po valovih Donave široke...** Beleške iz popotnega dnevnika. Založba revije »Naša pota« v Ljubljani 1934. — To je popis popotnih doživljajev, posejan z obširnimi zgodovinskimi opisi, na ladji od Beograda do Radujevca. Lahka stvar, pisana zaradi zanimivosti — izhajala je kot podlistek. Za potovanje zabavno in poučno berilo obenem. Vuk piše z lahkoto, jezik pa naj bi bil skrbnejši. Avtor naj bi se posvetil literarnemu slovenskemu potopisu, ki ga danes skoro nimamo več.

PABERKOVANJE

I. Koštiál

34. »Ta kraj je pribežališče za delomržeže« (Slovenec 6. 1. 1935, stran 2; podobno vsak dan v drugih listih). † Delomržež — delomržež. Od glagolov nositi, voziti, prositi, viseti, gasiti imamo zloženke neznosen, brzovozen, neizprosen, neodvisen, neugasen, ne pa neznošen, brzovožen itd., torej tudi od mrzeti le delomrzen, ne pa delomržen! Tiste žurnaliste, ki govorijo in pišejo dosledno delomržen, -žnež, je zmotil najbrž ž samostalnika mrznja, ki pa ima svoj nebnik ž od mehkega **nj**, ki stoji za njim; tako tudi prošnja, košnja, voznja in pridevniki: prošnja cerkvice, prihodnji četrtek in podobni. Včasih naletiš v dnevnikih celó na krasno besedo delamržen, ki je še slabša. Od pridevnika delomrzen je pa izpeljan samostalnik delomržež.

35. »Vstopila sva pri stranskih vratih« (Lah, »Knjiga spominov«, stran 17). † Pri stranskih vratih — skoz stranska vrata. Ker pravijo Nemci »bei der Tür ein-treten«, govori Ljubljančan »vstopiti pri vratih«. Ta grdi germanizem bi se moral iztrebiti vsaj iz knjig; tako tudi »pri slabem vremenu« (prav: ob slabem vremenu).

36. »Ko smo se vozili za polovično voznjo« (v isti knjigi, str. 25). † Polovična voznja — polovična voz-nina. Voznja je bila cela, le voznina je bila znižana. Nelogično je že »voziti se za voznjo«.

37. »Tako torej izgleda to mesto« (v isti knjigi, stran 28). † Tako izgleda — takšno je. Ta ostudni germanizem ni nič manj grd, če ga beremo v srbohrvaščini vsak dan. Namesto »slabo izgledaš« reci »videti si slab (šbolehen)«; namesto »izgleda, da dobimo dež« reci »kaže« itd.

38. »Karadžorže in voditelji prve vstaje« (v isti knjigi, stran 50). † Karadžordže — Karadjordje. Kdor piše slovenski o srbskohrvatskih rečeh, mora razločevati dž od dj ali gj ali d. Prvi glas je skoraj le v turških besedah: Karadžić, džamadan (telovnik), Uroš Džonić, društvo Džemijet; toda: Djakovo, Šandor Gjalski (= Đalski), Djevdjelija, Djordjević (ali Gjorgjević) i. drugo.

39. Stari J. ne ve, čemu ima rajši sina E. kot pa sina B. (C. Kosmač, Sodobnost, II. letnik, 488). † Čemu ima rajši E. — zakaj... »Zakaj« vprašuje po razlogu in vzroku (tudi nagibu), »čemu« pa po namenu, nameri ali svrhi.

40. »Da mu je več za dobrobit državnega občestva kakor vsi sorodniški predsodki« (isti list, II., 489). † vsi predsodki — za vse predsodke. V prvem delu stavka se odgovarja na vprašanje: »Za katero stvar mu je več?« z besedami: »za dobrobit državnega občestva«. — Zato mora tudi po vezniku »kakor« slediti: »za predsodke«.

41. »Zgled zvestobe, ki so silno redki« (isti list, II., 489). † Zgled, ki so — kakršni so... Ker je pred ozirnim zaimkom »ki« samostalnik »zgled« v ednini, se ne more nadaljevati »ki so«, marveč je mogoče reči le: »Kakršni so redki«.

42. »Z Lukinim dovoljenjem«, »v Lukovem obrazu« (isti list, II., 502 in 505). † Lukin — Lukov. Tako uči Breznik v slovnici od prvega natiska (1916) dalje; enako tudi prejšnja srednješolska gramatika (Janežič-Sket, 9. natisk, § 211).

43. »Kadar se je usmivala« (isti list, II., 502). † usmivati se — smehljati se. Češki glagol ne pove nič več kot pa slovenski.

44. »Razstopiti sneg« (Muc, Skoz Sibirijo, II., 99). † Razstopiti kaj — raztopiti, ker je prosti glagol topiti. Stopiti pa ima zloženko razstopiti.

45. »Amurjev breg« (ista knjiga, 151). † Amurjev breg — breg Irekel Amurja. Saj reke niso živa bitja. Enako napačno je seveda Dravin, Savin, Sočin breg; pravilno: breg Drave, Save, Soče.

46. »Misli, ki so se strnjevale v eno« (ista knjiga, str. 185). † Misli se strnjujejo — se strinjajo v eno. K dovršnemu glagolu »strniti se« imamo že izza najstarejših časov nedovršnik »strinjati se« (prim. spominjati se: spominjati se, opominjati: opominjati); glagola »strinjovati se« pa sploh ni.

47. »Plesoči pritlikavci«, »plesoče zamorce« (Jutro 2. II. 1955, str. 14). † Plesoč — plešoč. Glagoli 2. razreda V. vrste tvorijo pridevni tvornosedanji deležnik večinoma iz stare (še neskrjajšane) tretje množinske osebe, ne pa iz nedoločniške osnove; torej: pišoč, vežoč, kažoč, išoč (iz starejše oblike 3. mn. os.: pišó, vežó, kažó), ne pa pisoč, vezoč ali pisajoč, vezajoč.

48. »Nekaterniki tačasnih Ljubljancev so radi posedali...« (Jutro 20. V. 1954, str. 15). † Nekaternik — nekateri. Od Levstika do danes se je ta grdi samo-

stalnik grajal — vse zaman. Morda se bodo iz njega porodili še kaki marsikaterniki ali kakršniki...

49. »Človek, ki nima trdne vere v ničesar« (Slovenec 22. I. 1955, str. 2). † Imeti vero (verovati) v ničesar — v nič. Predlog v se ne veže nikdar z rodilnikom (genitivom), niti v najnikalnejšem stavku ne. Pisca je zmotilo pravilo, ki ga pa ni dobro razumel: da mora v nikalnih stavkih tožilnik postati rodilnik — ampak le čisti tožilnik (t. j. brez predloga), ki služi za dopolnilo (objekt). V našem primeru pa je tožilnik s predlogom (v) in ta mora ostati tudi v zankujočem stavku.

50. »Razumevanje akademstva« (Akad. glas, 19. I. 1955, str. 2). † Akademstvo — akademiki, visokošolci. Pripona -stvo se pritika samostalnikom in pridevnikom (moštvo; uboštvo); † akadem pa ni ne eno ne drugo.

51. »Ne dvomimo v njeno izpopolnitev« (isti list, str. 2). † Dvomiti v kaj — o čem. Morda je to vpliv srbskohrvatske konstrukcije »sumnjati u što«?

52. »Globokih postelj in njenih prebivalcev« (Sodobnost, II. letnik, str. 468). † Njen (če se nanaša na množino) — njih[ov]. Laščina tu ni mogla pisca zapeljati (ker razlikuje loro od suo), pač pa nemščina, ki ima i h r za »njen«, »njihov«, »vi« in »njej[ji]«.

(Dalje prihodnjič.)

PO OKROGLI ZEMLJI

Samotni otok Tristan da Kunja. Francoska šolska ladja Jeanne d'Arc je plavala iz Kapskega mesta proti Južni Ameriki. Zoper pričakovanje so imeli potniki prav lepo vreme, zato so sklenili, obiskati spotoma prebivalce na samotnem otoku Tristan da Cunha (Kunja), ki je od Kapskega mesta oddaljen 1900 milj (po 1852 m), od Buenos Airesa pa 2500 milj. Z ostalim svetom ga ne veže ne podmorski kabel ne radio. Podoben je položnemu stožcu z 2000 m visokim vrhom. Odkril ga je leta 1506 portugalski admiral, čigar ime nosi. Otok je bil zatočišče mornarjev, če jih je zalotil vihar. Anglija ga je zasedla leta 1816. Ko so pa vojaško posadko odpoklicali, si je korporal Glass izprosil dovoljenje, da sme z ženo, dvema otrokoma in dvema zidarjema ostati na otoku. Čez enajst let so se začeli doseljevati iz južne Afrike črnici, pozneje še drugi, med njimi tudi neki Italijan, ki se je na morju ponesrečil. Noben naseljenec pa ni več hotel oditi. — Ko jih je lani obiskala ladja Jeanne d'Arc, je bilo otočanov 167, njihovih hišic pa 40. Zadnjič je francoska ladja pristala na otoku pred 50 leti. Sicer ga obiskuje vsako leto dvakrat angleška ladja. Ljudje pridelujejo krompir in drugo zelenjad. Imajo tudi nekaj krav, ovc, perotnine in nekaj napol divjih svinj. Lovijo pingvine, zlasti pa morske pse in morske slone, katerih olje uporabljajo za svečavo, s kožami pa pokrivajo čolne. In prav nič jih ne skrbi, kadar s temi bornimi čolni hodijo loviti ribe na Nedostopni otok, ki je 25 milj daleč, ali pa na Slavčev otok, ki je celó dvakrat tako daleč. Trave in grmičevja imajo na svojem otoku dosti, stavbnega lesa pa jako malo. Na srečo imajo sladke vode v izobilju; z lepimi sla-

povi in brhkimi brzicami hiti z vrhov proti morju. — Pošto in razne zaloge so mornarji izročili Petru Repettu, potomcu ponesrečenega Italijana, ki z dvema uradnikoma vlada otok. Priveslali so v čolnu do ladje, z njimi pa še cela vrsta drugih prebivalcev, in pripeljali svoje izdelke: zglajene rogove, kože morskih psov, perje itd. Zamenjali so jih s posadko za tople obleke, tobak in slaščice. Zabavno in genljivo je bilo gledati tako najstarejšo, namreč menjalno trgovino.

Predor skozi Apenine. Italija ima najdaljši predor na svetu z dvema progama. Dolg je 18 km in veže mesti Bologno in Firenzo. Res je simplonski predor skoraj 20 km dolg, a apeninski ima dva predora, ki tečeta vzporedno vsak zase. Dela je dal zelo veliko in nevarno je bilo. Kolikokrat so naleteli na prhko zemljo, ki jim je vse sproti zasipala, na vodo in pline! Sredi pota je v srcu gore velika postaja s štirimi progami, zato da se počasnejši vlaki lahko umaknejo in zdrevijo hitrejši naprej. Dima ta predor ne pozna, kajti vsa proga je elektrificirana. Nova proga je za 34 km krajša od starejše, ki vodi čez gore, časa pa prihrani eno uro in pol. Na vsej poti med obema mestoma je 31 predorov, tako da od 98 km dolge poti prevoziš 37 km pod zemljo. Vlak brzi preko mostov, viaduktov in akveduktov. Veliko delo je stalo nad dve milijardi in pol v našem denarju.

Golob in oljka. Golob z oljčno vejico v kljunčku je že izza davna znamenje miru. Francija si je v dobi, ko po miru ves svet hrepeni in miru ni in ga ni, izbrala goloba in oljko za sliko na svojih znakah. Pomenljivejše slike skoraj ni mogla izbrati. — Golob je že starim veliko pomenil. Sanskrt ima zanj trideset imen, Perzi šestnajst. V Libiji so z golobi ugibali bodočnost, na Siciliji so delali svetilke v obliki goloba, o asirski kraljici Semiramidi pa pravljica govori, da so jo golobje hranili. V zgodnji krščanski dobi se golob še bolj uveljavi. Slike in mozaiki v katakombah so redko brez goloba. Saj je bil golob sel miru po vesoljnem potopu; videli so ga nad Zveličarjem pri krstu v Jordanu; Odrešenik ga je porabil za zgled krotkosti; sv. Gregoriju ga slikajo na rami. — Tudi oljka je ljudem ljubo drevo, čeprav nima kake posebne lepote. Lističi so medlo zeleni, sivi in neznaatni, cvetovi drobceni, sadovi kar nič bahati. Pa vendar oljko božja knjiga omenja prvo med drevesi in kot znamenje božjega usmiljenja. Grška bajka ji pripisuje božji izvor. Ko sta se namreč Atena in Neptun sprla, kdo bo dal grški prestolnici ime, so bogovi zbrali in sklenili, da tisti, ki bo mestu poklonil najlepši dar. Neptun je ustvaril ponosnega bojnega konja in si mislil: zmaga je moja. Atena pa je usadila drevo, ki ga je pokazala sodnikom z listjem. cvetjem in sadom — bila je oljka — in sodniki so ji priznali prvenstvo. Boginja je smela mestu dati ime Atene. Po vsem starem svetu je bila oljka drevo miru in obilnosti. Nekatere dežele so postavile posebne paznike, ki so jih varovali, posestnik pa je smel posekati samo dve drevesi v svojem življenju in še ti porabiti samo v bogoslužne namene. Sad pa so smela obirati le nedolžna dekleta. V Rimu so obsojenci z oljčno vejico v roki prosili množico milosti. V naši dobi pa je francoski državnik Briand v Ženevi zasadil oljčno drevo, da bi laže izvršil svoj ljubljani načrt o Združenih državah Evrope, ki naj bi bile jamstvo svetovnega miru.

DOMAČNOST

Marija Kmetova

I.

V zakonu sta mož in žena zvezana za vse življenje in otroci živé često s starši po deset, dvajset, trideset let skupaj v istem domu. Zato je družina zares življenjska zveza, zveza za življenje na dolžino, a tudi na širino. Saj obsega ta življenjska zveza tudi vse dele življenja, kakor jih ne obsega nobena druga zveza na tako iskren in obširen način. Celó prav malenkostne, navadne in preproste zunanje zadeve so v družini pomembnejše, vzvišenejše, nekako posvečene. To vidimo takoj pri prvi zunanji plati: Družinsko gospodarstvo in gospodinjstvo vsebuje vse tisto, kar je potrebno za telo, kar telo vzdržuje, neguje, varuje, in to glede prehrane, obleke in stanovanja. Čeprav so vse te reči prav vsakdanje, so v družini kaj globokega pomena. Že od Boga in po naravi je določeno, da prejema človek hrano od družine in v družini; otrok biva, še preden zagleda svet, na svoj način že v družini in prejema hrano od matere; prejema jo spet takoj, ko pride na svet.

Dandanašnji se zdi, da ta resnica ne drži več. Zakaj venomer je slišati, da ni treba družinskega ognjišča in da ni naloga družine, da bi hranila doma svoje člane. Že v pradobi je bila družina hranjena doma in je tudi skupno stanovala in bila zvezana v celoto. K družini spada tudi skupno ognjišče, kjer gospodinja pripravlja jedila za svojo družino. To je bolj zdravo ko prehrana po raznih skupnih mizah, menzah, in je tudi ceneje, ker moreš doma izrabiti in preurediti razna živila po potrebi svojcev. Prav nič ni pri tem važno, ali kuhamo z drvmi ali s premogom, s plinom ali z elektriko. Vsakršno ognjišče je izvor toplote, ki daje življenje, in že od nekdanj je domače ognjišče posvečen kraj, kjer vlada mati kot nekakšna svečenica. In resnično — ali ni to pripravljanje jedil, kuha, ki je tako nekaj navadnega, vendarle vzvišeno delo, zares materinsko, kajti mati misli pri kuhi na to, kako bo ohranila življenje svojcev, da bodo zmeraj zdravi, sveži, veseli in krepki. Tudi pri tako malopomembni kuhi je mati še zmeraj tista, ki je dala otrokom življenje in jim ga s prehrano še vedno znova daje. Ali ni torej prav, da gospodinja jedila postavlja na skupno mizo, okrog katere se zberejo vsi, tudi ona, da skupno zaužijejo delo materinih rok. Tako naj otroci zmeraj znova doživljajo, da prejemajo isto življenje, ki jim ga je nekoč podarila mati, spet in spet iz njenih rok in iz sredstev, ki jih priskrbi oče. Tako so otroci venomer v iskreni hvaležnosti zvezani s starši. Zato je tudi pravilno, zahtevati, naj bo pri skupnih obedih zmeraj vsa družina zbrana krog ene mize in če ne more biti zbrana po trikrat na dan, bodi vsaj enkrat!

Romako: Pri zajtrku. (Dunaj, Galerija XIX. st. v Belvederu.)

Dobra gospodinja zna z majhnimi sredstvi pripraviti okusna jedila, ki se zdijo začinjena z neko skrivnostno začimbo: kuhana so z ljubeznijo. In zato ne diši človeku, ki izhaja iz urejenega doma s skupno mizo, nikjer v gostilni in ne v hotelu nobena jed tako zelo kakor doma pri družinski mizi iz družinske kuhinje.

Družina pa ni le zveza moža in žene v gospodarskem pomenu, marveč ima še globlji in iskrenjši pomen. Moč ljubezni v družini premaga gospodarske težave, skrbi in nadloge za potrebe telesa in zakon je časih prav radi teh skrbi še pristrčnejša vez. Prav ljubezen to vez poduhovi in jo povzdigne na višjo, duševno stopnjo.

Življenjska vez družine se začne oblikovati že pri ognjišču in skupni mizi. Človeku daje tisto osrečujoče: dom in domačnost. Človek je doma nekam na varnem, na toplem, doma je pač domač, to je, ne čuti ničesar, kar bi ga vznemirjalo in motilo. — Angleži, ki so zelo navezani na svojo domovino in na svoje domove, so ponekod še dandanašnji obdržali stara ognjišča, ki jih kurijo z drvni ali ogljem. Ondi se zbira vsa družina, da ji skupni ogenj ne greje le telesa, marveč tudi srca in duše. Ondi poslušajo besede iz davnih dni in zgodbe o lastni družini in domači hiši in o svoji domovini.

V takem domačem domu z resnično domačnostjo se v iskrenem poteku vsakdanjega družinskega življenja nehote združijo srca vseh članov ene družine. Ljubezen moža in žene ni samo uživanje; njen ogenj se spremeni v tiho, vročo žerjavico, ki neti toplo življenje in ga ohranja za vso hišo.

Otroci rastejo ob tej ljubezni in ko so večji, tudi spoznajo, kaj so starši storili in žrtvovali zanje. Ta družinska vez ostane, čeprav so kaka nesporazumljenja ali kak prepirček, kaka trda beseda.

Domačnost, družinska enota je tem trdnejša, ker jo krepi tudi raznovrstno veselje — po besedah: »Deljene radosti, dvojne radosti.« Pa v družini ni veselje le dvojno, marveč je tolikokrat povečano, kolikor članov je v družini. Saj ni treba, da je družinsko veselje kdove kakšno in kolikšno! So prav majhne stvarce, iskrice, lučke, ki so tem lepše in prijetnejše, čim več članov jih občuti. Na ta način je v družini zmeraj nekam pritajeno radostno, tiho veselo — iz česar se porajata milina in dobrotljivost.

Starši naj skrbijo, da je zdaj pa zdaj kako veselje v hiši. Saj so stroški za take svečane prilike in veselje prav majhni v primeri s tem, kako je družina potem živahnejša, zares praznična. Zato ni zgolj zunanost in prav nič odveč, namreč zelo zelo potrebno, da se v hiši praznujejo godovi staršev in otrok, razne prilike med šolskim letom, o počitnicah in cerkveni prazniki — božič, velika noč, binkošti in žegnanje — pa tudi pust in karsibodi. Tudi pusta privošči otrokom, saj bodo imeli tako dovolj posta in pepelnic v teku življenja!

Skoraj bolj ko radosti pa veže dom in družinske člane raznovrstna trpkost, razna trpljenja in mnoge nesreče. — Morda se zgodi, da je bil oče malobrižen za materino delo in ga podcenjeval. Otroci pa, navajeni, da mati že kar mora skrbeti in delati zanje, niso videli pomena materinskih rok. Pa mati nenadoma zboli in kakor bi se podrla hiša: vse je narobe, nihče ne ve, kaj in kako bi prijel, da bi bilo prav. Tudi možu se bo bržkone posvetilo, kaj je bila žena za dom, kolikega pomena je njeno delo, da ni le sprehajanje iz sobe v sobo in tratenje časa, kar ji je tolikrat porogljivo oporekal. Skoraj se bo kesal svojih besed in svojega mišljenja in otroci bodo sprevideli, da jim je bila mati kakor druga polovica njih samih in da so brez nje kakor brez glave. In brž

ko se mati pozdravi, je družinska vez med poedinimi člani brez dvoma tesnejša, vsaj za nekaj časa gotovo iskrenejša in globlja.

Duhovna življenjska skupnost, v katero se družina oblikuje dan na dan v veselju in trpljenju in ki je vedno tesnejša in tesnejša, pa strémi tudi po zunanje za tem, da so poedini člani združeni drug z drugim, da so v družini celota zase, kateri je zunanji svet le toliko potreben, kolikor je skrajno nujno.

Društva.

Za družinsko življenje je potrebno, da bivajo družinski člani skupaj v istih prostorih, da se videvajo vsak dan in se razgovarjajo. A moderno življenje, v katerem vse tako hiti in hlasta in ki ima toliko zabav in zabavišč, je zelo škodilo družinskemu življenju. Gledališče, koncerti, kinematografi, sportne prireditve in razna društva, kamor je moral ta ali oni član družine, vse to je marsikateri družini zelo škodovalo in je skoraj uničilo pristrčno skupnost družine. Radio, tudi moderna iznajdba, bi v rokah pametnih staršev marsikdaj ugodno vplival na dom. Seveda ni, da bi bila družina poslušanju radia kar usužnjena, vendar je radio toliko boljša zabava, ker nam prinaša razvedrila in tudi pouk domov, v domačo sobo, tako da je družina pri zabavi in pa doma.

Čprav je čudno slišati, moramo vendarle poudariti, da so razna društva, tudi verska in katoliška, večkrat velika motnja za skupnost družine. Pomislimo, da so ponekod vsi člani družine vpisani v društvih. Pa ima oče sejo pri tem in tem društvu, mati mora spet v drugo društvo, sin v tretje, hči v četrto — in tako so oddani skoraj vsi dnevi v tednu in prav težko je dobiti en sam večer, da bi bila vsa družina doma. Pa ni nobeno društvo tako važno in toliko vredno, da bi smelo škodovati najstarejšemu, prvemu društvu na svetu, to je družini. In ni ga društva, ki bi moglo in smelo nadomestiti družino in dom. Vsaj zato bi morali starši poskrbeti, da bi bila najmanj ena nedelja v mesecu prosta in bi bili člani družine vsaj eno nedeljo vsi doma, kar velja zlasti za tako družino, kjer so člani čez teden zaposleni po službah. Društva naj bi pazila, da nastavijo svoje prireditve na take dneve, ko ne škodijo družinskemu življenju, ampak ga še podpirajo. Seveda, najboljšo sredstvo, s katerim moremo privezati družinske člane na dom, je pač to, da ima dom tako privlačno silo, da je slehernemu članu najlepše in najbolje doma.

Zlasti mati je tista, ki mora znati dom narediti domač. Zatajiti mora samo sebe — seveda, težko je to in je včasih velika muka — prijaznih besed mora imeti, narediti mora dom za ljubko gnezdo. Saj je prav mati že od davnih dob gospodarica doma, koč, šotora, hiše. Morala je postaviti dom, ga okrasiti, skuhati jedila, postreči. Mati je morala določati, kdo sme vstopiti v njen dom. Pač ni vsako gnezdo privlačno — mati mora poznati umetnost, kako to doseči, a ta umetnost je pač samo materina skrivnost.

Včasih so zidali zelo velike hiše, hoteli so imeti velikanske prostore, brez katerih niso bili srečni. V takih stanovanjih pa se seveda družinska domačnost ni hotela udomačiti, mrzlo in pusto je po takih velikih hišah. Po vojski pa so hiše spet bolj preprosto zgrajene in manjše — tu se morejo družine bolj strniti krog domače mize. Seveda je spet žena, mati tista

oseba, ki mora skrbeti, da se v resnici s tem vrne tudi nekdanje družinsko življenje. Mati je tista kraljica, ki ima najboljše državljane, srca svojih otrok, v rokah. Žal so časi taki, da tudi matere čestokrat niso več kraljice svojih domov, ampak so se podale na pota mož — v javnost, v službe. In koliko jih je, ki jim ni ljubo, da bi bile samostojne vladarice, čeprav v še tako skromnih razmerah, marveč se gredo rajši kosat z moškimi in prebijejo dan za dnem pri pustem šklopotanju pisalnega stroja, pri bedastem opravku s številkami, vsepovsod. A tudi tem ženskam se zdaj pa zdaj stoži po domu, po lastnem kraljestvu.

Domača vzgoja.

Če bi imeli urejene domove, bi imeli tudi urejene države in državljane. Najmanjši državljani, otroci, prejemajo svojo prvo vzgojo prav doma. Doma se vzgajajo otroci veliko več z dejanji kakor besedami, več z živim življenjem kakor s teorijami, več z živimi celotami ko z mrtvimi posameznostmi. Doma otrok prav vidi in doživlja, kaj se pravi delati, vidi, kako se oče res trudi, da dobi sredstva za družino, vidi in doživlja, kako mati vsak dan skrbi, kaj bo za jelo, kaj za obleko in obutev. Otrok vsrkava vse to v dušo in se priklepa na starše in na dom.

Druga posebnost, svojskost dobrega vpliva družinske vzgoje je ta, da traja dlje časa, da deluje enakomerno in ne sunkovito in po dolgih presledkih. To daje temu domačemu vplivu neopazno in zato tem silnejšo moč. Doma je tisočero malenkosti iz vseh panog življenja, ki so vsaka zase majhna in brezpomembna, a skupaj so vsi ti drobci kot živa velesila. Mirno, enakomerno dogajanje teh tisočeri malenkosti in svečane družinske prilike povzročajo nekak tihi ritem in porajajo v dušah družine red in skladnost.

Prav zato so tisti ljudje, ki so bili deležni dobre domače vzgoje, zmeraj celi ljudje, ljudje reda in skladnosti. Iz takih ljudi veje mir tudi na druge ljudi, taki doma in dobro vzgojeni ljudje premagajo veliko laže razne klance in strme poti v življenju in ne omagajo zlepa. Dandanašnji je pa polno razcefranih duš, raztrganih src, nemirnih, nestalnih ljudi, ki begajo s poti na pot, od službe do službe. Že kot otroku se jim je prav za prav tožilo po domu in se jim toži vse življenje prav do smrti.

KUHARICA

Srbska juha.

Četrť kilograma jagnjetine zreži na oreh velike kocke, ki jih deni v lonec in zalij z 2 l vode, prideni srednje veliko, zrezano čebulo, korenino petršilja, lovorjev list, nekaj zrn popra, sol in kuhaj eno uro. Napravi blede prežganje iz žlice masti in moke, prideni ščep paprike in razredči z juho jagnjetine in prilij razredčeno prežganje jagnjetini. Pusti, da vse skupaj nekaj minut vre, prideni $\frac{1}{8}$ l posebej kuhanega riža, prilij žlico kisa in zlij juho v skledo, ki si v njej razmotala jajce.

Sir z drobnjakom.

Mešaj dve žlici dobre kisle smetane, $\frac{1}{4}$ kg kravjega sira (mohanta), prav malo soli in žličico zrezanega drobnjaka.

Polenovka s smetano.

Pol kilograma namočene polenovke prevri, jo odcedi, ji odstrani kosti in kožo ter jo razdeli na kose. Namaži primerno kožo s sirovim maslom in naloži vanjo polenovko, jo nekoliko posoli in potresi z žlico krušnih drobtin, žlico v sirovem maslu precvrte čebule in drobno zrezanim zelenim petršiljem. Nato deni zopet plast polenovke, drobtine, čebulo, petršilj in dve žlici kisle smetane, nazadnje polenovko, ki jo polij z nekaj žlicami raztopljenega sirovega masla. Postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče, nato daj jed s kislim zeljem na mizo.

Plošče telečjega raguja.

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg telečjega plečeta s koreninico petršilja, kočkom korenja, šalotke in nekaj zrn celega popra. V kožo deni za pol drobnega jajca sirovega masla, v razgreto deni pol žlice moke in ko prav malo zarumeni, prilij $\frac{1}{4}$ l juhe, ki si v njej kuhala meso, in kuhaj omako, da je gladka. Nato prideni kuhano pleče, ki ga zreži na kocke, prideni nekaj žlic praženih mavrahov ali drugih gob, žlico kisle smetane in ščep popra. Ko vse še prevre, stresi ragu na sredo velikega krožnika, okrog pa naloži kašnati piré in okrog tega špinačni puding. Postavi kot samostojno jed na mizo.

Omaka iz pese in hrena.

Skuhaj srednje debelo peso. Kuhano olupi in nastrgaj, stresi v skledo, prideni žlico nastrganega hrena, olupljeno in nastrgano jabolko, velik ščep sladkorja, prav malo soli, nekaj žlic kisa in žlico olja. Vse dobro premešaj in postavi h kateremukoli mesu na mizo.

Žemljni emokičiči za v juho.

Mešaj 10 minut 6 dkg sirovega masla in eno jajce. Nato primešaj dve v mleku napojeni in ožeti žemlji, pest krušnih drobtin in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Ko je mešanje vsaj pol ure počivalo, napravi za velik oreh velike emokičiče, ki jih kuhaj v zavreli juhi 10 minut. Zadostuje za šest oseb.

Češpljeva klobasa.

Namakaj eno do dve uri $\frac{1}{4}$ kg suhih češpelj, jih operi in odstrani koščice, jih pretlači skozi mesni stroj ali pa jih prav fino seseklaj. Nato prideni 5 dkg namočenih, obrisanih in drobno zrezanih fig in 10 dkg zrezanih orehov. Posebej kuhaj dve žlici sladkorne sipe z nekaj žlicami vode toliko časa, da se potegne. V ta sladkor stresi sadje, dobro zmešaj in napravi na deski klobaso, ki jo povaljaj v sladkorni moki. Pripravna jed za hribolazce.

Narastek iz mezge.

Mešaj dve žlici sladkorja, dve žlici mezge in pol kavne žličice moke, prideni sneg dveh beljakov in ko vse narahlo zmešaš, stresi v pomazano skledo in speci.

Velikonočna štruca.

Deni v skodelico 2 dkg drožja, žličico sladkorja in 3 žlice toplega mleka, dobro premešaj in postavi na stran, da vzide. V skledo pa zlij $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, prideni 8 dkg sladkorja, malo kavno žlico soli, premešaj in prideni 4 rumenjake in $\frac{1}{2}$ kg moke. Nato primešaj 10 dkg na kose zrezanega sirovega masla, žličico drobno zrezane limonove lupine in za oreh masti. Vse skupaj stresi na desko in ugnetaj 20 minut s $\frac{1}{4}$ kg

moke. Ugnetenno testo stresi na gorak, s prtom pokrit pehar, ki naj bo potresen z moko. Postavi za eno uro na toplo, da vzide. Vzišlo testo stresi na desko, ga zopet ugnetaj nekaj minut in mu primešaj 5 dkg rozin in 5 dkg olupljenih in na listke zrezanih mandeljnov. Testo razreži na tri enake dele, vsakega sesvaljkaj z rokami v klobaso, dolgo do 40 cm, ter jih spleti v tridelno kito, ki jo položi na pekačo. Pletenko nalahno pokrij s prtičem in jo ob straneh, če je pekača preširoka, lepo zadela, da je na tesnem in da se ne razleze. Postavi jo na toplo, da vzhaja poldruge uro. Vzišlo pomaži z jajcem in jo peci v srednje vroči pečici eno uro in četrt.

Velikonočna štruca z janežem.

Pripravi vse kakor prej, le namesto rozin, limonovih lupin in mandeljnov ugneteš pol kavne žličice stolčenega janeža.

Velikonočna pinca.

Deni v skodelico 5 žlic toplega mleka, 5 dkg droži, žličico sladkorja in 2 žlici moke, dobro zmešaj in postavi v stran, da vzide. V skledo pa zlij $\frac{1}{8}$ l toplega mleka, prideni 8 dkg sirovega masla, pol kavne žličice soli, 7 dkg sladkorja, $\frac{1}{2}$ kg moke, 4 rumenjake, celo jajce in vzišli kvas. Vse dobro premešaj, stresi na desko in ugnetaj 20–30 minut z 10 dkg moke, kateri si primešala pol žličice stolčenega janeža. Ugnetenno testo položi na gorak, s prtom pokrit pehar, ki naj bo z moko potresen. Postavi za pol ure na toplo, da nekoliko vzide. Vzišlo testo stresi na desko in še dobro ugnetaj in napravi iz tega 2 ali 4 pince — okrogle hlebčke, ki jih položi na pomazano pekačo, jih narahlo s prtičem pokrij in postavi na toplo, da vzhajajo 2–2 $\frac{1}{2}$ ure. Nato vsak hlebček prereži navzkriž, pomaži z jajcem in jih peci v srednje vroči pečici eno uro.

Ocvirkova torta.

Stresi na desko 25 dkg moke, 8 dkg sladkorja, 2 žlici vina, 5 dkg zmletih lešnikov, 5 dkg sirovega masla, 1 jajce, 10 dkg zmletih ocvirkov, nekaj zrn soli, sok in lupino polovice limone, ščep cimeta in polovico pecilnega praška. Iz vsega napravi testo, ga za prst debelo razvaljaj in izreži iz njega v obliki tortnega modla okrogel kolač. Nato iz koscev testa zvaljaj z rokami mezinec debele šibice in jih položi v obliki mrežice na torto. Prav tako jih obrobi z dvema paličicama, ki si jih prej sesvaljkala. Med mrežo pa nadevaj mezgo, pomoči z raztepenim jajcem ter speci.

Dobri keksi.

Zgneti na deski testo iz $\frac{1}{2}$ kg moke, 12 dkg sirovega masla, noževo konico soli, 2 jajci, nekoliko vanilijevega sladkorja in 15 dkg sladkorne moke, 6 žlic mrzlega mleka in cel pecilni prašek. Ko je testo zgneteno, ga za četrt ure pokrij. Nato ga za debel nožev rob razvaljaj in zreži na poljubne oblike.

Lešnikovi rogljiči.

Stolci v možnarju 14 dkg osušenih in olučenih lešnikov z enim beljakom. Primešaj sneg beljaka, 10 dkg sladkorja in pol žličice drobno zrezanih limonovih olupkov. Vse dobro zmešaj in napravi na deski s sladkorno moko potresene rogljiče, ki jih v bolj ohlajeni pečici speci.

M. R.

ZABAVANŠALA

Neki francoski general je pripenjal svojemu adjutantu hrabrostno svetinjo s temile besedami: »Presrečen sem, da morem pripeti znak hrabrosti na prsi svoje desne roke.«

*

Trgovec: »Ali poznate pisalni stroj?«

Gospodična: »Kako ga ne bi poznala, sem jih videla že toliko.«

*

Meta: »Danes sem snažila. Bliža se velika noč.«

Liza: »Tudi jaz snažim vsako leto. Včeraj sem čistila spalnico, pa veste, kaj se mi je zgodilo? Pod posteljo sem našla svoje stare copate, ki jih že pet let nisem videla.«

*

Ona: »Ali vam ugajajo klepetave ženske ali druge?«

On: »Katere druge?«

*

Vratarica: »Boncljeva Neža pa nič več ne nosi visokih peta na čevljih, odkar je omožena.«

Graparca: »Saj sem zmerom rekla, da bo še ponižana, ako bo tega človeka vzela.«

*

Nadzornik: »No, ti tam v tretji klopi, povej mi, kje je Grintavec?«

Učenec: »V našem razredu ga ni.«

*

Anica: »Ema, koliko časa si pa bila zaročena z Ivanom?«

Ema: »Ne vem natančno, ker se mi je ura ustavila.«

*

Rekrut je gospodu naredniku javil, da si je kupil steklenico vina, a najbrž pomotoma dobil namesto vina bencin. In pa spil ga je precej.

Narednik je nekaj časa pomišljal, nato pa dejal: »Nekaj dni ne smeš kaditi.«

*

Ropar: »Uro sem pa denar!«

Izletnik: »Mi je žal, dva roparja sta mi ravnokar vse pobrala!«

Ropar: »Nesramnost, zakaj pa niste klicali na pomoč?«

*

»Gospod profesor, vi pa obvladate res veliko jezikov.«

»Da, precej jih obvladam, samo dveh ne, in sicer jezika moje žene in jezika moje tašče.«

*

Učitelj: »Janezek, ti si pa nalogo »Naš pes« popolnoma prepisal od svojega bratca.«

Učenec: »Ko pa sva vendar opisovala istega psa.«

»Kaj je rekel kmet Jure, ko ste mu dokazali, da meša vodo med mleko?«

»Nič, začel je pretepati kravo.«

*

Pumpovič: »Kako je vendar mogoče, da mi ne maraš posoditi niti petdeset dinarjev, ko dobro veš, da ti jih jutri vrnem?«

Skopovič: »Ne maram. Ne morem.«

Pumpovič: »Pa še včeraj si trdil, da sem tvoj najboljši prijatelj, tvoj drugi jaz.«

Skopovič: »Da, ravno radi tega. Poznam namreč sam sebe zelo dobro.«

*

Ona (jezno): »Ko bi bila vedela, da si tak tepec, bi te ne bila nikoli vzela.«

On (mirno): »To bi bila pač lahko po tem spoznala, da sem prav tebe snubil.«

*

Oče (sinčku, ki ga je zatožil učitelj): »Jurček, povej mi, kdo je najbolj nepazljiv v šoli.«

Jurček: »Ne vem.«

Oče: »Tako! Kdo pa je tisti, ki se vedno ozira po šoli, ko drugi pišejo?«

Jurček: »Učitelj.«

*

Ravnatelj živalskega vrta je dobil, ko je bil odsoten, od čuvaja tole brzojavko: »Opica je bolna, želi si družbe. Kaj naj naredim, dokler se ne vrnete?«

*

Gospa (v železniškem vozu gospodu, ki kadi): »Za moje mladosti bi se nihče ne bil drznil kaditi vpricho dame v železniškem vozu.«

Gospod: »Je že mogoče; toda ali so za vaše mladosti že imeli železnice?«

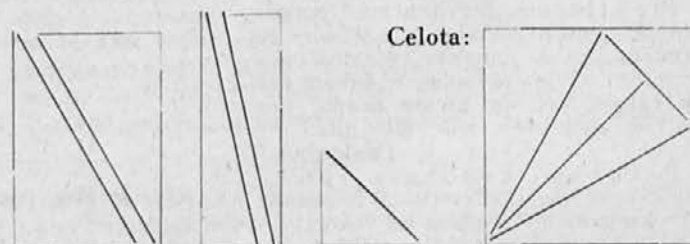
*

ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Mati je med svoje otročiče piruhe (pisanke) razdelila takole: Prvemu je dala polovico vseh in enega pol, drugemu polovico teh, ki so bili ostali in enega pol, tretjemu zopet polovico ostanka in enega pol. Otroci so dobili vsi cele piruhe. Koliko je bilo piruhov skupaj in koliko jih je vsak dobil? $7. 4 + 2 + 1.$

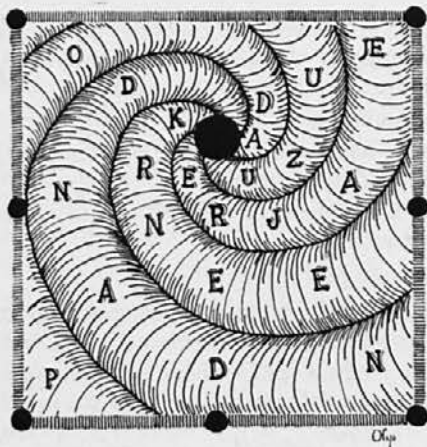
Kvadrat iz trikotnikov.

»Sestavi iz petih trikotnikov, kot jih kaže priložena podoba, kvadrat.« Na to nalogo ti ne bo kar precej skoro nihče mogel odgovoriti. A stvar je zelo enostavna. Trikotnike je namreč treba postaviti na tale način:

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE?

Polž.
(S. O., Sele.)

Ulomki.
(Natan, Celje.)

D	č	n	u
11,22,5	2,8,6	20,9,18	5,4,22
t	a	s	r
5,6,22	20,9,14	12,25,2	8.

Ljudska modrost.
(Al. Š., Ljubljana.)

Dfigitik žužkit ždžlb ovojšg ih št — oužgšz žh koužkit b oužh kimobšn končd f fš itmofgžk.

Šaljvka.
(Pepe, Kropa.)

Kateri sel je najhitrejši?

Vremenska uganka za april.
(Natan, Celje.)

s j r ž d a l r o
p e z d j r e č j
t a d e p e ž m a
r o e a s o i o j
a d n l l b t g n
d e j č r v e k n
e e b i i a n s a
ž e u p e v i e b

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci uganke na isti naslov. — Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev uganek v marčni številki.

Posetnica. Oddelek finančne kontrole.

Napis na mostu. Nosilnost mostu je:

9250
3254
12504 kg

Številnica. Številke pred pomišljajem pomenijo črke v naslovu, za pomišljajem pa je mesto, kjer stoji črka v rešitvi. O jaz ne spim, le čakam čas in čakam vas, da gremo skupaj čez št. Vid, med brate naše Zilo pit.

(Malgaju.)

Črkovna kvadrata. Prištej vsaki črki črko iz abecednega kvadrata.

Ko pena sili blodnja na višino, če hočeš biser, pojdi v globino.

Za prvi april.
(Jota, Ljubljana.)

- a a a a a 1. jed,
- a a a a a 2. žensko ime,
- a b č č d 3. cvetlica,
- e e e e e 4. govornica,
- e e e g g 5. poglavar,
- g g h i j 6. prometno sredstvo,
- k k k k k 7. rastlina,
- l l l m m 8. ptica,
- n n n o o 9. pojasnilo,
- o o o p p 10. župnija na Gor.
- r r r s s 11. telesna vaja,
- t v v z ž 12. svetopis. oseba.

Po sredi navzdol dobiš znan pregovor.

Besedna uganka.
(I. B., Radovljica.)

Prvo strelna je priprava, drugo ima vsaka glava; združi pa oboje zdaj, našel boš zdravilen kraj!

Posetnica.

(Dolores, Prosenjakovci.)

Dr. Ivan V. Kette

i. i

Pt.

Kaj je ta gospod?

Koledarski zapiski.
(Janko Moder, Dol.)

- 4. aprila: Mračno, dež in sneg.
- 5. aprila: Dan pust. Bo še deževalo. Ceste grde.
- 6. aprila: Prvi grom spomladi. Višji oblaki. Vlaga.
- 7. aprila: Dež je skoraj vso noč lil.
- 8. aprila: Danes je toplo ko maja.
- 9. aprila: Spet je nebo čisto brez oblakov.
- 10. aprila: Zjutraj dež. Popoldne vihar, sneg.

Vesela aleluja.
(Radoš, Stari trg.)

Skrit pregovor.
(Francč, Mošnje.)

Prav za vse!
Vsak skupuh je reven. Ali res?! Denarja nima; če res to ni, so gotovo laži — ob vzdihovanju — vmes.

Črkovnica.

(M—č, Ljubljana.)

1 j, a, 1 j, o, 2 o, 4 a, 4 e, 3 j, o, 3 a, 4 e, t, a, 1 j, o, j, e, 3 t, a, 4 a, 1 t, 3 e, a, 3 o, 1 j, a, 2 j, 4 e.

Istopisnica.

(Jože Juter, Maribor.)

V veliko _____
njegov novi župan.
Začasno ga še _____
prejšnji župan.

Konjiček.

(Castor & Pollux, Maribor.)

Cl ó s t i a i k e a n m e a o
i č e i i e g t r l z n e z s o
b j a o B a a z v ž i j b p s v
b n l n j o t n e v g a v l a
n t e n l e e a p v k i o u e o
i e i z e o a l j k d o e d m s
j e k r o p o u g a r b r l e l
l a k m a j a e t e n č e t V a

Številnica. Ključ: Šibenik, Janez, Radoslav.

Šiba naj bo zdravilo, ne vsakdanje kosilo.

Dopolnilna uganka. Zaph, humor, kovina, mleko, javor, Malta, grozd, Vladimir, jasli, napor, razor. Za pasjim vzglavjem ni kruha.

Koledar. Rimska številka pomeni, koliko črk moraš spredaj izpustiti, arabska pa, koliko jih za temi vzameš. Dobiš: Moli in delaj.

Preproga. Ključ: Abecedo razdeli na pet delov. Vodoravne močne črte pomenijo vrsto, navpične pa črko v tisti vrsti. Veliko je trpljenje, velika je žrtev slovenske matere.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Dopisnik z Dolenjskega mi piše: »Ne dá mi vest miru, dokler Vas ne opozorim na Vašo slabo slovenščino. Toliko je v Vaših knjigah tujih izrazov, da ne smete misliti, da bodo ljudje vse odobraval, kar jim v knjige namažete. Če so knjige izdane za Slovence, naj se pišejo tudi v strogo slovenskem jeziku, tudi brez tistega grdega in nepotrebne izraza morda (!). Samo Kolednik nam je zvest ostal in tudi v vsem Koledarju nisem opazil nobenega morda. Zakaj bi se torej tudi druge knjige ne mogle tako tiskati? Zapišite si prav dobro: če hočete napredovati, morate pisati v strogo slovenskem jeziku. In tudi Vaše dopisnike opozorite, če ne znajo slovenskega jezika, naj si kupijo slovensko slovnico, da jim bo pomočnica v skrajni sili. Potem Vam zagotovim lep napredek, čeprav nisem merodajna oseba. Kaj ljudje razumejo, kaj je patriotizem, tradicija, proletarci, sekularizacija, municipalni (!), panslavizem (!), federativni. In še tisti srbski rabot naj bo privržen slovenščini in še več takih kozlov! Končno se Vam prav pristržno priporočam, da mi oprostite. Če bo šlo tako naprej, kakor ste pričeli, Slovenci kmalu ne bomo vedeli, ali smo krop ali voda. S spoštovanjem. Prizadeti.« — To pismo z velikim veseljem pričbujem. Naši bravci vedó sami, kako malo zadenejo te besede naš list. Mladika in Mohorjeva knjiga se je vsa leta prizadevala, da piše ljudski, živi in zares slovenski jezik. Saj je vprav lani list »Pohod« očital »klerikalni Mladiki« pretiran purizem — to je tenkovestno slovenščino, da se spet ognemo tujki! Zato je tako pisanje Pohoda listu samo odlično spričevalo nenaprosenega instruktora in sodnika. Gospodu dopisniku, ki ga, žal, ne poznam in mu zato ne morem pismeno odgovoriti, smo pa za odobravanje našega pisanja zelo hvaležni. V zadoščenju naj mu bo tudi, da se naša vodilna književna glasila v tem pogledu vedno bolj boljšajo in se vedno bolj zarivajo s svojimi škornji v domačo prst. Res je pa tudi, da moderna civilizacija (radio, brzovoz, železnica, zrakoplovstvo itd.) daljave med narodi in razlike v jezikih in navadah odpravlja ter nas zenačuje. Zato bo vedno v vsakem jeziku kopa »internacionaliziranih« izrazov ostala nujna navlaka. Kdor živi s svetom, jih bo potreboval kakor tuje jezike same; kdor pa živi svetu ob strani, bo tudi brez njih lahko umrl — seveda z bičem v roki naj med svetnjake nikar ne hodi delat sodbo!

Copov. Tudi vi pišete o slovenščini, kakor gornji dopisnik. Zato naj gornji odgovor velja tudi vam. Vaša kritika o domovini pa spada na kak materinski večer, za tisk ni primerna. Mislim namreč, da bi pri materinskih večerih morali semintja slišati tudi besedo še o eni materi, namreč — domovini.

A. P., Maribor. Ata je umrl... V črtici je nekaj epičnega poudarka, nekaj realističnih potez, ki dajo upati na kakšen uspeh. Je pa takle dogodek nekoliko predaleč mladim ljudem, da bi ga mogli podati z močno doživeto silo. In pisatelj mora vendar pisati o tem, kar je sam močno doživel ali dojel, sicer ne more s samo svojo besedo v drugih zbuditi enakih doživetij. Črtica je še polna nepotrebne navlake, ljudje so medli, skratka imate napake kot vsi mladi pisavci, ki se jim življenje še ni odprlo. Berite in glejte!

Popravi v marčni številki v članku Jezuitske šolske drame v Ljubljani: stran 111, leva kolona, 30. vrsta: Gottscheer namesto Gokseer; desna kolona, 35. vrsta: Zezker namesto Zeyker, 34. vrsta: Waxenstein namesto Wakenstein, 36. vrsta: Buccelleni, grof Turn namesto Buselleni, grof Turri, 38. vrsta: Jan. Lud. Lamb. namesto Jon. Sud. Samb.

REŠIVCI UGANK V MARČNI ŠTEVILKI

Bezjak Alojzij (12), Čekuta Viljem (12), Dobrovoljc Lojze (12), Erjavec Malka (12), Frakelj Franc (12), Gradišnik Ivan (12), Jeglič Stanko (12), Jan Lovro (12), Kladešek Jernej (12), dr. Knific Ivan (12), Kržišnik Angela (12), Kržišnik Helena (12), Karo Anton (12), Kalan Milka (12), Kocmur Pavla (12), Lukovšek Ivanka (12), Lipoglavšek Slava (12), Ložar Janez (12), Modrinjak France (12), Papler Marija (12), Petelin Mimi (12), Perčič Stanko (12), Samostan, Stična (12), Simčič Drago (12), Slodnjak Jože (12), Toman Tine (12), Vovk Joža (12), Vilhar Jože (12), Zorec Alojzij (12), Župni urad, Pišece (12), Golnar Franc (12), Petelin Francka (12), Rotar Marija (12), Rakovec Josip (12).

Aleš Franc (8), Bulovec Ivo (11), Bogataj Marija (10), Benedičič Jakob (9), Bobnar Janez (10), Bobnar Marija (10), Cesar Anton (11), Debevec Krista (8), Demšar Viktor (11), Jug Franjo (9), Mihelčič Franc (11), Mlakar Jožef (11), Mikolič Marija (8), Pavlin France (11), Sodja Franc (11), Sodja Anton (11), Šušteršič Franc (8), Videnšek Ana (6), Kantušer Blaž (5).

Izžrebani so:

Za 1. nagrado: Simčič Drago, Maribor, Koroška cesta 39.

Za 2. nagrado: Vovk Joža, cand. theol., Ljubljana, Semeniška 4.

Za 3. nagrado: Šušteršič Franc, Selca nad Škofjo Loko.

Za četrtnetne nagrade:

Toman Tine, cand. theol., Ljubljana, Semeniška 4.
Frakelj Franc, VI. r., Št. Vid nad Ljubljano (Zavod sv. Stanislava).

Padar Jože, stud. agr., Zagreb, Aleksandrov trg 3.
Aleš Franc, Ljubljana, Sv. Petra nasip 51.

Dobrovoljc Lojze, cand. theol., Ljubljana, Semeniška 4.

Nagrajenci naj čimprej sporočijo upravi, katere knjige želé, sicer jim bo uprava poslala sama knjige v vrednosti 10 Din.

Pomenki

Fr. F., Št. Vid. »Termometer« je precej pomanjkljiv. »Črkovnico« mogoče poradam.

H. M., Ljubljana. »Zemljevid« bi bil dober, če bi bil risan v zadostni velikosti. Skusaj ga popraviti.

Lovre, Smiklavz. Tvoja »Kacunska uganka« je precej trd oreh, vendar upam, da jo boš videl nausnjeno. Zaaj se tvoja vprašanja! Prvo je — kakor vidiš — ugodno reseno. Drugega ti pa res ne morem ustreci. Potem bi moral skrajšati rok od 20. na 15., s čimer bi ugankarji najbrz ne bil cisto zadovoljni. Veseli me, da ženis izpopolniti naš koticék. Le se misli na to!

Natan, Celje. Tvoja »Črkovnico« bom priobčil, čeprav ni nič posebnega. Skusaj najti kaj novega!

France, Breisice. Tvoje »Boržno poročilo« je nekoliko nerodno sestavljeno, ker zahteva masten tisk. Uganka do s tem veliko zgubila in ne bo prinesla nič novega. Skusaj isto misel spraviti v primernejšo obliko. Tvoja zelja glede tiskarskega skrata je cisto opravljena. Pošteno mu dom uro navil!

S. O., Sele. Uganke sem prejel. Le škoda se mi zdi, da nisi pridružil izurjeni roki se iznajdljivosti. Vse so cisto navadne, že uporabljene misli. Upam, da me boš v kratkem še razveselil. V ostalem ti bom skušal vse ustreci.

Predan, Št. Vid. Tvoja »Črkovna podobnica« žal ni uporabna. Za začetek pošlji kaj bolj navadnega. Preglej tudi dosedanje uganke v »Mladiki«, da se živliš vanje. Ni namreč vsaka nerazbravna stvar že uganka.

S. J., Moškanjci. Tvoje februarske rešitve so prišle prekesno. Gospod Zreb se je dozda res bolj bal ženske zamere, a danes je cisto spremenil svojo taktiko.

V. J., Jesenice. Tvoje stvari sem prejel. Nekaj je uporabnega. Pri smečnicah pazi, da ne boš pobiral obrabljenih stvari. Merilo naj ti bo duhovitost. Uganke bom moral najbrž zavreči. Niso nič posebnega in smo jih že reševali skoraj prav te. Isto je z zanimivostmi. Veliko jih je bilo prav v kratkem priobčenih. Upoštevaj te misli in kmalu še kaj pošlji!

Pepe, Kropa. Drugič poskušaj poslati kaj boljšega.

Hostar, Radovljica. Za božjo voljo! Vsaj malo naj se ti smilim. Kaj ne veš, da je čas dražji kot črnilo? Marsikatera dobra uganka bo morala prav radi tvoje nerodnosti v koš. Piši torej drugič — lepo te prosim — s črnilom.

Demšar & Sodja. Za vaju velja isto kot za vajinega prednika.

Zastavljavce risanih ugank prosim, naj rišejo s črnim tušem v velikosti 12×15 cm. Vsak ugankar se mora zavedati, da bo preskrbel dobri ideji tudi dobro odejo.

RAZPIS NAGRAD ZA APRIL

Prva nagrada: Žigon, France Prešeren, 1. in 2. zv. (vez.).

Druga nagrada: Dragaš, Otrok v predšolski dobi (vez.).

Tretja nagrada: L. E. — J. P., Irska (vezano v platno).

ZA VELIKO NOČ

je vsem vernikom potrebna **VELIKI TEDEN** Knjiga obsega 322 strani
Pogačnikova knjižica in vsebuje vse obrede in
molitve, ki se molijo v velikem tednu do vključno velikonočnega torka. Avtor
je ustvaril s to knjižico ozko vez med molivci v cerkvi in med obredi pri
oltarju, ki so bili doslej veliki večini vernikov nerazumljivi. Zelo priporočljivo!
V platno vezan izvod z rdečo obrezo stane za ude Din 20.— (za neude Din 28.—), z zlato
obrezo Din 30.— (za neude Din 40.—), v usnje vezan z zlato obrezo Din 42.— (za neude Din 56.—).

Cvetja in zelenja v naš dom!

To geslo je vodilo veččaka ing. C. Jegliča, da je napisal važno knjigo:
NAŠE PRIJATELJICE Delo poljudno obravnava življenje in cvetje
sobnih rastlin. V njem so omenjene naj-
hvaležnejše lončne rastline, primerne za cvetoči vrtec v domači sobi, za okras
oken in balkonov. Prijateljem cvetja zelo priporočljiva knjiga; vsebuje 94 slik.
Broširan izvod stane Din 27.— (za neude Din 36.—), v platno vezan Din 33.— (za neude Din 44.—).

Kdor ima vrt, uto, ograjo, balkon

naj si takoj naroči knjigo, ki jo je tudi spisal ing. C. Jeglič pod naslovom:
OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM V njej so
zbrane vse
za naše razmere prikladne spenjavke. Dano je točno navodilo, kako in kje
naj jih uporabljamo in oskrbujemo. Besedilo zelo nazorno pojasnjuje 52 slik.
Broširan izvod stane Din 21.— (za neude Din 28.—), v platno vezan Din 30.— (za neude Din 40.—).

Slovenske gospodinje

opozarjamo na knjigo, ki jo je spisala naša sotrudnica, Marija Remec:
KUHARICA V KMEČKI, DELAVSKI IN PREPROSTI MEŠČANSKI HIŠI
To je druga, pomnožena in popravljena izdaja »Kuharice«, ki je izšla leta 1931.
Knjiga obsega 255 strani in vsebuje 965 navodil, kako pripraviti ceneno in pre-
prosto, a vendar okusno in izdatno domačo hrano. — Nad 300 novih receptov!
Broširan izvod stane Din 21.— (za neude Din 28.—), v platno vezan Din 30.— (za neude Din 40.—).

Zgodovina Jugoslovanov

Politično in kulturno zgodovino Slovencev, Hrvatov in Srbov opisuje knjiga
ORIS ZGODOVINE JUGOŠLOVANOV To delo je spisal
prof. Jan Šedivý,
ki v zgoščenem, a lahko umljivem slogu podaja oris zgodovine v 190 poglavjih.
Broširan izvod stane Din 30.— (za neude Din 40.—), v platno vezan Din 42.— (za neude Din 56.—).

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU